

PRIRUČNIK ZA

NOVINARE

I

NOVINARKE

Izdaje Labris – Grupa za lezbejska ljudska prava – Beograd
Uz podršku HIVOS

LABRIS – GRUPA ZA LEZBEJSKA LJUDSKA PRAVA
Beograd
Telefon: 011 / 2439 – 488
Mobilni: 063 / 8513 – 170
E-mail: labris@eunet.yu

Naziv publikacije: Priručnik za novinare i novinarke
2004. godina

Dizajn: Ana Klarić

Štampa: Arteast, Beograd

I izdanje

Tiraž: 100

SADRŽAJ

O LABRISU I PROJEKTIMA EDUKACIJE.....	4
LGBT REČNIK POJMOVA.....	10
PREDLOZI ZA IZVEŠTAVANJE.....	15
ANALIZA PRINTANIH MEDIJA U SLOVENIJI, 1970-2000.....	17
ISTRAŽIVAČKI RAD: O PERMANENTNOJ HOMOFOBII U SRBIJI.....	34
DISKRIMINACIJA I NASILJE.....	51
O PARADAMA PONOSA LGBT OSOBA.....	65
SAOPŠTENJA ZA JAVNOST.....	68
PRIMERI DOBROG IZVEŠTAVANJA O LGBT TEMATICI U DOMAĆIM NOVINAMA.....	74
KODEKSI DOMAĆIH I MEĐUNARODNIH MEDIJSKIH ORGANIZACIJA.....	82
ANALIZA ŠTAMPANIH MEDIJA U SRBIJI.....	107

O Labrisu i projektima edukacije

Projekat Labrisa "Edukacija ženskih nevladinih organizacija, organizacija za ljudska prava i medija o lezbejskim ljudskim pravima" počeo je novembra 2003. i trajao do novembra 2004. godine. Ovaj projekat je zapravo nastavak prethodnog Labrisovog projekta edukacije, koji je za ciljnu grupu imao devet ženskih nevladinih organizacija iz Srbije (Beograd, Novi Sad i Niš), i koji je takođe trajao godinu dana. Kako je jedan od dugoročnih ciljeva Labrisa "lobiranje nevladinih i vladinih organizacija da prihvate lezbejska prava kao deo ljudskih prava", Labris planira da projekte edukacije nastavi i tokom narednih godina, svake godine šireći krug ciljnih grupa.

Mediji u velikoj meri utiču na kreiranje javnog mnjenja i stoga je za lezbejsku i gej populaciju jako bitan način na koji oni prikazuju i izveštavaju o LGBT egzistenciji u našoj državi. Da li određeni mediji prikazuju kao skandal to što su ljudska prava gejeva i lezbejki prekršena nasiljem tokom Parade ponosa 2001. godine, ili smatraju skandalom to što uopšte planirano održavanje Parade? Da li se vest o legalizaciji istopolnih brakova u Kanadi prenosi češće nego vest o novom dečku Džordža Majkla? To jest, da li se istopolna orijentacija više prikazuje kao "zanimljivost" ili kao pitanje ljudskih prava koje je država dužna da zaštiti? Da li su sve vesti o LGBT tematici prenete iz inostranstva ili ima i vesti o lokalnim dešavanjima? To jest, da li i dalje vlada mit o tome da "kod nas nema toga" već da je to "uvoz sa Zapada"? Kada se izveštava o lokalnim dešavanjima po pitanju LGBT egzistencije, koga mediji najčešće biraju za izvor informacija – gejeve i lezbejke, aktiviste/kinje za ljudska prava ili osobe za koje se zna da imaju negativan stav i koje će pružiti neki skandalozni komentar? Dakle, kakav se kontekst nudi domaćoj publici što se tiče pitanja gej i lezbejskih prava i uopšte naše egzistencije?

Ovaj priručnik je pripremljen za predstavnike/ce medija unutar projekta edukacije kako bi zajedno radili na poboljšanju izveštavanja o LGBT tematici u medijima, kao i međusobnom razumevanju. U sklopu rada sa ovom ciljnom grupom, a unutar projekta edukacije, Labris je obavio detaljnu analizu devet štampanih medija u Srbiji: NIN, Vreme, Danas, Politika, Blic, Balkan, Kurir, Glas javnosti i Večernje novosti. Pomenuta analiza je predstavljena prvi put na press konferenciji u Media centru u Beogradu prilikom obeležavanja Internacionalnog dana ponosa LGBT osoba, juna 2004. godine. Analiza je obavljena u saradnji sa Snježanom Milivojević i Anom Šolović. Više o samoj analizi možete naći na kraju priručnika.

Tokom projekta za predstavnikce/ke medija takođe su organizovana i dva jednodnevna seminara "Mediji i istopolna orijentacija": jedan u Beogradu i jedan, u saradnji sa Ženskim studijama i istraživanjima, u Novom Sadu. Oba seminara su se sastojala od nekoliko predavanja: "Položaj LG populacije u Srbiji", "Uporedno pravo – evropski standardi", "Jezik i terminologija", "Tretiranje različitosti u medijima", a urađena je i simulacija konferencije za štampu kao i analiza napisanih izveštaja. Predavačice na seminaru su bile Lepa Mladenović, Tanja Pavlović Križanić, Svenka Savić i Snježana Milivojević, dok su u Novom Sadu na temu «Rod i mediji» predavanje održale Veronika Mitro i Zorica Rajić.

Tokom sledeće godine realizacije projekta, planira se nova analiza štampanih medija kao i dodatni seminari za predstavnike/ce medija.

Labris – Grupa za lezbejska ljudska prava

Labris, grupa za lezbejska ljudska prava, osnovana je u Beogradu 1995. godine. Nastala je iz gej i lezbejskog lobija – Arkadija, osnovanog 1990., a registrovanog 1994. godine u Beogradu.

Prvih šest godina Labris je za realizaciju svojih aktivnosti koristio prostorije i opremu dve ženske organizacije. Grupa je dobila svoj prostor 2001. godine, što je pomoglo realizaciju njenih aktivnosti i ovaj projekat.

Misija:

Labris smatra pravo na različito seksualno opredeljenje jednim od osnovnih ljudskih prava i radi na eliminaciji svih vrsta nasilja i diskriminacije nad lezbejkama i ženama drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne.

Ciljevi Labrisa:

1. Osnježivanje lezbejki i žena nehetoseksulane orijentacije da prihvate svoj identitet.
2. Promocija prava na lezbejsku egzistenciju i smanjenje homofobije u javnosti.
3. Saradnja na nivou mreže sa lezbejskim grupama iz ex-yu i gej i lezbejskim grupama na prostoru SCG
4. Rad na promeni zakonodavstva kojim bi se uvažila prava istopolno orijentisanih osoba
5. Lobiranje nevladinih i vladinih organizacija da prihvate lezbejska prava kao deo ljudskih prava

Dostignuća:

U periodu od 1995. do 2003. godine, Labris je realizovao sledeće projekte:

- 1995. godine štampale smo prvi broj lezbejskih novina u Jugoslaviji, novine Labris
- 1997. učestvovali smo u organizaciji Prve lezbejske nedelje koja je održana u Sloveniji
- 2000. godine organizovale smo Drugu lezbejsku nedelju
- 2001. pokrenule smo prvi lezbejski web site u Jugoslaviji
- 2001. godine pokrenule smo projekat "Labris – lezbejski informativni centar"
- 2001. godine organizovale smo prvu paradu Ponosa u Jugoslaviji
- 2001. učestvovali smo u organizaciji regionalnog sastanka lezbejki iz država bivše Jugoslavije koji je održan u Hrvatskoj
- 2002. godine učestvovali smo u organizaciji seminara "Jednakopravno državljanstvo" namenjenog lezbejkama iz država bivše Jugoslavije, a održanog u Sloveniji
- 2002. godine pokrenule smo projekat "Edukacija ženskih grupa iz Srbije o lezbejskim ljudskim pravima"
- 2002. godine, u saradnji sa GL organizacijama Gejten i Queeria, realizovale smo medijku kampanju "Zajedno različiti"
- 2003. podnale smo predlog izmena i dopuna Zakona o porodici
- 2003. pokrenule smo projekat "Edukacija ženskih nevladinih organizacija, nevladinih organizacija za ljudska prava i medija o lezbejskim ljudskim pravima"

Aktivnosti grupe:

Od svog osnivanja 1995. godine, grupa je realizovala mnogobrojne aktivnosti. Imenovaćemo najbitnije:

Lezbejski info-centar – Cilj Labrisovog lezbejskog info-centra je razmena informacija o radu grupe, aktivnostima, dešavanjima na lezbejskoj sceni, i informacija o radu drugih lezbejskih i gej grupa kao i srodnih grupa. Labrisov info-centar je započeo sa radom februara 2001. godine, i radi svakim radnim danom od 10:00 do 18:00. Rad info-centra se zasniva na osnaživanju mreže ljudi i organizacija kojima služi putem: info telefonske linije, e-mail konferencija, e-mail korespondencije, biblioteke, web sajta i štampanih materijala.

Telefon info-centra je takođe dostupan ženama preko dnevnih novina Danas i Balkan.

Radionice – Labris redovno održava ženske radionice na kojima se bavimo iskustvima i emocijama lezbejki. Radionice imaju jasna pravila i cilj im je da žene pričaju o emocijama koje su do tada ostale nedorečene, kako bi dobile socijalnu i političku pozadinu. Radionice pokrivaju većinu tema lezbejske egzistencije baveći se širokim spektrom pitanja: lezbejski identitet, coming out, porodica, nasilje nad lezbejkama, politička aktivnost, problemi u odnosima, homofobija, itd. Labris tokom godine organizuje prosečno dvadeset i pet psiholoških, edukativnih i kreativnih radionica.

Seminari – Labris već dve godine organizuje jednodnevne seminare u svojim prostorijama. Seminari su namenjeni zaposlenim ženama, saradnicama, aktivistkinjama i članicama Labrisa. Neke od tema koje su obrađivali seminari su: Nenasilna komunikacija, Javno zastupanje i Internalizovana homofobija.

Labris novine – Cilj novina je da lezbejsku egzistenciju učine vidljivom kako lezbejkama tako i heteroseksualnoj javnosti. Od prvog broja, koji je izašao 1995. godine, do danas je izašlo osamnaest brojeva. Novine se štampaju u pet stotina primeraka i distribuiraju se besplatno ženama u regionu kao i ženskim grupama sa prostora bivše Jugoslavije. Novine imaju u proseku šezdeset crno belih stranica, i pokrivaju aktuelne teme iz lezbejskog života. Labris novine su prva publikacija ove vrste u Srbiji koja je kompletno posvećena temama koje su bitne lezbejkama, sa člancima o lezbejskom zdravlju, lezbejkama u istoriji i onima koje su danas poznate, našim porodicama, nasiljem nad lezbejkama, informacijama sa internacionalne lezbejske scene, itd.

Labris web sajt – Labrisov sajt je postavljen na internet 2000. godine i sadrži srpsku kao i englesku verziju. Između ostalog sadrži sledeće linkove: "Vesti", koje su uglavnom prevedene sa internacionalnih LGBT sajtova; "Press-Clipping", gde su tekstovi lokalnih novina; "Tekstovi", sa različitim tekstovima raznih žanrova; "Ko smo mi", osnovna informacija o situaciji u Srbiji, i mnoge druge linkove. Odnedavno je postavljen i jedan od najpoznatijih lezbejskih stripova preveden sa engleskog. Tim web sajta, koji čine aktivistkinje Labrisa, se brine o tehničkom, literarnom i vizuelnom uređenju sajta.

Labris lifleti – Labris izdaje liflete, na srpskom i na engleskom, sa bazičnim informacijama o grupi. Takođe smo objavile liflet "Nasilje nad lezbejkama" u cilju promocije lezbejskih ljudskih prava. Labrisovi lifleti se distribuiraju široj javnosti, ženskim grupama, nevladinim organizacijama i LGBT grupama. Lifleti su veoma efektivan način da se ženama pruže informacije. Poruke u lifletima su kratke, jasne i lako razumljive. Veći deo distribucije urađen je preko domaće ženske mreže i preko ženskih grupa širom bivše Jugoslavije.

Labris brošure – Tokom 2002. godine Labris je objavio dve brošure. Jedna je namenjena mladim LGBT osobama i sadrži šezdesetak stranica, dok je druga namenjena roditeljima gejeva i lezbejki i sadrži dvadeset četiri strane. Obe brošure su distribuirane članicama Labrisa, drugim LGBT grupama u Srbiji i bivšoj Jugoslaviji i ženskim grupama. Brošure su takođe postavljene na web sajt. Brošure su štampane i u 2004. godini.

Lezbejske nedelje – Zajedno sa lezbejsko-feminističkom organizacijom "Kasandra", iz Slovenije, Labris je bio jedan od organizatora Prve lezbejske nedelje u Sloveniji 1997. godine, pod nazivom "Lezbejska prava su ljudska prava". Ovaj skup, koji je okupio dvadeset pet lezbejki iz svih država bivše Jugoslavije, predstavlja jednu od prekretnica za mali lezbejski pokret u regionima bivše Jugoslavije. Tokom skupa doneta je odluka da se u budućnosti nastave okupljanja u drugim državama bivše Jugoslavije.

Godine 2002. Labris je organizovao Drugu lezbejsku nedelju u Vojvodini, na kojoj se okupilo šezdeset pet lezbejki iz Srbije, Makedonije, Hrvatske i Slovenije. Obradivane su dvadeset dve različite teme kroz radionice i diskusione grupe. Skup je bio veoma značajan po pitanju osnaživanja lezbejske vidljivosti.

Članice Labrisa su takođe učestvovala na aktivističkom skupu lezbejskih grupa sa teritorija bivše Jugoslavije, održanom u Rovinju 2001. godine, kao i na seminaru za aktivistkinje lezbejskih grupa sa teritorija bivše Jugoslavije, održanom u Ljubljani 2002. godine.

Godine 2004. u Novom Sadu održana je i Treća lezbejska nedelja u organizaciji Labrisa.

Dan ponosa gejeva i lezbejki – Svake godine Labris slavi i obeležava Dan ponosa različitim javnim manifestacijama i saopštenjima za novine. Iako situacija u regionu, uglavnom, nije još povoljna za ulične marševe gejeva i lezbejki, ova prilika se koristi kako bi se promovisala lezbejska prava kao ljudska prava.

Godine 2001. Labris je u saradnji sa Gayten – LGBT grupom (Centar za promociju prava seksualnih manjina), i uz podršku raznih gej i lezbejskih grupa, organizovao prvu gej i lezbejsku Paradu ponosa u Srbiji, pod nazivom "Ima mesta za sve nas". Ono što je trebalo da bude proslava različitosti na glavnom beogradskom trgu se toga 30. juna pretvorilo u polje nasilja. Učesnici/e naše parade, osobe iz raznih nevladinih organizacija, individue koje su došle da nas podrže, kao i slučajni prolaznici, napadnuti su i premlaćeni od strane nasilne rulje od oko hiljadu ljudi, koja se okupila kako bi zaustavila ono što je proglašeno "orgijom perverzije". Muškarci koji su učestvovali u linču bili su iz nacionalističkih i religioznih pro-fašističkih grupa. Time je parada nasilno zaustavljena i bilo je više od četrdeset povređenih građana/ki. Policija nije intervenisala iako su ih organizatori parade upozorili o mogućim napadima.

Ove godine, 2004., za obeležavanje Dana ponosa planirana je medijska kampanja.

Lokalno i internacionalno umrežavanje – Labris je deo ženskih mreža i jedan od važnih političkih ciljeva našeg rada usmeren je na aktivizam i umrežavanje sa drugim ženskim grupama i aktivistkinjama. Kroz umrežavanje Labris je u prošlosti dobijao donacije i poklone od ženskih grupa i aktivistkinja, sve od literature, knjiga, novina na engleskom, francuskom, španskom jeziku pa do raznih video kaseti i podrške malim projektima od strane manjih lezbejskih grupa iz različitih regiona (npr. organizovanje žurki ili štampanje lezbejskih nalepnica, itd.). Umrežavanje takođe podrazumeva razmenu informacija i štampanih materijala sa lezbejkama iz svih bivših jugoslovenskih republika kao i lezbejskim grupama iz različitih zemalja,

učestvovanjem na konferencijama kao što su Konferencija o ženama Ujedinjenih Nacija (Peking 1995.), Peking plus pet konferenciji održanoj 2000. godine u Njujorku, kao i ILGA-Evropa konferencija 2001.

Labris je u cilju bolje saradnje sa ženskim grupama 2002. godine počeo realizaciju projekta "Edukacija ženskih grupa o lezbejskim ljudskim pravima", koji se naredne godine razvio proširivši ciljnu grupu na ljudskopravaške nevladine organizacije kao i medije.

Nakon prve Parade ponosa održane u Beogradu, 30. juna, 2001. godine, Labris je razvio D.P. mrežu koju sačinjavaju gej i lezbejske organizacije iz Srbije i Vojvodine. Saradnja na nivou mreže sa drugim gej i lezbejskim organizacijama je jedan od ciljeva Labrisa. Mrežu čini sedam lezbejskih i gej organizacija i ona predstavlja način za razmenu informacija, koordinisanje akcija i razvijanje zajedničkih projekata. Osim Labrisa, D.P. mrežu čine: Gayten – LGBT, Queeria – LGBT, New Age, Lambda, Istopolne studije i Cenpi.

Labris biblioteka i videoteka – Od dobijanja sopstvenog kancelarijskog prostora Labris je dobio mogućnost da značajno proširi fond biblioteke i videoteka. Biblioteka ima preko 352 knjige, 482 časopisa, dok videoteka ima preko 143 video kasete i CD-a. Knjige, časopisi i filmovi dostupni su svim članicama Labrisa.

Medijska vidljivost – Mali broj aktivistkinja izlazi na televiziju i time sprovodi medijsku kampanju u cilju promocije lezbejskih prava u društvu. Kampanja pokriva sve vrste medija: novine, radio i TV, iako je televizija do skora kompletno ignorisala pokrivanje teme LGBT egzistencije u Srbiji.

U saradnji sa Gaytenom i Queeriom, i uz pomoć drugih lezbejskih i gej grupa, Labris je tokom 2002. godine realizovao jednomesečni projekat pod nazivom "Medijska kampanja". Cilj projekta bila je senzibilizacija javnosti na gej i lezbejsku egzistenciju putem medija. Slogan koji smo pružili javnosti bio je "Zajedno različiti". Projekat je sproveden u tri grada: Beograd, Niš i Novi Sad. Puštan je TV spot, džingl na radiju, štampani su plakati, nalepnice i razglednice, koje su poslate svim vladinim telima, političarima/kama, nevladinim organizacijama i pojedincima/kama u Srbiji kao i u inostranstvu.

U cilju obeležavanja Dana ponosa lezbejki, gejeva, transdžender i biseksualnih osoba, tokom juna 2004. godine održana je medijska kampanja u trajanju od deset dana, koja je sprovedena putem radija, saopštenja za javnost i press konferencije.

Projekti prevođenja – Aktivistkinje Labrisa prevele su za Labris novine, Labris web sajt, kao i druge publikacije poput Feminističkih sveski, neke od važnih lezbejskih klasika. Prevedeni su eseji Džoan Nesl, Odri Lord, Adrijan Rič, Lusi Irigarej, Šarlot Banč, itd.

Izdavaštvo – U cilju promocije lezbejske kulture Labris je objavio četiri knjige poezije koje su pisale naše aktivistkinje: Žene u mreži, Žene komete i Žene na ribarskom ostrvu Štefe Markunove, Lady M Jelene Labris i Ravnodušni šumarak Ljiljane Živković. Sve knjige se dele besplatno i predstavljaju bitne korake ka lezbejskoj vidljivosti kako za same aktivistkinje tako i za celu grupu.

Unutar projekta "Edukacija ženskih nevladinih organizacija" (2002/2003) i "Edukacija ženskih nevladinih organizacija, organizacija za ljudska prava i medija" (2003/2004) Labris je objavio "Čitanku" na tri stotine stranica u tiražu od dve stotine primeraka. "Čitanka" je podeljena ciljnim grupama i data je Narodnoj biblioteci.

Kulturni i umetnički program – Kulturni i umetnički program, koji se sprovodi u prostorijama Labrisa, sastoji se od:

Pozorišne predstave – ove predstave su igrane od strane alternativnih ženskih pozorišta i imaju lezbejsku i feminističku sadržinu.

Večeri za druženje – večeri za druženje su večeri kada žene na neformalan način razmenjuju iskustva lezbejske egzistencije.

Večeri zdrave hrane – na večerima zdrave hrane se prikazuju načini pripreme zdrave hrane.

Javne akcije – tokom godina Labris je organizovao i podržavao javne proteste drugih NVO u cilju zaštite osnovnih ljudskih prava. Takođe smo organizovale, i podržale, okrugle stolove na kojima se diskutovalo o temama osnovnih ljudskih prava. Među aktivnostima koje je Labris organizovao ili podržao, nalaze se pisanje saopštenja za javnost, reakcija, učestvovanje u obeležavanju važnih datuma za ženski i LGBT pokret. Avgusta 2003. godine, Labris je predao predlog zakona za istopolno partnerstvo. U cilju lobiranja vladinih i nevladinih organizacija da uvažavaju lezbejska ljudska prava Labris će inicirati "Stvaranje lobi tima" projekat, koji će raditi na stvaranju atmosfere povoljne za uticaj na zakonodavstvo.

Lezbejske studije – U periodu od 1995. do 1998. godine na Ženskim studijama u Beogradu održana je serija predavanja internacionalnih i regionalnih stručnjakinja na teme lezbejskih prava, identiteta, lezbejskog zdravlja, itd.

Unutar projekta "Edukacija ženskih nevladinih organizacija, organizacija za ljudska prava i medija", Labris nastavlja saradnju sa ženskim studijama od prethodne godine projekta i nudi Ženskim studijama širom Srbije serijal predavanja i predavačica za određene teme iz spektra lezbejske egzistencije.

LGBT Rečnik pojmova

Biseksualac / biseksualka / biseksualna osoba

Osoba koju romantično i fizički privlače muškarci i žene. Biseksualna osoba ne mora da ima seksualna iskustva sa oba pola, u stvari nije neophodno da je uopšte imala seksualna iskustva da bi se definisala kao biseksualna.

Gej

Termin koji se koristi kako bi se opisale osobe koje privlači isti pol (videti gej muškarac, lezbejka). Ovaj termin gej i lezbejska zajednica u Srbiji koristi češće isključivo za gej muškarce. Izbegavajte korišćenje termina 'homoseksualac' / 'homoseksualne osobe'.

Gej (muškarac) / gejevi

Muškarac koga fizički i emotivno privlače isključivo drugi muškarci. Izbegavajte korišćenje termina 'homoseksualac' kako biste opisali gej muškarca.

'Gej panika' odbrana

Obrazloženje anti-gej nasilja ili ubistva zasnovano na tvrdnji da je žrtva flertovala sa nasilnikom. U inostranim sudovima dešavalo se da muškarac koji je ubio gej muškarca, navodi da je bio izazvan da to uradi zato što je ovaj flertovao i seksualno mu se nabacio, što je izazvalo paniku. U biti, 'gej panika' odbrana krivi žrtvu za zločin iz mržnje, i sugeriše da flert sa osobom istog pola izaziva nasilan odgovor, koji čak može da izazove smrt.

Heteroseksualni muškaraca / heteroseksualna žena / heteroseksualna osoba

Osoba koju fizički i emotivno privlače isključivo osobe suprotnog pola.

Heteroseksizam

Stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignorisanja lezbejki i gejeva. Na primer, brojni članci o ljubavi, parovima i odnosima koji nigde ne pominju istopolne parove.

Homoseksualac (videti Problematična terminologija)

Zastareli klinički termin za osobe koje fizički i emotivno privlače isključivo osobe istog pola. Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju da je uvredljiv. Bolji termini su 'gej (muškarac) / gejevi' i 'lezbejka'.

Homofobija

Strah ili mržnja prema lezbejkama i gejevima.

Lezbejka

Žena koju fizički i emotivno privlače isključivo druge žene. Izbegavajte korišćenje termina 'homoseksualke' ili 'homoseksualne žene'. Lezbejke u Srbiji koriste termin 'lezbejke' ne 'lezbijke' kako bi identifikovale sebe, tako da je termin 'lezbejka' preporučljiviji od termina 'lezbijka'.

LGBT

Skraćenica za 'lezbejke, gejevi, biseksualne i transdžender' osobe. Skraćenica LGBT koristi se jer podrazumeva veću prihvatljivost svih unutar zajednice.

Stil života (videti Problematična terminologija)

Termin koji se često koristi kako bi se degradirali životi gejeva i lezbejki. Izbegavajte korišćenje. Kao što ne postoji ni heteroseksualni stil života koji je jedinstven za sve, tako ne postoji ni gej stil života.

Aut / javno deklarirana lezbejka, gej, biseksualna ili transdžender osoba

Opisuje osobu koja se identifikuje kao lezbejka ili gej u javnom i/ili u profesionalnom životu.

Autirati

Čin javnog objavljivanja da je neka osoba gej. Većina gej i lezbejske zajednice smatra da je nepristojno i protivi se tome da bilo koja osoba, osim one koja je u pitanju, odlučuje o tome kad će i kome pričati o seksualnoj orijentaciji.

Lezbejska i gej zajednica u Srbiji termin 'autirati se' takođe koristi za situacija kada sam gej ili sama lezbejka odluči nekome da priča o svojoj seksualnoj orijentaciji. Tako na primer, može da se kaže da se neka lezbejka autirala ocu, tj. da mu je rekla da je lezbejka.

Kvir (*Queer*)

Queer je ranije u engleskom jeziku korišćen kao pogrđan naziv za ne-heteroseksualne osobe. Ovaj termin su LGBT osobe zatim preuzele kako bi opisivale same sebe. Neke osobe posebno cene ovaj termin zato što označava prkos i zato što obuhvata različitost – ne samo gejeva i lezbejki već i biseksualnih i transdžender osoba. Ipak, taj termin nije univerzalno prihvaćen unutar internacionalne gej i lezbejske zajednice, i ako je korišćen od strane ne-LGBT osoba smatra se uvredljivim.

Zastava duginih boja

Simbol LGBT jedinstva i različitosti koji se koristi širom sveta. Mnoge LGBT zajednice pre koriste taj simbol nego ružičasti trougao koji su tokom II Svetskog rata koristili nacisti kako bi identifikovali gejeve, ili crni trougao koji su koristili kako bi identifikovali lezbejke, Romkinje i prostitutke.

Seksualna orijentacija

Najprikladniji termin za opisivanje nečije fizičke ili emotivne privlačnosti prema istom polu ili suprotnom polu (što uključuje lezbejsku, gej, biseksualnu i heteroseksualnu seksualnu orijentaciju). Izbegavajte korišćenje uvredljivog izraza 'seksualna preferencija', koji se često koristi kako bi se impliciralo da je istopolna seksualna orijentacija izbor i nešto što se može promeniti.

Transdžender / Transrodnost

Sveobuhvatni termin koji se koristi kako bi se opisale različite osobe, ponašanja i grupacije koje imaju zajedničko delimično ili potpuno suprotstavljano nametnutim rodnim ulogama. Transdžender sadrži nekoliko pod-kategorija među kojima su i tarnseksualci/ke, muški i ženski transvestiti, kao i bilo ko ko krši jasne definicije rodne uloge. Transdžender se ne odnosi na seksualnu orijentaciju osobe.

Rod i pol

Potrebno je razlikovati pol i rod. Pol je biološka kategorija, dok je rod društveno konstruisana kategorija i odnosi se na uloge i ponašanja koji se očekuju od pripadnika/ca jednog ili drugog pola.

.....

PROBLEMATIČNA TERMINOLOGIJA

Problematično: Homoseksualac / homoseksualka / homoseksualna osoba

Preporučljivo: gej / gejevi / gej osobe / lezbejke

Molimo vas da koristite termin 'lezbejka' ili 'gej muškarac' kako biste opisali/e osobe koje privlače osobe istog pola. Zbog kliničke istorije termina 'homoseksualac' tj. 'homoseksualnost', anti-gej aktivisti su ga usvojili kako bi implicirali da su gejevi i lezbejke bolesni ili psihološki nestabilni. Homoseksualnost je skinuta sa liste mentalnih bolesti od strane Američke asocijacije psihologa/psihološkinja kao i Američke asocijacije psihijatar/ki još tokom 1970-ih godina. Molimo vas da termin 'homoseksualac' koristite isključivo samo kada je to direktan citat neke osobe.

Problematično: 'seksualna opredeljenost' ili 'seksualno opredeljenje'

Preporučljivo: 'istopolna orijentacija'

Fraza 'seksualna opredeljenost' se uglavnom koristi kako bi se impliciralo da je biti gej ili lezbejka izbor i time da se može lečiti. Termin 'seksualna orijentacija' je tačan opis različitosti seksualnih privlačnosti, što uključuje gejeve, lezbejke, biseksualne i heteroseksualne osobe. Uglavnom je ipak najprikladnije koristiti termin 'istopolna orijentacija' jer nije fokusiran na seks – fokusiranost na seks se često koristi kako bi se simplifikovala i degradirala LGBT egzistencija.

Problematično: 'priznati homoseksualnost'

Preporučljivo: 'reći da je gej / lezbejka' ili 'deklaristi se kao gej / lezbejka' ili 'napraviti kaming-aut'

Izraz koji se koristi za osobe koje ne kriju svoju seksualnu orijentaciju, tj. da su gej, lezbejka ili biseksualac/ka. Termin 'priznati' sugerše da je biti istopolno orijentisan sramota ili zločin. Izrazi 'napraviti kaming-aut' i 'autirati se' koristi se često u srpskoj LGBT zajednici – transkribovani su sa engleskog od izraza 'coming aut', koji označava izlazak iz tajne.

Prolematično: 'gej lobi' ili 'gej agenda' ili 'gej mafija'

Preporučljivo: 'lezbejski i gej pokret'

Politička ubeđenja gejeva i lezbejki različita su koliko i u drugim zajednicama. Naša predanost ravnopravnosti je nešto što delimo sa svima koji se zalažu za civilna prava i koji nisu sami nužno istopolno orijentisani. Izraz 'lezbejski i gej pokret' tačno opisuje istorijski napor da se postigne razumevanje i postigne ravnopravni tretman gejeva i lezbejki.

Problematično: 'specijalna prava'

Preporučljivo: 'jednaka prava' ili 'ravnopravan tretman'

Anti-gej politički ekstremisti često karakterišu jednaka prava i protekcije za lezbejke i gejeve kao 'specijalna prava'. To je pokušaj da se ojača opozicija anti-diskriminativnom zakonodavstvu, istopolnom braku / registrovanom partnerstvu, usvajanju dece od strane lezbejki i gejeva i drugim ravnopravnim zakonskim tretmanima.

.....

UVREDLJIVA TERMINOLOGIJA KOJU TREBA IZBEGAVATI

Uvredljivo: 'peder', 'peško', 'peškirić', 'lezbača', 'tetka', 'ružičasti', 'topdžija/furundžija', 'topla braća', 'gej mafija', 'partnerka koja je *muško* u vezi' tj. 'partner koji igra *žensku* ulogu u odnosu', itd.

Kriterij za korišćenje ovakvih uvredljivih epiteta trebali bi biti isti kao i za korišćenje jezika mržnje po pitanju drugih grupa: ne smeju se koristiti osim u slučajevima direktnog citiranja koje pokazuje predrasude osobe koja se citira. Kako takve reči ne bi dobile kredibilitet u medijima, preporučljivo je da se piše 'osoba je koristila uvredljive ili vulgarne reči kako bi opisao/la lezbejke, gejeve, biseksualne ili transdžender osobe'.

Uvredljivo: 'devijantno', 'poremećaj', 'bolest', 'perverzija', 'destruktivno' i slično.

Ideja da je istopolna orijentacija psihološki poremećaj diskreditovana je od strane Američke asocijacije psihologa/psihološkinja kao i Američke asocijacije psihijatara/ki još tokom 1970-ih godina. Reči i izrazi poput 'devijantno ponašanje', 'bolest' ili 'poremećaj' danas se koriste kako bi se lezbejke i gejevi prikazali kao nedostojni osnovnih ljudskih prava, mentalno bolesni ili kao opasnost po društvo. Izrari i reči poput ovih se trebaju izbegavati kada se piše o gej i lezbejskoj zajednici. Ukoliko se moraju koristiti jer su direktan citat onda je važno naznačiti kontekst predrasuda iz kog ta osoba govori.

Uvredljivo: Stavljanje istopolne orijentacije u vezu sa pedofilijom, seksualnim zlostavljanjem dece, bestijalnosti i incesta.

Istopolna orijentacija nije sinonim za pedofiliju, seksualno zlostavljanje dece, bestijalnost i/ili incest. Ovakve asocijacije se često koriste kako bi se sugerisalo da gejevi i lezbejke predstavljaju opasnost i pretnju društvu, i posebno deci. Takve implikacije su izuzetno uvredljive i treba ih izbegavati, osim u slučajevima direktnog navođenja citata kojim se pokazuje predrasuda citirane osobe.

.....

Predlozi za izveštavanje:

Parade ponosa gejeva, lezbejki, biseksualnih i transdžender osoba

Širom sveta, ponajviše u zapadnim zemljama, jun je mesec u kome se održavaju parade ponosa LGBT osoba. Tokom proteklih nekoliko godina sve više gradova i država koje ranije nisu imale manifestacije te vrste, počinju da ih organizuju. Prva slovenačka parada ponosa održana je jula 2001., dok je Zagreb proslavio ponos LGBT osoba juna 2002.

Ponos LGBT osoba slavi se uglavnom tokom juna kako bi se obeležila pobuna gejeva, lezbejki, biseksualnih i transdžender osoba protiv policijske racije na njihov kafić u Njujorku, 27. juna 1969. Maltretiranje od strane policije je, usled loših zakona u to vreme, bilo učestalo. Njihova pobuna smatra se početnom tačkom modernog, organizovanog zalaganja za prava i dostojanstvo istopolno orijentisanih osoba.

Parade ponosa pokazuju koliko je i sama gej i lezbejska zajednica raznovrsna. Nadamo se da ćete u izveštavanju/prenošenju vesti o paradama u svetu, kao i kod nas - jednog dana, fokusirati svoj interes na istraživanje te kulturološke raznovrsnosti. Takođe predlažemo da ukoliko prenosite vesti iz sveta o paradama ponosa, pozovete domaće LGBT organizacije za intervju ili izjave, kako biste dobili lokalnu sliku o internacionalnom danu ponosa i o tome kako ga lokalna LGBT zajednica slavi.

Kao što znate, prva beogradska Gej i lezbejska parada ponosa trebalo je da se održi 30. juna 2001. na Trgu Republike, ali je nasilno prekinuta od strane desničarskih grupacija.

Izveštavanje o različitosti: ilustracije/fotografije

Kada prenosite vesti iz sveta o paradama ponosa korisno je znati da...

- *Drag queens* (transvestiti čiji je fokus oblačenja u žensku garderobu više na teatralnom nastupu nego na tome da izgledaju kao žena) i obožavaoci kože i sado-mazohizma su uvek dobrodošli na paradama ponosa, ali se nekada dešava da mediji fokusiraju svu svoju pažnju na njih. Ipak, važno je imati u vidu da su oni jedan deo LGBT zajednice koju, između ostalog, čine i lezbejke i gejevi koji su roditelji/ke i njihove porodice, gej i lezbejska omladina, parovi, biseksualne i transdžender osobe, pripadnici/e različitih rasa, veroispovesti, profesija, godišta, itd. Ne postoji jedna osoba ili grupacija koja sama po sebi obuhvata celu LGBT zajednicu, te u skladu sa tim preporučujemo i da fotografije koje odabirate ne budu jednolične i namenjenje samo da šokiraju, već preporučujemo da odabirate fotografije koje oslikavaju tu raznolikost.
- Kvalitetno novinarstvo je ključno kako bi se radilo na podizanju svesti i razumevanja prema LGBT pitanjima. Oprečni stavovi i kompleksna pitanja su, naravno, ključna za dobro novinarstvo. Ipak, postoji razlika između oprečnih stavova o gej i lezbejskoj egzistenciji i otvoreno uvredljive retorike koja postoji isključivo kako bi ojačavala postojeće predrasude i ohrabivala diskriminaciju. Iako vulgalni i uvredljivi komentari mogu da budu korisni za novine, ne bi se smeli koristiti u svrhu pružanja izbalansiranog viđenja. Pri pisanju članaka, ukoliko su vam neophodna oprečna mišljenja - molimo vas

da kontaktirate organizacije i individue koje zastupaju različite-oprečne stavove i kojima je pritom podjednako bitno pitanje istopolne orijentacije.

Medijsko predstavljanje homoseksualnosti – Analiza printanih medija u Sloveniji, 1970 – 2000.

Media Representations of Homosexuality – An Analysis of the Print Media in Slovenia, 1970 – 2000

Roman Kuhar

UVOD

Medijsko predstavljanje istopolne orijentacije podeljeno je u pet kategorija: stereotiziranje, medikalizacija, seksualizacija, tajnost i normalizacija. Stereotipiziranje je pretežno zasnovano na rigidnim rodnim šemama koje mediji eksploatišu kako bi se gejevi prikazali kao izfeminizirani a lezbejke muškobanjaste, pozivajući se na analogiju o njihovim socijalnim ulogama koje se time čine kao prirodne a ne socijalnu konstruisana. Medikalizacija istopolne orijentacije je samo nastavak psihijatrijskog diskursa o istoj koja potiče od kraja 19. veka. U medijskom izveštavanju ona je prikazana kao traženje razloga homoseksualnosti (pitanje koje se nameće je «šta se to pogrešno desilo što je izazvalo homoseksualnost?»), svodenju homoseksualnosti na sferu psihijatrije (homoseksualnost kao bolest ili poremećaj). Seksualizacija, treća komponenta medijskog diskursa, manifestuje se kao redukcija homoseksualnosti isključivo na seksualnost i seks. Veo tajnosti koji medijska izveštavanja impliciraju stvara sliku o homoseksualnosti kao nečemu što je skriveno i stavljeno u vezu sa sramotom i žaljenjem. Normalizacija, poslednja komponenta medijskog izveštavanja, karakteristična je u svetu za kasne devedesete kada su prevaziđena ranije prikazivanja homoseksualnih osoba kao kriminalaca, psihijatrijskih pacijenata i sl. Ipak, ovakva promena stava je površna pošto je normalizacija koja je prikazana u medijima samo heteroseksualna normalizacija. Medijska predstavljanja normalizovane homoseksualnosti u stvari su skrojena za heteroseksualnu publiku tako da im ona ne ugrožava svet. Homoseksualnost je prihvatljiva samo kada je depolitizovana.

STEREOTIPIZIRANJE

Američki autor Valter Lipman je 1922. godine svetu psihologije predstavio koncept stereotipa. Njegova osnovna ideja bila je da su stereotipi jednostavni, pogrešni, otporni na promene, i najčešće zahtevaju medijaciju (što nije rezultat direktnog iskustva). Stereotipovi su zasnovani na uštedi truda i zadržavanju lične društvene pozicije.

«Nama pričaju o svetu i pre nego što ga vidimo. Zamišljamo mnoge stvari i pre nego što ih iskusimo. Osim ako nas obrazovanje nije osvestilo, ta unapred stvorena mišljenja duboku utiču na ceo naš proces percepcije svega... Stereotip se može prebacivati sa generacije na generaciju sa toliko ustaljenosti i autoritativnosti da može da se učini da je u pitanju biološka činjenica. ... Postoji još jedan razlog, osim uštede truda, zašto se toliko čvrsto držimo stereotipa kojih imamo. Sistem stereotipa je srž naše lične tradicije, odbrana našeg položaja u društvu... Nije ni čudo onda što

bilo koje uznemiravanje stereotipa izgleda kao napad na same osnove unverzuma».
(Lipman, 1922:67-71)

Gil Branston i Roj Staford (2001) navode da su stereotipi uvek prisutni, iako se delovi kojih ih čine menjaju vremenom. Karakteristika stereotipa je da sadrže kategorizaciju i procenu grupe na koju se odnose. Stereotip se sastoji od jednostavnih, lako zapamtljivih i opšte prepoznatljivih odlička određenih ljudi ili grupe. Sve što je u vezi tih ljudi ili grupe svodi se na ta odlička, koja su prenaplašena i simplifikovana stereotipom. Ta odlička su postavljena kao napromenljiva i večna. Hol (1997:258) navodi da stereotipiziranje «pojednostavljuje, esencijalizuje, poprirođuje i određuje 'različnost'».

Logika stereotipa, koji funkcionišu kako bi umanjili kompleksnost sveta i kategorizovali ih u prihvatljive pojave, je jednostavna: pri definisanju grupe najprominentnije mesto je dato određenim karakteristikama koje su navodno vezane za tu grupu, te karakteristike su zatim prikazane kao da su oduvek bile urođene kod svih članova grupe. Sledeći korak je da te karakteristike, koje su uglavnom rezultat istorijskog procesa, postaju objašnjenje specifične pozicije te grupe u društvu. Moć stereotipa leži u činjenici da mogu neko odličje da prikažu kao realno, tj. Kao nešto što tipično pripada određenoj grupi. Stereotipi se jačaju kroz razna medijska predstavljanja i načine komunikacije, kao i verovanjem da su određene karakteristike svojstvene grupi i nebopitno tačne.

Veoma bitna komponenta stereotipa je segregacija: normalno i prihvatljivo je odvojeno od abnormalnog i neprihvatljivog. Ovo se svodi na isključivanje koje simbolički postavlja granice i isključuje sve što se 'ne uklapa'. «Drugim rečima, stereotipiziranje je deo održavanja društvenog i simboličkog reda. Ono postavlja simboličku granicu između 'normalnog' i 'devijantnog', 'normalnog' i 'patološkog', 'prihvatljivog' i 'neprihvatljivog', onoga što 'pripada' i onoga što 'nepripada'; ono što 'pripada' postavlja ono što 'nepripada' kao ono Drugo, kao 'insijadrei' i 'autsajderi', 'mi' i 'oni'. (Hol, 1997:258).

Kvasthof, koji je analizirao medijsko izveštavanje o manjinama, piše da stereotipi zauzimaju mesto logičkog razmišljanja, eksploatišući simplifikaciju i generalizaciju kako bi nekoj grupi ljudi pripisalo ili onemogućilo određene kvalitete ili načine ponašanja.

Kvastof (1973, u Miten i Vodak, 1973:7-8) razlikuje četiri vrsta rečenica koje sadrže stereotipe.

1. Rečenice koje sa analitičke tačke gledišta iskazuju istinu. Ovo je bazična forma koji prate mnogi stereotipi. Ona koristi jednostavno pripisivanje određenih kvaliteta ili tipova ponašanja odabranoj grupi. Po pitanju strukture rečenice, sama grupa postaje subjekat i njen kvalitet predikat. Iako takve rečenice imaju formu izjave, gledano iz perspektive formalne logike one donose sud. Na primer: «Sloveni su radni narod».
2. Druga vrsta rečenice je ona koja sadrži 'modifikovane' izjave, u kojoj se moć stereotipa umanjuje kroz površno korišćenje oglašivača. Na primer: «Kaže se da su Sloveni radan narod».

3. Treća grupa sastoji se od rečenica koje direktno izražavaju mišljenje, u smislu da subjekat izjave daje svoje mišljenje. Na primer: «Ja mislim (Ja sam ubeđen, itd.) da su crnci lenji».
4. Četvrta kategorija sastoji se od lingvističkih formi koje prećutno sadrže stereotip. Na primer: «On je Jevrejin, ali je veoma ljubazan».

Miten i Vodak (1993) navode da se danas, s obzirom na učestalost latentnih i suptilnih predrasuda, za izražavanje predrasuda uglavnom koriste rečenice vrste 2. i 4.

Većina stereotipa o istopolno orijentisanim osobama u medijima su istorijski zasnovana na ideji da su rod i društvene implikacije roda biološki određene polom. Stereotipi o homoseksualnosti u medijima se ipak odvijaju unutar kognitivnog sklopa društvenih rodničkih šema koja je zasnovana na dualističkom i hijerarhalnom modelu biološke determinisanosti pola. Prema Devoru (1987) za sve ljude se pretpostavlja da su ili muškog ili ženskog pola, stoga da je pol permanentno vezan za osobu i fizički atributi pola osobe određuju njen rod na osnovu urođenih atributa ženstvenosti ili muževnosti. Osnovni način i kriterij razlikovanja između ta dva je postojanje ili nepostojanje indikatora muževnosti. Drugim rečima, ako nešto nije muževno onda je ženstveno. Unutar ove formulacije pol i rod su toliko povezani da se smatraju ne razdvojivim. Iako socijalni/e naučnici/e tretiraju ženstvenost i muževnost kao kategorije koje se razlikuju zavisno od kultura, društvene uloge unutar popularnih rodničkih šema koje su svakodnevne i dalje se shvataju kao nešto što je povezano sa biološkim polom.

U pokušaju da odgovore na pitanje ko su gejevi i lezbejke i kako ih prepoznati mediji koriste upravo ovu rigidnu šemu. Ovo dovodi do jasnih diskontinuiteta unutar medijskog istraživanja, tako da su gejevi prikazani kao feminizirani a lezbejke muškobanjaste, što rezultira razočarenjem kada se ovi prikazi pokažu netačnim pri direktnom kontaktu sa gejevima i lezbejkama.

Podela društvenih uloga među istopolnim partnerima/kama je još jedna od tema koja se često pojavljuje u intervjuima gejeva i lezbejki. Na primer, novinare/ke interesuje da li je gej mladić u vezi pasivan, više ženstven, da li on igra «ulogu žene»?

Način na koji razumemo odnos između muškarca i žene u zapadnoj civilizaciji je umnogome zasnovan na tradicionalnoj podeli polnih uloga. Za vreme srednjeg veka, hrišćanstvo je zabranjivalo i proglasilo grešnim sve seksualne činove, heteroseksualne i homoseksualne, koji nisu bili u svrhu rađanja dece. Šta više, oni su predlagali tačan položaj muškarca i žene tokom snošaja, misionarski položaj, u kome žena igra pasivnu a muškarac aktivnu ulogu. Ova razlika je takođe prenešena na druge društvene uloge oba pola. Žena je pasivna, zavisna od muškarca, poslušna i tako dalje, dok je muškarac, viđen kao suprotna strana, aktivan, nezavistan i slično.

Iako mediji pišu o podeli uloga u gej i lezbejskim partnerstvima i postavljaju pitanje u vezi stoga (često i odbacujući podele), izvor ovih podela je u biti seksualne prirode. Istopolni odnos je problematičan zato što je jedan od muškaraca podčinjen (ili jedna od žena zauzima aktivnu ulogu). Ranije zakonske odredbe su mnogo rigoroznije kažnjavale muškarca koji zauzima pasivnu ulogu u gej seksualnom odnosu jer se takav muškarac odricao svoje «prave uloge» (koja bi trebalo da bude biološki određena), dok je aktivni muškarac zadržava. Upravo je ta podela koja se dešava u krevetu to što predstavlja polaznu tačku medijskog predstavljanja muškarca kao

feminiziranih (zato što preuzimaju žensku ulogu) i obrnuto, žena kao muškobanjaste, jer one igraju ulogu muškarca. Postavljanje istopolnih seksualnih činova u patrijarhalni heteroseksualni matriks muti liniju između aktivnih i pasivnih uloga u takvim vezama, tako da su oba muška partnera viđena kao ženstvena i obe partnerke kao muškobanjaste.

Važna komponenta stereotipiziranja podrazumeva objašnjenja raznih razloga za postojanje istopolne orijentacije. Ova objašnjenja, nalik podeli uloga u seksualnom odnosu, osnovana su na pretpostavci biološki određene, urođene, seksualne preferencije, gde reproduktivni imperativ osigurava da muškarci vole žene, a žene muškarce. Oni koji se ne uklapaju u ovu šemu očividno mrze one koje bi trebalo da vole. Tako, na primer, se gej seks objašnjava kroz impotenciju muškaraca usled čega se on plaši žena i okreće ka muškarcima, ili beže od zahtevnih, jakih žena, pred kojima moraju da se dokazuju, u homoseksualne odnose.

Pored ovakvih načina sakrivanja stereotipa koristi se još jedan metod koji često prikrivenom implicira homofobiju, a to je pozivanje na naučne dokaze. Na primer, davanje opisa karaktistika gej mladića i zatim povlačenje konotacije da je to sve u skladu sa Frojdomovom teorijom.

.....

MEDIKALIZACIJA I OBRAZLOŽENJA ISTOPOLNE ORIJENTACIJE

Izveštavanje o naučnim istraživanjima i nalazima koje navodno dokazuju biološku određenost istopolne orijentacije bila su učestala tokom 1990-ih, pogotovu kada je bilo reči o nalaženju leka za istopolnu orijentaciju. Šta više, kroz korišćenje psihijatrojskog diskursa, istopolna orijentacija je postala medicinski problem, bolest koju treba lečiti i kao takva postala je tema na mas medijima. Pošto je istopolna orijentacija shvaćena kao kopija heteroseksualnosti predstavljena je kao bolest kako bi heteroseksualnost mogla da se predstavi kao biološka činjenica i stoga kao zdrava i normalna seksualna praksa. Ono što zapravo imamo ovde je primer politike isključivanja koja ne daje mogućnost koegzistiranja obe seksualne prakse i stoga diskvalifikuje jednu kako bi drugoj mogla pripisati nadmoć prirodnosti. Cilj medikalizacije istopolne orijentacije je da je eliminiše i istrebi, i kako bi to mogla da uradi istopolna orijentacija mora biti uvažena kao bolest i poremećaj.

Tokom procesa medikalizacije, istopolna orijentacija prvo je prestala da bude etiketirana kao greh i zatim i kao socijalni zločin, što je trajalo skoro do kraja 18. veka, da bi na kraju bila prikazana kao bolest. Shodno tome gejevi i lezbejke više nisu smatrani kriminalcima već pacijentima. Policija i popovi koji su ranije imali ulogu društvene kontrole, zamenjeni su doktorima i društvo je počelo da zahteva lečenje umesto robije. Nakon Francuske revolucije ovaj zločin koji je ranije bio kažnjavan smrću pretvoren je u predmet psihijatrijske studije.

Edvard Albert (1999) naznačuje da je jedna od bitnih posledica te transformacije promena načina na koji se istopolna orijentacija posmatra. Transformacija od devijantnog u patološko stvorila je novu grupu ljudi koji imaju nešto zajedničko, na primer mentalni poremećaj, alkoholizam, narkomanija i tako dalje. Iako je medicinski model mentalno poremećaja odvojen od ideje kažnjavanja i kompatibilniji je humanističkim idejama, proces medikalizacije ipak ne vodi ka prestanku stigmatizacije. Pacijenti se i dalje smatraju odgovornim za svoju bolest i za to snose krivicu. Na primer, one osobe koji odaberu da prihvate ovaj način ponašanja, koji se

vidi kao pretnja etičkim normama društva, ubrzo gube etiketu pacijenta i vraćaju se u kategoriju devijanta.

Čak i tokom 1990-ih medijska predstavljanja homoseksualnosti bila su protkana medicinskim i psihijatrijskim tonovima. Jedan od razloga je popularizacija psihijatrijskih i medicinskih odgovora o uzroku istopolne orijentacije, tako da su ta objašnjenja nastavila da se prožimaju kroz zdravo razumnu percepciju čak i nakon što ih je nauka odbacila. Mediji su samo pojačavali ovakvo gledište. Na početku perioda koji je analiziran ovde zajedničkom snagom medicinskog i medijskog diskursa izprva su prikazivali gejeve i lezbejke kao (neizlečive) mentalne pacijente, i zatim kasnije (1990-tih), počeli su da prikazuju suprotno stanovište po kojem istopolna orijentacija nije bolest. To je u stvari i jedina promena koja se dogodila tokom proteklih trideset godina po pitanju medikalizacije istopolne orijentacije. Drugim rečima, konstanta veza između istopolne orijentacije i psihijatrije, iako na kraju ne kao bolesti, znači da je tema i dalje stavljana u kontekst psihijatrije i repetativno predstavljanja kao pitanje koje spada pod psihijatriju i medicinu.

Tokom 1970-ih novinari/ke, pomognuti od strane osoba koje su intervjuisali, postavljali su različite teorije o uzrocima istopolne orijentacije. Stečena homoseksualnost, tj. slobodan izbor istopolne seksualne prakse, postalo je povezano sa perverzijom, dok je urođena homoseksualnost vezana za sudbinu. Onima koji su verovali da su rođeni kao gejevi ili lezbejke su bolje prolazili jer je to stanje impliciralo fatalnost i smatrano je činjeničnim stanjem njihovog identiteta, dok je stečena homoseksualnost implicirala slobodan izbor, i to pogrešan. Šudija Vrhovnog suda (Slovenije), Šinkovec, koristio je sledeću argumentaciju tokom intervjuja 1974., odgovarajući na pitanja o ukidanju Člana 168 Kaznenog zakona koji je kriminalizovao homoseksualnost: *'Ipak, mnoge homoseksualne osobe, kako se navodi u mnogim poverljivim kolumnama raunih časopisa, žele da im se pomogne i žele da se otarase takvih nastojanja. Ali kako im Kazneni zakon visi nad glavom oni su suočeni sa još jednom preprekom – oni žive u strahu od optužbi i mržnje i možda je to jedan od razloga zašto odlučuju da ne traže pomoć'*.

Stav Šinkoveca da su gejevi i lezbejke slobodni da rade šta žele sve dok god su njihove seksualne aktivnosti obostrano željene od oba partnera ili obe partnerke, i da ne predstavlja pretnju drugima, kao i stav da će ukidanje Člana 168 smanjiti nasilje prema gejevima i lezbejkama, samo je površno tolerantan. Njegov argument za ukidanje kriminalizacije homoseksualnosti u stvari je zasnovan na želji da se gejevi i lezbejke normalizuju, tj. da ih ohrabri da se 'otarase takvih nastojanja'. Time ukidanje ovog zakona funkcioniše kao pritisak za normalizaciju abnormalnog.

Spektar navodnih uzroka istopolne orijentacije je širok. Dok su neki smatrali da bi istopolna orijentacija (mogla biti) prvi znak da se 'ljudska rasa približava izumiranju', drugi su navodili da su glavni krivci posesivne majke koje 'obasipaju svoje sinove dubokim emocijama, zatvore ih u svoj previše emotivan, ženski svet, što ih sprečava da se osamostale i budu uvaženi u svojoj muškoj ulozi'. Tako dečak postaje nesamouveren i nesposoban da samostalno živi; strah ga je da prihvati ulogu koju žene očekuju od njega, tako kada dođe do emotivnih veza on odabira da se povuče u svoj svet koji je manje 'opasan', manje zahtevan po pitanju odgovornosti, i lakše shvatljiv'.

Traganje za uzrocima istopolne orijentacije je zapravo potraga za odgovorom na pitanje *šta se desilo pogrešno i ko je odgovoran* za homoseksualnu orijentaciju, jer je polazna tačka u svim tim teorijama ideja da je jedina zdrava seksualna praksa

heterosk seksualna praksa, tako da je neka greška sigurno izazvala istopolnu orijentaciju. Iako su psihijatrija i medicina ukinule oznaku bolesti, samo traganje za uzrokom istopolne orijentacije je konstantno predstavlja kao patološko stanje. Kroz sve vreme od 1970-ih do 1990-ih kao izvori informacija korišćeni su razni psihijatri, psiholozi i doktori, kao predstavnici zvaničnih institucija, koji su naučno odbacivali (ili nekad potvrđivali) pretpostavku da je homoseksualnost patološko stanje. Pitanje istopolne orijentacije je time insitucionalizovano, i zadnja i neosporna presuda ostavljena je na predstavnicima ovih institucija.

Iako medijski arsenal uzroka istopolne orijentacije nije oslabio ni tokom 1990-ih, zahvaljujući većoj prihvaćenosti ove seksualne orijentacije i tolerantnosti, težište je prebačeno na urođenost homoseksualnosti. Iako je taj kvalitet urođenosti fatalističan i osoba ne može ništa da uradi kako bi to promenila, naučena homoseksualnost je stvar izbora i kao takva shvaćena kao otpor socijalnom redu. Istopolna orijentacija je prihvatljiva ako je urođena, ali u svim drugim slučajevima bi trebalo izabrati heteroseksualnost.

Ideja o urođenosti istopolne orijentacije je zadnjih godina bivala ojačana raznim naučnim istraživanjima koja su pokušavala da povežu istopolnu orijentaciju sa genima, nivoom hormona, hromozomima i slično. U nastojanju da te ideje stavljaju u vezu, mediji zaboravljaju da objasne ograničenja takvih istraživanja, koja naznačuju i sami istraživači, već predstavljaju naučne pretpostavke kao činjenice. Ovakva vrsta istraživanja je medijima mnogo interesantija, mnogo verovatnija i, na prvi pogled, zahvaljujući načinu na koji ih mediji prikazuju, ona se čine mnogo više zdravorazumnim od teorija o socijalnoj konstrukciji.

Gilbert Ziklin (1997) razmatra razloge zašto su rezultati bioloških istraživanja toliko zanimljivi medijima, usled čega se socijalna dimenzija totalno zanemaruje. Ovakva istraživanja u stvari nude odgovore koji se čine definitivnim. Ziklin smatra da je pokretačka snaga toga politička igra. Politika koja je u pitanju je liberalna, prihvaćujuća i zasnovana na normalizaciji. Ipak, prihvatanje je samo površno zato što iza bioloških objašnjenja seksualne orijentacije stoji specifična kulturna i politička pretpostavka o erotskom životu koja omogućuje 'normalnim' ljudima da sopstvenu seksualnost shvate kao urođenu. Ovde je u pitanju prevazilaženje straha koji je bez sumnje veliki deo modernog shvatanja seksualnosti; to je strah da osoba nije dovoljno muško ili dovoljno žensko. Ukoliko je seksualna orijentacija urođena, onda sledi da su sva (potisnuta) osećanja privlačnosti prema istom polu nebitna, daleko od prave, biološke homoseksualnosti. Stoga, igra u pitanju je konstrukcija stanovišta po kojima su seksualni identiteti jasno ograničeni i, naravno, biološki određeni. Kao što je i žena ili trudna ili nije, i ne postoji neko stanje između, tako je i osoba rođena istopolno orijentisana ili nije. Isto pravilo, naravno, važi i za heteroseksualne osobe. Zukin tvrdi da se promocijom ovog modela mediji odgovaraju na skrivene želje javnosti, uključujući i neke gejeve i lezbejke, da se oslobode perverzija koje se mogu ispoljiti u njihovim seksualnim željama. Time su članovi i članice heteroseksualne kao i gej-lezbejske zajednice oslobođeni tereta statusa devijanta za koji su vezani kroz seksualnu želju. Identiteti se formiraju tako što se pojedinci i pojedinke dele u podgrupe koje imaju identična osećanja, stim da se kultura i politika grade oko njih i materijalizuju ove identitete.

Zanimljivost genetskih objašnjenja istopolne orijentacije leži u činjenici da nam takvo objašnjenje omogućuje sigurnost i nepromenljivi identitet oko koga se zatim formira podržavajuća zajednica. Dok u suprotnom slučaju imamo osećaj nesigurnosti kada smo suočeni sa teorijama socijalnog konstruktivizma seksualnosti. Ovakvo

objašnjenje razbija naše čvrste identitete i naše seksualne orijentacije objašnjava pre kao stečenu praksu a ne sudbinu.

Još jedan autor koji se posvetio ovom pitanju je Hol (1997). Po njegovom mišljenju rasističke prezentacije su protkane redukcijom kulture crnaca i crkinja na ono što je 'normalno'. To je bila normalizacija razlika.

AIDS i medikalizacija

Tokom 1990-ih (u Sloveniji) medijska predstavljanja istopolne orijentacije bila su blisko povezana sa AIDS-om. Često se izveštavalo o AIDS-u sa strahom i mnogobrojnim nagađanjima o toj bolesti koja je tada bila nepoznanica medicini kao i medijima.

Edvard Albert (1999), koji je analizirao 55 tekstova iz 25 američkih novina objavljenih u periodu od maja 1982. do decembra 1983. godine (period kada je AIDS prvi put došao na agendu medija), zaključio je da je fokus medija tada bio na socio-kulturalnim pitanjima. Pitanje koje je najpre stavljeno u prvi plan bio je životni stil gejeva kao društveno izolovan (na primer, ograničen na sastajališta u gradu). Osećaj distanciranja od pitanja kojima su se mediji bavili, kako AIDS-a tako i gejeva, proizveden je kroz tri međusobno povezana forme medijskih istraživanja. Prva forma predstavlja ponašanje gejeva kao nešto što je drugačije od norme i u biti suprotno 'američkom' načinu života. Druga forma medijskog predstavljanja prikazuje AIDS pacijente/kinje, posebno gejeve, kao zatvorenu grupu koja živi pod pretnjom sve veće smrtnosti od AIDS-a i stoga je prožeta panikom. Grupa 'sa problemima' koja je definisana na ovaj način odvojena je od ostatka društva sa kojim više nema dodirne tačke. Iz tog razloga AIDS se činio kao 'zemljotres koji se dešava negde daleko, rat u kome drugi učestvuju, ili kao glad koja vlada u nekom drugom kraju sveta' (Albert, 1999:397). Korišćenjem ove metode mediji su samo produbili već postojeći jaz između inficirane i neinficirane grupe. Distance je još više produbljena trećom formom medijskog izveštavanja kojom je jedna grupa etiketirana kao različita. U slučaju sa AIDS-om, ta grupa su bile osobe za koje se verovalo da su bili izloženiji AIDS-u i etiketirane su kao 'rizične grupe' i 'žrtve', dok su druge grupe uvrštene u neizdeferecirane i stoga bile deo generalne javnosti.

Pošto su medijska predstavljanja gejeva i lezbejki i pre AIDS-a bila striktno jednolična, sa pojavom AIDS-a mediji su bili suočeni sa nerazrešivom situacijom: gejevi i lezbejke su devijantne osobe i AIDS je njihova bolest. Takva situacija jednostavno ih je primorala da se fokusiraju na moralistički diskurs koji nameće određene zajedničke vrednosti i ideje o 'ljudskoj prirodi', 'normalnosti' i 'pristojnosti'.

Teoretsk šema kojoj su se povinovale mnoga medijska predstavljanja AIDS-a zasnovana je na konceptu poznatom kao moralna panika.

«Mehanizmi moralne panike su dobro poznati: definicija pretnje u specifičnom događaju (mladalački 'ulični neredi', seks skandal); stereotipiziranje glavnih aktera/ki kao neke posebne vrste monstruma (prostitutka kao 'žena lakog morala'); eskalacija pretnje koja vodi zauzimanju totalitarnih pozicija i postavljanje moralnih barikada, iznošenje zamišljenih rešenja – rigorozniji zakoni, moralna izolacija, simbolična sudska odluka; zatim dolazi smanjenje anksioznosti, dok žrtve moraju da istrpe nove zakone, odluke i socijalnu klimu.» (Weeks, 1999:45).

Koen navodi da se svako društvo sa vremena na vreme suočava sa moralnom panikom. Ovakve situacije se dešavaju kada 'se pojavi uslov, epizoda, osoba ili grupa osoba koja biva definisana kao pretnja vrednostima i interesima društva'. O ovim događajima se uglavnom informišemo kroz medije, koji su prema Koenu, glavni izvor informacija o društvenim fenomenima i granica preko kojih ljudi ne bi smeli da pređu. Svako ko je okarakterisan kao pretnja prikazan je u medijima u stilizovanoj i stereotipiziranoj formi. Nekada se desi da moralna panika splasne bez većih posledica i zatim nastavi da živi u 'folkloru' i kolektivnom pamćenju, mada nekad isto može da ima i dugoročne posledice. Na primer, može da dovede do promene politike ili načina na koji specifično društvo vidi sebe. Moralna panika je stoga osnovna forma ideološke svesti kroz koju 'tiha većina' postiže svoje pobede, i to ponajviše uz pomoć represivnih državnih aparatura i stovremeno daje legitimitet striktnijem korišćenju moći nego što je uobičajeno.

Votni (1997), navodi da moralna panika naznačava mesta većih ideoloških konflikta koji se dešavaju u društvu i koji su predstavljeni javno. Histerija koja je propratila pojavu AIDS-a krajem 1980-ih i početkom 1990-ih nije, kako navodi Votni, bila samo odraz moralne panike koja je ograničena isključivo na pitanje AIDS-a, već je bila deo političke kampanje sa ciljem zaštite moralnih vrednosti i promovisanje institucije 'prave porodice'.

Pošto se moralna panika pojavljuje i nestaje odjednom ona ne može potpuno da objasni ili konceptualizuje *mass* medije kao industriju koja je i sama sklona preterivanju i koja ne može da objasni sve operacije ideologije unutar svih reprezentacionih sistema. Reprezentacija je arena kontinuirane ideološke borbe za smislom, i gde je smisao konstantno definisan i redefinisano, dok se moralna panika pojavljuje i nestaje i ignoriše kontinuitet ove borbe za smislom. Moralna panika je stoga instrument koji markira trenutnu 'liniju fronta' u ideološkoj borbi za smislom.

Tokom 1980-ih mediji su intenzivno pisali o 'rizičnim grupama', dajući heteroseksualnoj zajednici neku vrstu nade da je AIDS bolest od koje oboljevaju samo oni 'drugačiji'. Mnogi tekstovi implicirali su da je AIDS bolest koja dolazi sa Zapada, u smislu da se dešava negde drugde a ne ovde, i pogotovu da je to 'pederska kuga' koja nije uticala na 'normalne' ljude. Drugačije rečeno, mediji su nadodavali ulje na vatru 'moralističkog zanosa'. U to vreme mediji su takođe dosta pisali tekstove o stranim AIDS žrtvama, u kojima postoji komponenta koja signalizira 'normalnoj' većini da se oni nalaze na bezbednoj distanci od problema – naznakom da je zaražena osoba homoseksualac (koji je u prošlosti bio promiskuitetan).

Tokom 1990-ih AIDS je prestala da bude arena ideološke borbe za smislom. Epizoda moralne panike, po Koenovoj definicije, se završila ali su mediji i dalje poistovećivali AIDS i homoseksualnost pritom iskazujući homofobiju.

SEKSUALIZACIJA

Samo pitanje istopolne orijentacije izaziva radoznalost – kako oni to zapravo rade? Kako je uopšte moguć muško-muški ili žensko-ženski seksualni odnos? Pošto je seks očividno jedini faktor istopolne orijentacije, mnogi/e novinari/ke se veoma interesuju za ovaj aspekt.

Odakle potiče ova opsesija sa istopolnim seksualnim činom, i zašto su nam aluzije na analni seks toliko šokantne, posebno u vicevima o 'pederima'? Kao što Fuko (2000, 1976) navodi, viktorijanska etika je u nama postavila novi moral. Viktorijanska etika je debatom o marginalnim formama seksualnosti i prevođenjem 'seksa u govor', izbacila iz realnosti sve forme seksa koje nisu bile u službi produžetka vrste. Jedina vrsta seksualnog odnosa koja je bila dozvoljena (nekažnjiva) bila je ona koju je odobravalo hrišćanstvo. Pretestantski reformatori su zaista uspjeli da ponude malo drugačiju ideju objašnjavajući seksualnost kao kao božiji blagoslov a ne kao ljudsku grešku ili potencijalni grijeh. Ipak i ta forma nije obuhvatala seksualne odnose u kojima sam čin nije predstavljao materijalizaciju ljubavi venčanog para. Fukoov poetični naziv za to bio je 'monotone noći viktorijanske buržoazije'.

Zabranjene forme seksualnosti postale su oružje društvene osvete i dale su povoda agresivnoj etici korišćenju kako bi se izrazio bes. Po pitanju istopolne orijentacije ova represija i potiskivanje zabranjenih užitaka funkcioniše u skladu sa principima 'despotskog fantazma'. Logika iza ovog principa slična je logici koju je Evropa koristila za svoj stav prema Orijentu. Evropa je despotizam smatrala 'pohlepom za dobrima koja su se slivala ka crnoj rupi despotskog dvora, taj navodni raj pun raznim užicima. ... i na kraju, ogromna seksualna pohlepa, navodna večna zadovoljstva koja su u samom centru tog rukovođenja, večno vođenje ljubavi despota sa njegovim mnogobrojnim ženama. Despotizam je tako predstavljen kao suprotnost Evropi, tj. kao ono 'drugo'. (Dolar, 1985:210)

Slično tome, istopolna orijentacija je suprotnost heteroseksualnosti, polju koji je primarno definisan kroz seksualnost. Ali kao što Dolar kaže, fantazma se jedino odnosi na one koji su je stvorili i skoro nimalo na one koji su njen objekat. Iako smo naveli da je isključivo seksualizovano i medikalizovano prestavljanje gejeva i lezbejki tokom 1970-ih tokom 1980-ih preokrenulo ka političkom i kulturnom kontekstu, seksualizacija je i dalje vidno postojala tokom prve polovine 1980-ih. Centralizovanjem istopolne orijentacije na seks sam subjekat teksta (na primer, gej mladić) postajao bi esencijalno ili primarno seksualizovana osoba, i to osoba koja krije svoju praksu zato što je grešna (kako navodi crkva), kažnjiva (po zakonu) ili patološka (psihijatrija). Na ovaj način heteroseksualne prakse se postavljaju kao korektne. Seksualni čin na javnom mestu, neobavezni seks, seks sa nekoliko partnera/ki i promiskuitet i pogotovu hedonizam, pripadaju vrsti seksualnog ponašanja koja se prepisuje gejevima. Tim načinom gejevi su prikazani kao isključivo seksualno pitanje, ili pre kao nedopustivo/nepoželjno seksualno ponašanje koja biva stigmatizovano kroz izjednačavanje sa homoseksualnošću. Time je takođe postavljena jasna linija između korektnog i nekorektnog korišćenja seksualnih užitaka.

Tokom kasnih 1980-ih i ranih 1990-ih eksplicitna seksualizacija gejeva i lezbejki, to jest da budemo tačniji, svođenje istopolne orijentacije samo na seks, počelo je da jenjava iako su medijski tekstovi i dalje bili protkani insinacijama o promiskuitetu gejeva i lezbejki. Takvi su, na primer, bili tekstovi beogradskih i sarajevskih novina 1987. godine, koji su pisali sa strahom o širenju AIDS-a ukoliko bi učesnici/ce 'kongresa svetskih pedera' odlučili da pređu sa teorije na praksu.

Seksualizacija se najčešće iskazuje putem implicitnih ili modifikovanih struktura rečenica. Tim putem novinari/ke se distanciraju od očevidno stereotipiziranih prikaza gejeva i lezbejki, i sebe prebacuju pitanje na zamišljeno treće lice. Tom formom stereotipiziran prikaz gejeva i lezbejki koji je time dobijen i koji je zanimljiv čitaocima/teljicama jer održava status quo, biva potvrđen.

Dok je tokom 1990-ih seksualizacija uglavnom slabije iskazivana u medijskim tekstovima, fotografije korišćene u tekstovima bile su sasvim druga priča. Time priča dobija zanimljiv obrt: tokom 1980-ih i ranih 1990-ih seksualizacija je prikazivana ekskluzivno u tekstovima, dok su fotografije prikazivale homoseksualnost kao nešto tajanstveno i skriveno (na primer, fotografija na kojoj se vidi samo silueta geja u mračnom tunelu). Ali kako je eksplicitna seksualizacija nestajala iz tekstova, tako se pojavljivala u fotografijama (slike nagih muškaraca, slike sa erotskih muških predstava i slično).

Jedan od teoretskih instrumenata koji deluje kao više nego svrsishodan za analizu fotografija, je Bartesov model (1993) reprezentacije koji se sastoji od denotativnog i konotativnog nivoa. Slika radi mnogo više od pukog prenošenja informacija o njenom subjektu (denotativni nivo); subjekat je takođe stavljen u vezu sa širim kontekstom, na primer, kultura i istorija (konotativni nivo), kao što i prenosi ideološku poruku. Tako gledano slika funkcioniše na nivou mitologije. Bez sumnje je da je smisao slike višeznačan i nejasan, pošto ista slika može da komunicira nekoliko različitih značenja i može biti interpretirana na više načina koja mogu biti diametrično suprotna. Ipak, ni jedno značenje ne mora definitivno biti ono pravo i tačno. Smisao je fluidan i promenljiv. Zadatak i cilj bilo kog načina prezentacije je da tačno fiksira smisao tako da jedna od nekoliko potencijalnih interpretacija ima prioritet. Najvažniju ulogu u tom slučaju ima naslov (ili naslov teksta uključujući i sliku), pošto se time limitiraju izbori interpretacija slike.

Reči su dakle ključne za interpretaciju, pošto važnost same slike ne leži isključivo u slici već u spoju slike i teksta. Bartes navodi da ukoliko će smisao biti fiksiran, potrebno je uspostaviti dva diskursa: diskurs fotografije i diskurs jezika. Ilustrovaćemo sa sledećim primerima. «Pravo na različitost» je postavljen kao naslov teksta u kojem se autor bavi temom istopolne orijentacije primarno iz perspektive ljudskih prava. Ipak, fotografija koja prati tekst komunicira sasvim drugačiju poruku. Postavljeno je šest fotografija eksplicitno nagih muškaraca. Na jednoj su dva muškarca u krevetu, a na drugoj, koja se dva puta ponavlja na istoj stranici, pokazuje čin oralnog seksa između dvojice muškaraca. Zbog lošeg osvetljenja slika i lošeg fokusa dimenzija pornografije je ipak malo ublažena, ali ta nejasnoća takođe produbljuje nivo skrivenosti i tajnosti često asociirane sa homoseksualnošću. Ipak, generalni konotativni nivo slike je jasan: seksualizacija.

Sledeći primer nosi naslov «Tiho prihvatanje različitosti» i pored teksta je postavljena fotografija dva mladića koja se ljube. Jedan od njih je nag od pojasa na gore, pantalone su mu otkopčane tako da se vidi beli donji veš sa markom 'Calvin Kline'. Zahvaljujući nesumnjivim aluzijama na seks, nago telo, otkopčane pantalone i donji veš, slika komunicira mnogo više od opisa ljubavne veze dvojice muškaraca.

Treći primer je reportaža sa Parade ponosa iz Rima naslovljena «Nije bilo seksa na ulicama». Jedna od fotografija pokazuje trojicu muškaraca koji se ljube, sa još dvojicom u pozadini koji su naslonjeni jedan na drugog leđima, i svi su nagi od pojasa na gore. Podnaslov slike je 'Gej Olimpijske igre u Amsterdamu, 1998', čime je kompleksan događaj Gej Olimpijade sveden na naga tela u disko klubovima, seks i promiskuitet.

Sve ove fotografije prikazuju gej muškarce. Nasuprot njima, grafički prikazi lezbejki su veoma različiti. Kako Suzana Tratnik primećuje, slike lezbejki tokom kasnih 1980-ih su uglavnom bile aseksualne. Stilkizovane fotografije lezbejki zasnovane su na

bezličnoj estetici sa naznakom na emotivnu, neseksualnu dimenziju lezbejskih odnosa.

Bitno je naznačiti da sudeći po fotografijama prikazanim ovde, vidljivost lezbejki u medijima je bila znatno manja od vidljivosti gej muškaraca. Izuzevši tekstove o specifičnim osobama i događajima, tekstovi o istopolnoj orijentaciji su uglavnom bili ilustrovani fotografijama istopolnih parova, stim što je broj onih koje prikazuju gejeve bio duplo veći od onih koje prikazuju lezbejke. 25% celokupnog broja slika sadržale su element seksualizacije, i u 77% slučajeva bila je u pitanju seksualizacija muških partnera.

TAJNOST

Još jedan od načina prikazivanja istopolno orijentisanih osoba u medijima, osim stereotipiziranja, medikalizacija i seksualizacije, jeste tajnovitost. Veliki deo mistifikacije pitanja istopolne seksualne orijentacije postignut je kroz ćutanje medija. U tekstovima analiziranim ovde, tajnovitost koja okružuje gejeve i lezbejke održava se kroz anonimne intervjuje, menjanje imena osoba, izbora naslova, slika i sličnog.

Jedan od načina da se naznači tajnovitost (sramota, krivica, kriminal) je ponavljanje glagola 'priznati' u vezi sa nečijim coming-outom (coming out: termin na engleskom jeziku koji označava izlaženje iz tajne i koji se rasporstranjeno koristi kako bi se opisao proces govorenja sebi i drugima da je osoba gej ili lezbejka. Kod nas se u gej i lezbejskoj zajednici koristi transkribovan izraz 'kaming aut'). Nekolicina članaka navodi kako je neki gej 'napokon priznao da je homoseksualac' ili kako 'sve veći broj poznatih žena nema problem da prizna da takođe vole žene'.

Tajnovitost koja se pojavljuje na konotativnom nivou medijskog predstavljanja gejeva i lezbejki implicitno postavlja pitanje prihvatljivosti, normalnosti, sramote i neprirodnosti. Na socijalnom nivou, tajnovitost je povezana sa pitanjem vidljivosti i stvara začarani krug: dok god su gejevi i lezbejke nevidljivi i njihova seksualnost skrivena, ostvarivanje gej ili lezbejskog identiteta je nemoguće i drži se po strani pod strahom od dominacije heteroseksualnosti kao principa koji je protkan kroz strukture većine društava. Time što ostaju skriveni gejevi i lezbejke ostaju nevidljivi i začarani krug se nastavlja.

Skrivanjem svoje seksualne orijentacije lezbejke i gejevi bez sumnje sami/e doprinose iskrivljenoj slici u medijima. Ipak, u našem mišljenju, taj začarani krug je takođe ojačan heteroseksualnom strukturom društva pošto je socijalna kohezija najmanje ugrožena dok god je istopolna orijentacija nevidljiva. Korelacija sa Fukoovim objašnjenjem o tome kako osoba postaje kriminalac je jasna: takva osoba je gurnuta na socijalnu marginu od strane društva, koje se samo zatim identifikuje kao zdravo jezgro u odnosu na kriminalca.

Taj tajnoviti imidž istopolne orijentacije novinere/ke takođe postavlja u poziciju da se distanciraju od subjekta o kome pišu ali ne iz razloga medijske objektivnosti. Novinski članak je uvek ciljan prema specifičnoj publici, heteroseksualnoj publici bez izuzetaka, i skrojeno tako da se njima sviđa. Novinski članci time omogućuju novinarima/kama da ispituju granice prihvatljivog, što se manifestuje kroz njihovo distanciranje od subjekta, ili naznačavanju toga da se sam/a novinar/ka razlikuje tj. nije takav, ili ubacivanjem komentara o lezbejkama i gejevima i slično. Iako se čini

kao da je novinar/ka koji piše o gejevima i lezbejkama otvoren/a za to pitanje ne bi smeli da previdimo moć senzacionalizma koji je vezana za ovu temu i koji izaziva specifičnu vrstu medijske prezentacije. Strah od toga da će ih neko možda dijagnosticirati kao 'homoseksualne' primorava novinare/ke da u tekst ubacuju određene informacije kojima se identifikuju kao heteroseksualni, ili odabiraju da ostanu anonimni.

NORMALIZACIJA

Votni (1997) piše da istopolna seksualna želja, i posebno gej i lezbejski identiteti, imaju mogućnost ulaska u medije isključivo u striktno određenim formama koje ne predstavljaju pretnju opštoj javnosti i korisnicima/ama medija već ih štite od potencijalne destabilizacije. Unutar medijskog repertoara jasno limitiranih i definisanih prikaza koji koriste ideje o pristojnosti, ljudskoj prirodi, normalnosti i tome slično, istopolna orijentacija je definisana kao užasna, zastrašujuća pretnja.

Kako navodi Votni, glavni ideološki zadatak komunikacijske industrije je pružanje već ranije definisanih identiteta za korisnike/ce medija. Ipak, medijska ponuda ne može da zadovolji sve različite potrebe svojih čitalaca/teljki, tako da oni koji ne nalaze svoje izbore u medijima, na primer Romi ili gejevi i lezbejke (iako na drugačije načine), počinju da predstavljaju pretnju internoj koheziji koja, ipak, nije 'prirodno' stanje stvari već posledica medijskog obraćanja zamišljenoj javnosti koju vide kao primarno belu i heteroseksualnu.

Medijsko predstavljanje istopolne orijentacije kao nečeg što je strano, različito, ponekad čak i neprirodno ili nenormalno, postavlja pitanje razloga postojanja istopolne seksualne orijentacije. Često su čuju rasprave oko toga da li je stečena ili urođena, dok sve to vreme heteroseksualnost ostaje neproblematizovana.

Ken Plamer (1996) smatra da je detalj koji odvaja i definiše istopolno orijentisane osobe kao nešto drugačije od uobičajenog u Zapadnoj civilizaciji stvar društvene osude. Istopolna orijentacija postaje devijanta kroz socijalnu reakciju i osudu, što nikako ne znači da takva reakcija na devijantno ponašanje stvara to specifično ponašanje, već samo njeno značenje, uključujući i kategorizaciju ponašanja kao devijantnog i socijalne pozicije koja se stvara takvom reakcijom.

«... Moguće je da homoseksualci praktikuju patološko ponašanje, da su promiskuitetni, preterano izfeminizirani i tako dalje. Ali ako je to zaista tako (a ja pretpostavljam da to nije uvek istina), onda se objašnjenje ne može tražiti u homoseksualnom odnosu *per se*, već u negativnim reakcijama koje ga okružuju.» (Plamer, 1996:65).

Iako Votnijev opis načina na koji istopolna orijentacija kao tema ulazi u medijski prostor može jedino da dovede do medijskih prikaza gejeva i lezbejki kao uglavnom uplašanih, naša analiza pokazuje da medijsko predstavljanje istopolne orijentacije u Sloveniji tokom 1990-ih prošla kroz radikalni obrt, koji može biti opisan kao okret ka normalizaciji. Dok su u prošlosti, u najboljem slučaju, gejevi ili lezbejke prikazivani kao nesrećne osobe koje usled prirode svojih odnosa nikad nisu mogli da osete «'totalnu harmoniju', tako da njihov osećaj 'sreće' nikad ne može dostići nivo koji dostižu žena i muškarac», tokom 1990-ih oni bivaju predstavljeni kao bilo ko drugi – kao neko od nas.

«Sonja izgleda upravo kao ona vrsta devojke u koju se mladići često zaljubljuju.» (32, Novi tednik, 1990.)

«Vrata mi je otvorio samouvereni, lep muškarac u svojim kasnim dvadesetim godinama, mladi džentlmen koji zrači ženskim idealom atraktivnog, ljubaznog i pažljivog potencijalnog zeta.» (101, Glamur, 2000.)

«Odnos između dve osobe istog pola nije ništa manje emotivno ispunjujući i lep od odnosa dve osobe različitog pola. Šta više, na nekim nivoima oni su možda i više emotivno intenzivni i topliji nego kod osoba suprotnog pola.» (54, Dnevnik, 1993.)

«Homoseksualnost takođe postoji i među popovima (i u Ljubljani), kao što je postojala i među Papama i mnogim političarima. Homoseksualaca ima među kraljevima i među lopovima.» (64, 7D, 1994.)

Normalizacija o kojoj govorimo pomalo je potisnula u zaborav bivše prikaze gejeva i lezbejki kao kriminalaca, mentalnih bolesnika i slično. U medijskim prikazima tokom kasnih 1990-ih, gejevi i lezbejke su postali normalni ljudi koji u potpunosti mogu da žive svoj život, sa seksualnošću, kao i heteroseksualne osobe. Čini se kao da ovi prikazi žele da nas ubede da je moguće živeti i biti sasvim otvoren u vezi svoje seksualne orijentacije. Ipak, ova normalizacija je i dalje samo 'heteroseksualna' normalizacija. Što više slika geja ili lezbejke liči na heteroseksualnu osobu njihovog pola (njihov izgled, njihovo ponašanje i njihov socijalni status) to ih društvo lakše prihvata. Medijsko predstavljanje normalne homoseksualnosti je u stvari predstavljanje homoseksualnosti u liku heteroseksualnosti, tako da ne predstavlja pretnju heteroseksualnom svetu.

Jedna od medijskih strategija za normalizaciju tokom 1990-ih bila je viktimizacije, čime su gejevi i lezbejke bili predstavljeni kao žrtve heteroseksualnih osoba kao većine koja ih tlači.

«Ipak, postoje mnogi znakovi koji signaliziraju da je ovaj predeo Šentflorjanove doline (metafora za licemerje) nastavlja da prenosi svaku karakteristiku otvoreno netolerantnog, opresivnog okruženja, koje ne samo da homoseksualnu manjinu gura u geto, već ih i prosto navodi na to da lažu u vezi svog identiteta i oslanjaju se na mimikriju.» (83, Sobotna priloga, 1979)

U odbrani gejeva i lezbejki praksa diskriminacije bila je opisana kao nedemokratska i pripisana Drugima (to jest, balkancima). Sledeća rečenica prenosi šta je jedan gej aktivista rekao u intervjuu za Dnevnik: «Pa, šta se drugo može očekivati od pod-Alpskih seljaka koji bi želeli da izvezu svoje plemenske veze, vradžbine i kazne čak u Evropu? Zašto se oni pre ne pridruže našoj južnoj braći i ne stave ratničke boje?» (56, Dnevnik, 1993.)

Trend viktimizacija tokom 1990-ih bila je praćena relativizacijom same homofobije. Gejevi i lezbejke su prvo predstavljeni kao žrtve homofobičnog društva u kome žive, mada je ta ista homofobija zatim relativizovana i minimalizovana.

«Život homoseksualnih osoba kod nas (u Sloveniji) zaista nije med i mleko, pa i pored ove činjenice promena zakonodavstva je ipak primetna.» (Slovenske novice, 1995)

«Nacisti nisu voleli homoseksualce, dok mi pokazujemo relativno dobar nivo tolerancije.» (78, Jana, 1996)

Viktimizacija kao medijska praksa koja cilja ka normalizaciji često se poziva na toleranciju. Kontraveznost tolerancije leži u poziciji iz koje se izražava. Samo oni koji viktimiziraju mogu biti tolerantni (osim u slučajevima samo-viktimizacije), drugim rečima, neko ko drži poziciju moći nad žrtvom. Žrtva ipak ostaje u poziciji gde je nesamostalna i podčinjena, zato što njegova/njena pozicija zavisi od onih koji su navodno tolerantni. Tako da postoji veliki jaz između tolerancije i prihvatanja.

«Možda je ironično, ali suprotnost netolerancije, ono za šta je vredno zalagati se i čuvati, nije samo 'tolerancija'. Ona osoba koja je samo tolerisana nije slobodna. Onaj (i to je češće 'on' koji toleriše, nego 'ona') koji toleriše ima svu moć i svo pravo da pravi ustupke onima koje toleriše dok god njemu to odgovara. Mada, on i dalje može da povuče te ustupke tolerancije kada misli da to više nije u njegovom najboljem interesu. Taj interes može, šta više, biti sakriven iza zalaganja za legitimnim ciljem zaštite javnog morala, odbrane tradicionalnih prordičnih vrednosti, kontrole nad ograničenim javnim resursima i slično. Ne, suprotnost netoleranciji nije 'tolerancija'. U stvari, cilj našeg zajedničkog zalaganja protiv netolerancije i diskriminacije mora biti bezbednosni sistem koji čuva prava svake pojedinačne osobe da se prema njoj ophodi sa poštovanjem i prihvatanjem da joj se pruži ravnopravnost.» (Jiterberg, 2001:3-4)

Kao što je pomenuto gore, tokom 1990-ih gejevi i lezbejke su postali normalni građani/ke, pa ipak i dalje deo distinktno različite socijalne manjine koja se mora tolerisati ali samo dok god ne izaziva heteroseksualnu dominaciju. U svojoj analizi holivudskih filmova koji prikazuju gej ili lezbejske likove, Sajdman je primetio da postoji sličan trend normalizacije i tendencije za tolerancijom istopolno orijentisanih osoba. Lezbejke i gejevi su postali vidljivi i stalni članovi američkog mejnstrima, ali ne bez izvesnih ograničenja.

«Normalna gej osoba je predstavljena kao ljudsko biće, psihološki i moralno jednaka heteroseksualnim osobama, i u skladu sa tim gejevi i lezbejke mogu biti integrisani u američko društvo kao ravnopravni građani i građanke. Ipak, normalne gej osoba takođe služi kao deo socijalne norme. Oni su asocirani sa specifičnim ličnim i socijalnim ponašanjima. Na primer, od normalne gej osobe se očekuje da bude konvencionalna po pitanju rodne uloge, da povezuje seks i ljubav i bračne veze, brani porodične vrednosti, personifikuje ekonomsku individualnost, i pokazuje nacionalni ponos. Iako normalizacija omogućava nekima da žive svoje živote i imaju integritet, ono takođe postavlja moralnu i socijalnu raspodelu među istopolno orijentisanim osobama. Samo one gej osobe koje prihvataju dominantne socijalne norme zaslužuju poštovanje i dobijaju pravo na integraciju u društvo. Lezbejke i gejevi koji krše pravila rodnih uloga ili biraju alternativne načine vođenja intimnog života najverovatnije će ostati autsajderi/ke... Pojam normalne gej osobe podrazumeva političku logiku tolerancije i manjinskih prava koja ipak ne ugrožavaju heteroseksualnu dominaciju.» (Sejdman, 2002:133)

Paradoks je zanimljiv: dok je normalizacija bila cilj neizmernog političkog i socijalnog zalaganja gej i lezbejskih aktivista/kinja, jednom kad je postignut taj cilj se okrenuo sam protiv sebe. Neki/e autori/ke naznačuju da što je istopolna orijentacija vidljivija i prihvaćenija, to je i nevidljivija. Bersani (1995), na primer, navodi da gejevi i lezbejke postaju lišeni svog identiteta tokom procesa izgradnje sopstvene vidljivosti. 1990-te su takođe donele i komercijalizaciju istopolne orijentacije. Ulazak gejeva i

lezbejki u mejnstrim (lezbejke putem lesbian chic, tj. lezbejskog šika) u nekoj meri je pomrljao granice, tako da je popularna mejnstrim kultura (muzika, moda, filmovi) na neki način postala više gej od same gej i lezbejske zajednice. Pitanje istopolne orijentacije ušlo je u mejnstrim po cenu depolitizacije gej i lezbejskog identiteta. Taj proces doduše nije jednodimentionalan. Sa jedne strane, normalizacija uništava homofobičnu kulturu koja se susreće sa svojim suprotnim krajem putem prihvatanja anti-diskriminativnog zakonodavstva, smanjuje osećaj sramote, potrebu za skrivanjem i (samo)mržnju i stvara, makar u zapadnim zemljama, plodno tlo za integraciju lezbejki i gejeva kao potpuno ravnopravnih građanki i građana. Ali sa druge strane, normalizacija vodi novim podelama i toleranciji samo nekih individua, to jest, onih koji ne ugrožavaju heteronormativnost. Ona osigurava socijalnu toleranciju u najužem smislu te reči, ali ne i ravnopravnost. U tom smislu normalizacija samo površno pomaže skidanje stigme i jačanju gej i lezbejskog identiteta.

Proces normalizacije o kojem se ovde diskutuje trebao bi biti shvaćen kao normalizacija koja i dalje skriva ideje o abnormalnosti, neprirodnosti, patologije i tome slično, što se sve krije ispod površine. Dokaz za ovo su debate o istopolnom braku i pravu na usvajanje dece koje su još jednom podigle zavesu iza koje se krije (medijsko) đubrište imidža gejeva i lezbejki. Ovo pitanje će verovatno dostići svoj vrhunac kada predloženi zakon bude tema parlamentarne rasprave u Sloveniji.

Zahtevanje gej i lezbejske zajednice za ravnopravnošću istopolnog braka i prava na usvajanje dece prvi put je pomenuto u slovenskim medijima putem javnog saopštenja koje je napisala organizacija Roza klub a objavile slovenske novine Delo u oktobru 1990. I pre toga su postojale inicijative za ravnopravnost, ali je pitanje istopolnog braka i usvajanja, iako samo implicitno postojano u pomenutim inicijativama, nije bilo glavni fokus medija. Tokom 1990-ih otvorio se novi medijski prostor koji je bio spreman za ovu temu, tako da je istopolna orijentacija često razmatrana u tom svetlu.

«Ubeđenje da homoseksualne osobe ne mogu biti dobri roditelji/ke je neosnovano. Oni se ne razlikuju od heteroskualnih parova po pitanju psihološkog zdravlja kao ni po pitanju stavova i metoda podizanja dece... Deci je potrebna ljubav, prihvatanje, toplina i razumevanje. I dvojica očeva ili dve majke su bez sumnje sposobni da pruže to.» (96, 7D, 2000.)

Forme homofobičnog medijskog predstavljanja koje se često koriste u medijima tipa 'za' i 'protiv' braka i usvajanja, fokusiraju se na dva pitanja: porodica i deca¹. Odbijanje da se prihvati ravnopravnost različitih vrsta porodica je samo sklop unutar koga je istopolna orijentacije etiketirane kao nezdrava (moralna kategorija), neprirodna (biološka kategorija) socijalna činjenica. Najžešće diskusije se vode oko pitanja usvajanja i dece. Prava dece dobijaju prioritet nad pravim odraslih, i argumentacija koja se koristi najčešće je iz polja popularne psihologije i moralnosti. Oni koji se zalažu protiv prava na usvajanje pozivaju se na prirodnost prema kojoj je

---

¹ Mediji pravdaju korišćenje 'za' i 'protiv' principa sa pružanjem izbalansirane argumentacije. Radeći to oni previdaju činjenicu da se pitanje ljudskih prava ne može obrađivati takvim medijskim formatom. Kao odgovor onima koji se pitaju 'zašto?', evo jedne male anegdote. U periodu kada je Irska usvajala zakon o registrovanom partnerstvu, jedan gej aktivista je bio pozvan da gostuje u TV emisiji gde bi se razmatrali 'za' i 'protiv' argumenti pitanja istopolnog braka. Kada je odbio poziv, novinar je prokomentarisao da je takav format emisije neophodan zarad izbalansiranog izveštavanja. Odgovor aktiviste na to bio je: «Da li to znači da kada izveštavate o Jevrejima morate u emisiju da pozovete i Naciste kako bi imali izbalansirano izveštavanje?».

detetu potrebno da ima oca i majku (diskvalifikujući time sve ostale vrste porodica), dok se oni koji se zalažu za pravo na usvajanje pozivaju na problematičnu prirodu 'prirodne' porodice koja može biti disfunkcionalna i stime nestabilna za decu. Prava dece su tako eksploatisana od strane dve diametrično suprotne struje. Iako se čini da su te dve struje u pozadini one su zapravo arena starih ideoloških konflikta između onih koji podržavaju i onih koji se protive istopolnoj seksualnoj orijentaciji, i ideoloških konflikta o prirodnosti i normalnosti iste.

LITERATURA

Albert, Edvard (Albert, Edward)

(1999): «Illness and Deviance: The Response of the Press to AIDS». In:

Gros, Lari i Džejms D. Vuds (Gross, Larry and James D. Woods) (eds.)

(1999): The Colombia Reader on lesbian and gay men in the media, society and politics, Colombia university press, New York, pp. 393-402

Bartes, Roland (Barthes, Roland)

(1977): «Rhetoric of the image». In: Barthes, Roland in Heath, Stephen (eds.):

Image, music, text, Fonatana, Glasgow, pp. 32-52

(1993): Mythologies, The Noonday Press, New York

Bersani, Leo (Bersani, Leo)

(1995): Homos, Harvard University Press, Cambridge

Devor, Holi (Devor, Holly)

(1987): «Gender Blending Females (Women and Sometimes Men)», American Behavioural Scientist, 31, I, pp. 12-40

Dolar, Mladen (Dolar, Mladen)

(1985): «Subjekt, ki se zanj predpostavlja, da uživa» (The subject who is supposed to enjoy). In: Grosrichard, A. (1985): Struktura seraja, Studia Humanitatis, pp. 207-228

(1991): «Spremna beseda» (Foreword). In: Michel Foucault (1991): Vednost – oblast – subjekt (Knowledge – power – subject), Krt, Ljubljana, pp. VII-XXXV

Fuko, Mišel (Foucault, Michel)

(1990): «On Power». In: Kritzman, Lawrence D. (ed.): Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture, Interviews and other Writings 1977-1984, Routledge, New York, pp. 96-109

(1990): «Sexual Choice, Sexual Act: Foucault on Homosexuality». In: Kritzman, Lawrence D. (ed.): Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture, Interviews and other Writings 1977-1984, Routledge, New York, pp. 286-303

(1991): «O geneologiji etike: pregled dela v nastajanju». In: Foucault, Michel: Vednost – oblast – subjekt (Knowledge – power – subject), Krt, Ljubljana, pp. 121-144

(1991a): «Subjekt in oblast, zakaj preučevati oblast: vprašanja subjekta (The Subject and Power). In: Dolar M., (ed.) (1991): Vednost – oblast – subjekt (Knowledge – power – subject), Krt, Ljubljana, pp. 103-120

(1991b): «Red diskurza» (The Order of Discourse). In: Foucault, Michel (1991): Vednost – oblast – subjekt (Knowledge – power – subject), Krt, Ljubljana

(1993): Zgodovina seksualnosti 3 (Skrb zase) (The History of Sexuality 3, The Care of the Self), Škuc, Ljubljana

(2000): Zgodovina seksualnosti 3 (Volja do znanja)(The History of Sexuality, The Will to Knowledge), Škuc, Ljubljana

(2001, 1969): Arheologija vrednosti (The Archeology of Knowledge), Studia Humanitatis, Ljubljana

Hol, Stujart (Hall, Stewart)

(1993): «Deviance, politics, and the media». In: Ablove, Henry, Michele Aina Barale and David M. Helperin (eds): The Lesbian and Gay Studies Reader, Routledge, New York.

(ed.) (1997): Representation (Cultural Representations and Signifying Practices), Sage publications, London

Jiterberg, Hans (Ytterberg, Hans)

(2001): All human beings are equal, but some are more equal than others, predavanje u Škucu (novembar 21, 2001), neobjavljeno

Kvastof, Uta (Quasthoff, Uta)

(1998): «Social prejudice as a resource of power: towards the functional ambivalence of stereotypes». In: Wodak, Ruth (ed.): Language, power and ideology, Benjamins, Amsterdam, pp. 181-196

Miten, Ričard i Vodak, Rut (Mitten, Richard)

(1993): On the discourse of prejudice and racism: two examples from Austria, working paper, University of Austria

Plamer, Ken (Plummer, Ken)

(1996): «Symbolic Interactionism and the Forms of Homosexuality». In: Steven Seidman (ed.): Queer Theory / Sociology, Blackwell, Oxford

Tratnik, Suzana (Tratnik, Suzana)

(2001): «Lesbian visibility in Slovenia», the European journal of women's studies (Lesbian studies, lesbian lives, lesbian voices), volume 8, issue 3, avgust 2001. pp. 373-380

Vodak, Rut (Wodak, Ruth)

(1996): Disorders of discourse, Longman, London & New York

Votni, Sajmon (Watney, Simon)

(1997): «Moral Panics». In: O'Sullivan, Tim and Yvonne Jewkes (eds.): The Media Studies Reader, Arnold, London, pp. 124-133

Ziklin, Gilbert (Zicklin, Gilbert)

(1997): Media, Science, and Sexual Ideology: The Promotion of Sexual Stability. In: Martin Duberman (ed.): Queer world, New York University press, New York, pp. 381-394

.....

Centar za ženske studije

Jelena Anđelovski, studentkinja
Lepa Mladenović, mentorka

O PERMANENTNOJ HOMOFOBII U SRBIJI

Beograd, 2004.

UVOD

Političko nasilje nad manjinama legalizuje svaki drugi oblik nasilja. U Srbiji, se ni u Ustavu niti u nekom od zakona, u ovom trenutku, ne pominje postojanje seksualnih manjina. LGBT populacija su osobe, uglavnom određene kao lica "u drugom ličnom svojstvu", one i oni koji se podrazumevaju, ili ne. Da li treba sačekati da se promeni "svest" naroda ili tzv. kulturni obrazac, pa tako prilagođenom stanovništvu ponuditi regulativu koja se odnosi na seksualne manjine ili prvo regulisati zakone i postaviti imperativne ponašanja u Srbiji, predstavlja unutarstranačku alternativu i stvar uskih interesa, jer alternative u stvari nema. Postoji isključivo odgovornost koju državne institucije moraju preuzeti prema građankama i građanima zemlje. Sada i ovde to se ne čini.

Centralni deo rada je istraživanje na temu "Stav političkih partija o gej i lezbejskim ljudskim pravima i istopolnom partnerstvu", kroz upitnik od šest pitanja koji su dobile partije u Srbiji. Ambivalentnost vodećih stranaka (rezultat istraživanja), koje ovih dana pregovaraju o formiranju druge po redu tzv. demokratske vlade u Srbiji je zastrašujuća. Zašto? Postoji nekoliko stranačkih odgovora o kojima ću dalje pisati, ali je najčešći onaj da "žele, ali se nisu time bavili", jer imaju "važna posla". To je nasilje odgovornih nad manjinom koje ostavlja prostor za svaku vrstu diskriminacije.

Živim u državi koja se treći put drugačije zove, i ove državne zajednice sam nekako najsvesnija, valjda zbog svih šetnji ulicama Beograda... Šetnje su u stvari, bile težak hod za demokratsku Srbiju. Ta rečenica se toliko puta ponavlja da se bojim za njen smisao, postala je patetično retoričko pitanje... Posle petog oktobra 2000. nije se dogodio jun 2001. jer je to bio pokušaj organizovanja proslave Dana Ponosa za LGBT populaciju. Fašisti su ponovo pronašli izgovor za demonstraciju nasilja. Problem je bio što je opravdanje da su "pederi izašli da paradiraju", bilo sasvim dovoljno. Fašisti, organizacije nazvane *Obraz* pojavili su se "naoštrenih" pesnica, s porukama "ubij"... "odlazi"... "ovo je moja zemlja". Ovakve parole su vrlo poznate, ali tada su prvi put prezentovane u Srbiji koja se "izborila" za demokratiju i ponovo su prošle pored policije i pored ravnodušnih naših komšija, poznanika... Kulminacija homofobije, tada, 2001. bila je suočavanje sa pravom stvarnošću, izvan velike priče o iznenađujuće plišanoj revoluciji. Danas, 2004. godine seksualne manjine još uvek su marginalna grupa, ljudi van zakona, nezaštićeni.

PARADA 2001.

Istorija gej i lezbejskog pokreta, smatra se, počela je u *Stonewall Inn* baru u Njujorku, 27. juna 1969. Policija je upala u bar, kao mnogo puta do tada, ali prvi put lezbejke i gej muškarci na silu, uzvraćaju. Neredi su nakon toga trajali nekoliko dana na ulicama Njujorka. Mesec dana kasnije, 27. jula održana je prva proslava Dana Ponosa, kojoj se pridružuju mnoge feministkinje, partije levice, članice i članovi antiratnog pokreta i pokreta za ljudska prava.

U Srbiji, tri decenije kasnije, Dan Ponosa bio je prvi zajednički "coming out", izlazak iz privatnog u javni prostor u kom "Ima mesta za sve nas" (slogan beogradske proslave) i pored toga što se dogodilo. Prekinuta proslava Dana Ponosa imala je smisao protesta iz privatnog, zatvorenog prostora u kom se nalaze lezbejke i gej muškarci. 30. jun potvrdio je razloge tog protesta.

Nasilni tipovi, srpske squadre pretpostavljam, nisu svesni homofobije, heteroseksizma i fašizma, kao pojmova koji ih određuju, ali nazivam ih fašistima, i u njihovim obeležjima, parolama i ponašanju prepoznajem italijanske fašiste i nemačke nacističke, koji su i nastali iz sličnog konteksta. U Italiji posle Prvog svetskog rata, nezadovoljni borci, siromaštvo, socijalizam za koji je narod smatrao da je izneverio. Italijani se okreću fašizmu, "Bogu", nasilju, militarizmu, alternativa je smrt ili sloboda, nacija, na njihov rigidan način. U Beogradu 2001. godine, "Udri za krst, za obraz junački", jedna je od parola onih koji su ulicama proganjali građanke i građane.

Homofobija nije kulminirala tog dana. Homofobija, heteroseksizam i fašizam njihov veliki otac. Ove pojave samo su kroz figure ultradesničara izašle iz svakodnevnice, nakačile obeležja i "uzele toljage".

Fašizam i karakteriše kult batine, koji je akcija teorije. Osnovna obeležja fašizma i nacizma, uz razlike među obe ideologije su: diktatura – kult vođe, veličanje nacije, poricanje solidarnosti, isticanje nacionalnih ideala, dogmatizam. Fašisti i nacistički istrebljuju "druge", proliva se tuđa i sopstvena krv i tako sila i nasilje u ime ideje postaje moralno. Poznate su "crvene nedelje" kada su fašisti nasiljem i paljevinama uterivali strah oko sebe. Kako je izgledao taj narod? Kolovođe iz prvog reda, "robusni i primitivni tipovi jedna odlučna i violetna gomila". To su poznate "squadre" koje vrše "kaznene ekspedicije". Vrlo značajno, u fašističkoj državi, nasilje prolazi nekažnjeno i to nasilnike ohrabruje.

Nasilje nad lezbejskom i gej populacijom, u leto 2001. prošlo je nekažnjeno. 11. septembra 2001. na pismo organizacija Labris i Gayten, i očigledno, na reakcije iz inostranstva, tadašnji general policije Boško Buha odgovorio je: "...obaveštavamo vas da su radnici SUP u Beogradu preduzeli sve mere, radnje potrebne za obezbeđenje navedenog skupa". General Buha takođe je izjavio: "...policija je poslala pedeset ljudi", dok je jedan od njegovih komentara nakon događaja bio kako Srbija nije spremna za prikazivanje *nastranosti*. Posledice su četrdeset povređenih, jedanaest se od njih javilo Urgentnom centru, osam je povređenih policajaca, jedan teže. Privedeno je trideset dva lica (šest ispod osamnaest godina) protiv kojih nisu podnete krivične prijave.

Policija je bila obaveštena o proslavi Dana Ponosa koja je trebalo da se održi na Trgu Republike. OUP Stari Grad upozoreno je na pretnje sa plakata lepljenog po

gradu "sprečimo antihrišćanski homoseksualni nemoral i perverzijačku orgiju..." i intenzivne pretnje preko raznih internet sajtova. Policija je državna institucija. Policija je reakcija države. Policija nije zaštitila građanke i građane.

U petnaest časova, trebalo je da otpočne proslava i da se nastavi u SKC-u, kroz dve tribine "Gej i lezbejska alternativa – nelagodnost u kulturi" i "Kraj diskriminacije – lezbejke i gej muškarci i država", planiran je koncert klasične muzike i najzad, žurka.

Žene iz Labrisa približile su se Trgu oko 15 časova, nosile su šarene balone, viorile su se zastave duginih boja, bile su uzbuđene... Na njih je krenuo "stampedo". Gomila znojavih muškaraca pod zastavom sa mrtvačkom glavom na kojoj je stajalo "s verom u boga, sloboda ili smrt"¹, sa šajkačama na glavama, u majicama sa srpskim grbom iz 1882, vikali su "ubij pедера", "ovo je moja zemlja". Dakle Bog, Srbija, smrt, vojnička obeležja. To su postavili oko sebe sinovi patrijarhata i krenuli na žene sa balonima, na svetle boje, na "muškobanjaste" žene i "ženskobanjaste" muškarce, na sve koji su se činili drugačiji, izvan njihovog pojma "normalnosti". Normalnost je omiljena reč većine. Definicija Svetske zdravstvene organizacije glasi: "Normalnost je stanje potpune fizičke, psihičke i socijalne dobrobiti". Pojam "dobrobit" automatski uvodi relativnost i subjektivnost ovakvog objašnjenja normalnosti. Normalnost to i jeste, subjektivna kategorija, kao što je i odraz kulturnog obrasca.

Koje su fašističke organizacije učestvovala u nasilju nad lezbejkama i gej muškarcima?

Obraz (www.srb-obraz.org) u delu programa ove grupacije stoji "svejedno da li ste peder, pedofil, sodomista, transseksualac ili biseksualac bićete najoštrije kažnjeni i istrebljeni".

Srpska Svetosavska Stranka (www.svetosavskastranka.cjb.net) koju predvodi pop Srpske pravoslavne crkve, Žarko Gavrilović: "Mi se nismo borili protiv komunista da bi došli satanisti", bila je njegova rečenica za B92, povodom parade.

U nasilju su učestvovali navijači fudbalskih klubova, Delije (www.oaza.co.yu/sport/delije), Grobari (www.grobari1970.org.yu) i navijači FK Rad, skinheads (www.united-force.org) čiji je simbol "keltski krst" korišćen i kao nacistički simbol.

Kada pišem o Danu Ponosa u Beogradu pišem i o nemim sugrađanima/sugrađankama koji su sedeli u okolnim kafeima, posmatrajući predstavu nasilja. Pišem i o prodavcu koji je iz radnje na Terazijama izbacio progonjenu ženu (Kajinić, 2003). Naravno, posebnu težinu imaju odabrane reakcije političara, kao i komentari, kojih nije bilo. Tadašnji predsednik SRJ, Vojislav Koštunica nije se oglasio. Tadašnji predsednik srpske Vlade Zoran Đinđić, 1. jul 2001. za radio B92: "...to je najviši stepen tolerancije i ja se bojim da će nam trebati još izvesno vreme da stignemo do njega". Građanski savez Srbije za Politiku 3. jula 2001: "...kriminalci i neonacisti, tražimo odgovornost Obraza". Radmila Hrustanović, Novosti 1. jul 2001: "...ako je skup na Trgu bio odobren od nadležnih onda nije u redu da se pojedini ponašaju divljački na ulicama".

U Centru za kulturnu dekontaminaciju 4. jula održana je konferencija za štampu povodom svega što se dogodilo. Mnoge javne ličnosti i građanstvo

podržavaju proslavu Dana ponosa. Prvog jula oglasio se Helsinški odbor za ljudska prava tražeći ukidanje neonacističke organizacije *Obraz*. *Glas razlike*, grupa za promociju ženskih političkih prava šalje svoju podršku 2. jula 2001. Odgovornost crkve i države 4. jula zatražio je Forum pisaca.

Mnoge od činjenica koje sam navela mračni su momenti priče, po kojima je parada ostala označena. Međutim, Dan Ponosa, 30. jun 2001. u stvari, je isprovocirao pravo stanje u ovoj zemlji, pa se ukazalo svo slepilo od predrasuda. Postratni stres, bilo je jasno, traje u Srbiji koja nije otvorila mnoga pitanja sopstvenih grešaka i zločina iz rata devedesetih, i još uvek je pod jakim uticajem ultranacionalizma i crkvene dogme.

O INSTITUCIJI REGISTROVANOG PARTNERSTVA

Legalna definicija braka: "Brak je zakonom uređena zajednica života žene i muškarca"², traži preispitivanje kako bi dobila i legitimnost. Međutim, ovakva paradigma braka ne može biti legitimna dok se teorijski i suštinski ne razloži i proširi. Pre svega, predstavlja samo jedan učvršćeni ugao posmatranja institucije braka i poništava sve "druge" odnose koji bi se mogli podvesti pod legalan pojam. Na teret tradicije država tako postavlja pravilo kako je brak institucija za muškarca i ženu. Ovakvom poništavajućom regulativom jasno je da država diskriminiše odnos dve žene ili dva muškarca. Dakle, brak jeste zajednica i muškarca i žene, ali privilegije koje "drevna" institucija pruža pripadaju (svima koji ih žele) i građankama i građanima seksualno opredeljenim, izvan heteroseksualne istosti.

Jednostavno rešenje je definicija "Brak je zakonom uređena zajednica života dve osobe" (Labris, 2003). U svojim autohtonim stegama i dalje je uporna jedino crkva. Država, svaka koja hoće da izađe iz tog klerikalnog konteksta iskoračila je ka instituciji registrovanog partnerstva ili istopolne zajednice. Oba naziva su tzv. "evropski" ili "nordijski" tip partnerstva.

Ideja registrovanog partnerstva u nordijskim zemljama ostvarivala se kroz dvadeset godina zakonskih promena. Logično, pre svega, a i etički bilo je priznati gej parovima ono što imaju heteroseksualni mogućnost sklapanja braka. Sledeći korak, onda, bilo je ozakonjenje registrovanja ovih zajednica, tehnički, radi olakšanja evidencije i administriranja njihovih prava. Čitav taj postupak koji je doveo do registrovanog partnerstva, naveo je i na očigledan zaključak kako se registrovano partnerstvo razlikuje od braka *samo* u pitanjima vezanim za roditeljska prava. Dakle, vrlo je slično braku, ali nije brak, jer uskraćuje prava vezana za roditeljstvo.

Istopolno partnerstvo ima svoj politički i etički značaj, ono je i posebno važno kao deo feminističke agende, kroz veze lezbejki.

Politički značaj za državu, ima unutrašnji i spoljašnji aspekt (ne u nekom isključujućem odnosu). Država registrovanim partnerstvom emituje poruku tolerancije i demokratičnosti, što je i obaveza, posebno onih koje pretenduju na članstvo u evropskim institucijama. Unutrašnjim momentom nazivam ispunjavanje dužnosti prema sopstvenom građanstvu, i pretpostavku da bi legalizacija istopolnih parova učinila mogućom rekonstrukciju "javnog mnjenja". Individualno, lezbejkama i gej muškarcima ovakvo "priznanje" od države donosi društveni status, probija margine iza kojih su nezaštićeni. Praktičan značaj takođe je vrlo poseban, vezano za finansijski status, za ekonomsku i socijalnu sigurnost.

Registrovano partnerstvo mora biti jasno označeno i kao deo feminističke politike. Legalizacija odnosa dve žene "znači priznanje ženskih prava na autonomiju" (Mršević, 1997). Zapravo, *partnerstvo* dve žene jeste sva suština i simbolika ženskog prava na finansijsku nezavisnost, na izbor i emancipaciju od "muškarca"... Ozakonjenje bi tako, značilo izjašnjenje države.

Registrovano partnerstvo ispunjava svoj politički i humani koncept u mnogim zemljama u kojima je uspostavljeno 3: Danska (1989), Švedska (1995), Norveška (1993), Finska (2001), Nemačka (2000), Island (1996), Portugalija (2001), Švajcarska (na kantonalnom nivou), Hrvatska (2003). Međutim, ono jeste samo korak ka braku. Do danas su tri evropske zemlje regulisale brak za lezbejke i gej muškarce, Holandija od 2001. godine (1. april), Švedska i Belgija (2003).

"Problem" starateljstva nad detetom jednog od partnera, nemogućnost usvajanja i uskraćene olakšice kod "veštačke" oplodnje, činjenice su koje registrovano partnerstvo razlikuju od braka. Takođe, registrovano partnerstvo funkcioniše pod uslovom da je jedna/jedan od partnerki/partnera državljanica/državljanin dotične države. Kao nedostatak ovih porodica pretpostavlja se kontakt koji dete intenzivno ima sa samo jednim polom (zar nije to čest slučaj i dece razdvojenih roditelja?). Naravno, ovakav kontakt nije nenadoknadiv i nije problem u odnosu na nasilje u porodici, alkoholizam, drogu, kriminal roditelja. Biološki sastav roditelja i dece nema veze sa *srećnim* detinjstvom, koliko nema veze i takozvana tradicija braka. U okvirima zakona, brak je jedina priznata veza dve osobe, dakle, priznata od države kao institucija. Takav stav države je neprihvatljiv kada zakonske odredbe ili puko ignorisanje gej parova jedino diskriminišu mnoge od njih koliko i njihovu decu⁴.

Tri studije o gej roditeljstvu vođene su u SAD, Britaniji i Holandiji, i standardni psihološki testovi pokazuju: deca rođena u lezbejskim parovima, bez obzira da li su začeta "prirodno" ili veštačkom inseminacijom, zdrava su, dobro prilagođena, nema nikakve razlike između njih i dece heteroseksualnih parova. Rejmond Cen sa Univerziteta Virdžinija uporedio je nastavničke izveštaje o deci heteroseksualnih i gej parova i nije pronašao nikakve razlike. Fiona Tasker sa Birbek Koledža (Holandija) dokazuje da mnogo veće učešće u podizanju dece ima žena koja u lezbejskom paru nije roditeljka, nego heteroseksualni otac. 90% lezbejskih partnerki smatra da je podizanje dece zajednički posao, a to isto misli samo 37% heteroseksualnih očeva. Džudit Stejsi i Timoti Biblarc sa Univerziteta Južna Kalifornija proučavali su seksualnu orijentaciju i roditeljstvo. Aprila 2001. objavili su: "Skoro ujednačeni izveštaji, dolaze do neznčajnih razlika između dece odgajane od heteroseksualnih roditelja i one odgajane od lezbejskih roditeljki i gej roditelja." Istraživačica i istraživač, predlažu: manje odbrambeni više sociološki informisan, analitički sistem za buduće studije u ovoj oblasti. Dr Elen Perin, ispred American Academy of Pediatrics (AAP) vodila je Odbor o psihološkim aspektima dečijeg i porodičnog zdravlja, oni su proučavali usvajanja od strane istopolnih roditelja. Osnovno pitanje bilo je - da li ima nedostataka kod deteta koje je odgajano od dve žene ili dva muškarca u poređenju sa detetom žene i muškarca? Perin je rekla: "Mi mislimo da su podaci bili vrlo relevantni i odgovor na pitanje je NE." Shodno ovim rezultatima ona je dalje objavila (4. februar 2001.) kako AAP, podržava politiku usvajanja dece istopolnih roditelja.

"Pitala sam ga koji su, po njegovom mišljenju bili najnegativniji i najpozitivniji aspekti njegovog odrastanja sa lezbejskim roditeljicama. On je rekao da se najveća korist koju je stekao to što zna više o ljudima nego većina dece njegovih godina koju

poznaje i što nije imao mnogo inhibicija koje su drugi dečaci imali u pogledu muškaraca i žena" (Lord, 2002)... Na pitanje šta je najteže što je podneo, sin Odri Lord odgovara: "Podsmev neke dece", "Misliš na svoje drugove?" pita ga, "O, ne", brzo je odgovorio. "Moji drugovi su pametniji, mislim na drugu decu".

U ovom delu, kada pišem o licemernom skrivanju države iza prava deteta, važan je havajski presedan, odluka koja je iz više razloga značajna za havajski, anglosaksonski sistem. Prvi okružni sud u Honoluluu na Havajima 3. decembra 1996. počeo je postupak Baehr vs. Miike. Tužitelji su dva lezbejska i jedan gej par, a tuženi je direktor Ministarstva za zdravlje Havaja. Ministarstvo zdravlja (za to nadležno) uskratilo je ovim parovima bračnu dozvolu. Razlozi su podvedeni pod javni interes države Havaji. Javni interes su zaštita zdravlja dece i drugih osoba i začecje u okviru tradicionalnog braka; priznanje havajskog braka u drugim državama; zaštita državnih finansija; zaštita od porasta prostitucije, poligamije, incesta. Nakon nekoliko godina, proces su dobili tužitelji, kada je već bilo jasno da ova odluka može biti precedentna. Sud je u stvari samo obavio svoj posao uzevši u obzir stručne nalaze i rezultate istraživanja, kao i način života u havajskim porodicama, gde deca odrastaju sa očuhom, maćehom, babom, ujakom, a i uz homoseksualne parove. Naravno, potvrđeno je da postoje i parovi koji ne žele ili ne mogu da imaju decu (a niko im ne zabranjuje brak). Dokazano je da 1) seksualna orijentacija roditelja ne predstavlja okolnost koja diskvalifikuje lične osobine ovih ljudi; 2) da gej i lezbejski parovi kao i registrovani istopolni parovi imaju sve uslove da se brinu o deci koja postaju srećna, zdrava i prilagođena.⁵

Država Havaji kao da se suočila sa svojom stvarnošću i činjenicom da život nije organizovan na isti način kao "nekada davno". Sud je zaključio da ograničenje braka na osobe istog pola predstavlja diskriminaciju ne samo gej parova, kojima su uskraćene određene povlastice, već i njihove dece koja moraju imati sva prava izvedena iz statusa roditelja. Branilac nije dokazao kako bi mogle biti ugrožene finansije države Havaji, a na nivou predrasuda je ostala tvrdnja o širenju prostitucije, poligamije, incesta. Gej brakovi nikako ne mogu uticati na poštovanje havajskih heteroseksualnih brakova, odlučio je tada havajski sud. Kvalitetno roditeljstvo, ako se može opisati kroz par atributa, jeste pružanje ljubavi, podrške, sigurnosti, bliskost roditelja i dece, uz minimum konfliktne atmosfere...

U SAD, registrovano partnerstvo postoji kao domaće partnerstvo (domestic partnership), i to u nekoliko gradova: Njujork, Mineapolis, Ajova Siti, En Arbor, i u nekoliko okruga, npr. Tomkins i Atika (država Njujork), Ist Lensing u Mičigenu, Vermont (2000), Vašington, Distrikt Kolumbija (2002), Kalifornija (1999). U San Francisku⁶, od 12. februara 2004. omogućeno je venčavanje gej partnera/partnerki.

Domaće partnerstvo ima gotovo simboličan značaj i služi kao javno oglašavanje podrške monogamnoj vezi. Kako bi imovinski odnosi, u pogledu zajedničke imovine bili sređeni, parnerima/partnerkama se preporučuje da sklope paralelne, građanskopravne ugovore o sticanju i korišćenju imovine, kao i o deobi imovine za slučaj raskida. Ova institucija nije naročito bliska braku, kako se često označava registrovano partnerstvo, ali je njen moralni i etički značaj vrlo veliki, i zbog toga jer funkcioniše u sredinama u kojima žive desetina miliona ljudi, i tako predstavlja iskustvo na kom će moći da se utemelji zahtev za ozakonjenje gej braka u Sjedinjenim Američkim Državama (Mršević, 1997).

ZAKONODAVSTVO U SRBIJI

U Srbiji i Crnoj Gori, seksualna orijentacija pominje se u dva zakona. U Zakonu o radiodifuziji (19. jul 2001.) i u Zakonu o javnom informisanju (22. april 2004). Zakon o javnom informisanju, u članu 38: "Zabranjeno je objavljivanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, veri, naciji, etničkoj grupi, polu ili zbog njihove seksualne opredeljenosti, bez obzira na to da li je objavljivanjem učinjeno krivično delo". Prema Zakonu Republike Srbije o radiodifuziji, kroz član 8. stav 1. tačka 3. i član 21. jasno je da je: "Republička radiodifuzna agencija ovlašćena za praćenje rada elektronskih medija i da obraća pažnju na to da programi pojedinih televizijskih i radio stanica ne informišu načinom ili sadržajem koji podstiče diskriminaciju, mržnju i nasilje protiv lica ili grupe lica zbog različite političke opredeljenosti ili zbog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, veri, naciji, etničkoj grupi, polu ili zbog *različitog seksualnog opredeljenja*." Zakon o Radiodifuziji još uvek se ne primenjuje, tako da suština ove forme (koja kao takva jeste pomak) još uvek nije preispitana.

U Povelji o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, unutar Povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora, vezano za zabranu diskriminacije stoji kako je diskriminacija zabranjena *po bilo kom osnovu*, ali se izričito ne pominju osobe drugačije seksualne orijentacije. Ustav Republike Srbije sadrži odredbu o zabrani diskriminacije: "Građani su jednaki u pravima i dužnostima i imaju jednaku zaštitu pred državnim i drugim organima bez obzira na rasu, pol, rođenje, jezik, nacionalnu pripadnost, veroispovest, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje ili *koje lično svojstvo*." Dakle, može jedino da se pretpostavlja da bi različito seksualno određene osobe mogle biti obuhvaćene ovim "opisom". Isto je u radnom zakonodavstvu, u kom se u novom Zakonu o radu Republike Srbije, iz 2001. predviđa *opšta* zabrana diskriminacije, ali se ne navode osobe različite seksualne orijentacije, već se pojavljuje termin *neko drugo lično svojstvo*.

Krivično zakonodavstvo⁷ (sva tri zakona) predstavlja, čini se, korak unazad i u odnosu na prethodne zakone. Naime, krivični zakoni republika i zajednice sadrže krivično delo povrede ravnopravnosti građana prema kom diskriminacija prema građanima predstavlja krivično delo. No, ne pojavljuje se ni taj pojam *drugo lično svojstvo*. U članu 60. Krivičnog zakona Srbije, zabranjuje se diskriminacija na osnovu: nacionalnosti, rase, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, etničke pripadnosti, pola, jezika, obrazovanja, ili društvenog položaja. Dakle, nisu obuhvaćene dve najugroženije kategorije, osobe sa posebnim potrebama i drugačije seksualne orijentacije.

Jedan od tri uslova za nevažnost braka, u našem zakonodavstvu, jeste venčanje osoba istog pola. Lezbejkama i gej muškarcima **zabranjeno** je da ozakone svoje emotivne veze i taj zahtev izaziva možda najveći otpor u neakvoj široj javnosti. Razlozi se mogu vezati za neznanje i nerazumevanje ključnih razloga zbog kojih se zahteva uvođenje istopolne zajednice, ali i za jaku dogmu o bračnoj zajednici kao "*prirodnoj* za muškarca i ženu." Brak, po mom sudu, i jeste ekonomska zajednica, društveni proizvod, sigurno. Može se osnivati porodica ili se voleti i bez te institucije, ali postoji ono što se ne može postići kao deo zajednice koja nije legalizovana. Pre svega, imovinska sigurnost, socijalna zaštita. Ozakonjenje istopolnih parova legalizovalo bi različitost, a svaka legalizacija u stvari, jeste

reakcija države. Dakle, država bi se najzad usudila da iskorači iz svog klerikalnog stava i preuzme odgovornost.

Labris grupa za lezbejska ljudska prava 5. avgusta 2003. predstavila je predlog izmena i dopuna Zakona o porodici.

Labris svoje uporište nalazi, pored ostalih dokumenata, i u rezolucijama Evropskog parlamenta i Saveta Evrope koje se tiču građanskih prava gej populacije: Rezolucija o jednakim pravima homoseksualaca i lezbejki u EC (Official Journal C 061, 28/1994p0040), Rezolucija Evropskog parlamenta br. A3-0028, Rezolucija evrpskog parlamenta A5-0223 iz 2001. godine, Rezolucija Evropskog parlamenta A5-0223 iz 2000, direktiva Saveta Evrope (2000/78/EC).

Labris je predložio, pre svega, promenu terminologije, kroz izmenu trenutne definicije braka, tako što bi se brak odredio kao zajednica dve osobe, umesto muškarca i žene. Isto je predloženo za vanbračnu zajednicu. U odeljku o sklapanju braka ukazalo se na to da bi trebalo izbrisati kao uslov za sklapanje braka, različitost polova. Isto važi i za ništavost, za koju je različitost polova uzrok. Iza člana 47. koji se naziva Očinstvo, predlaže se dopuna članom 47a time što će se naznačiti da je moguće starateljstvo nad detetom, kada su bračni drugovi osobe istog pola. Takođe, iza člana 60. dodaje se član 60a: "Ako je dete začeto uz biomedicinsku pomoć, drugim roditeljem smatra se majčin partner/partnerka." Drugi deo Labrisovog predloga odnosi se na uvođenje instituta zajednice osoba istog pola. Kako bi se regulisao zakon o istopolnim zajednicama u Srbiji, Labris predlaže dopunu porodičnog zakona kroz članove vezane za bračnu i vanbračnu zajednicu.

Međutim, napori Labrisa, trenutno, ne mogu promeniti rigidnu realnost u kojoj se ova zemlja nalazi. Konkretna posledica političke i opšte konfuzije je i otkazivanje proslave Dana Ponosa. Organizacija Pride, otkazala je očekivani 17. jul i između ostalog, u objašnjenju Pridea se navodi: "...Glavni razlozi za ovakvu odluku su previsok rizik i nemogućnost da se učesnicama i učesnicima skupa garantuje bezbednost i odsustvo snažne podrške demokratske javnosti. Nakon ponovnog divljanja desničarskih ekstremista na ulicama Beograda i paljenja džamija, postalo je očigledno da Srbijom ne samo da i dalje dominiraju ekstremne nacionalističke i konzervativne političke snage, koje ne prihvataju različitost po bilo kom osnovu, već i da vladajuća struktura nema nameru da zaustavi nasilje i gradi demokratsko društvo u kome ima mesta za različitosti. Vlasti u Srbiji tolerišu ispade Srpske pravoslavne crkve, parlamentarnih i vanparlamentarnih nacionalističkih stranaka, profašističkih pokreta i navijačkih grupa koje rečima i delom pokazuju da Srbija nije država svih njenih građana. Parada Ponosa nije dobila očekivanu podršku građanskih, proevropski orijentisanih stranaka, ali ni nevladinog sektora..."

PROMENE U ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE HRVATSKE

Za Srbiju, važan primer je susedna Republika Hrvatska. Hrvatska je u svoje zakone unela antidiskriminacione odredbe. 14. jula 2003. Hrvatska donosi i Zakon o istopolnim zajednicama.

U Zakonu o ravnopravnosti spolova, članak 6. u 1) stavu razjašnjava pojam diskriminacije na osnovu pola: "Diskriminacija na temelju spola predstavlja svako normativno ili stvarno, izravno ili neizravno razlikovanje, isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, ekonomskom, socijalnom,

kulturnom, građanskom i svakom drugom području života." Stav 2) navodi: "Zabranjuje se diskriminacija posebice uzimanjem u obzir bračnog ili obiteljskog statusa i spolne orijentacije." U sedmom delu, o medijima, članak 16. stav 1) "Mediji će kroz programske koncepte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca." Dalje, stav 2) "Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju."

U Kaznenom zakonu, članak 151.a stav 1) "Tko proizvodi, prodaje, uvozi ili izvozi, putem računalnog sustava ili na drugi način čini dostupnim javnosti ili u tom cilju posjeduje u većim količinama promidžbeni materijal kojim se veličaju fašističke, nacističke ili totalitarne države, organizacije ili ideologije koje zagovaraju, promiču ili potiču mržnju, diskriminaciju ili nasilje prema bilo kojem pojedincu ili skupini na temelju razlike u rasi, boji kože, spolu, seksualnoj orijentaciji, nacionalnom ili etničkom podrijetlu, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine." 151. član hrvatskog Kaznenog zakona, zapravo je pravi primer pomaka ka društvu tolerancije i demokratije, o kojoj se toliko govori. Kada se ovakva odredba unese u zakon, motive nije potrebno dalje analizirati, ali važno je praćenje sprovođenja tog člana, što je ponovo zadatak civilnog društva i građanstva. Na predloženu kaznu (*novčana* i zatvor do *jedne* godine) potrebno je posebno obratiti pažnju kao na neodgovarajuće niske, za delo na koje se odnose.

Zakon o istospolnim zajednicama sadrži: 1. Opće odredbe, 2. Uzdržavanje, 3. Imovinski odnosi, 4. Zabrana diskriminacije, 5. Završna odredba.

Među opštim odredbama, članak 2. objašnjava značenje pojma *istospolna zajednica*: "Istospolna zajednica, u smislu ovog Zakona, je životna zajednica dviju osoba istog spola (u daljnjem tekstu: partner/ica) koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a koja traje najmanje tri godine te koja se temelji na načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivne vezanosti partnera." U članku 3. navode se uslovi za postojanje istospolnih zajednica: 1. osobe starije od osamnaest godina, 2. nisu lišene poslovne sposobnosti, 3. nisu krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj zaključno do četvrtog stupnja. Među opštim odredbama, u 4. članku stoji: "Pravni učinci postojanja istospolne zajednice su pravo na uzdržavanje jednog od partnera/ice i pravo na stjecanje i uređivanje međusobnih odnosa u svezi imovine te pravo na uzajamno pomaganje."

Drugi deo, o izdržavanju partnerke/partnera, u svom 6. članku, stav 1) navodi: "U istospolnoj zajednici partner/ica koji nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine, a nije sposoban za rad ili se ne može zaposliti, ima pravo na uzdržavanje od svoga partnera/ice." U 9. članku: "1. Pravo na uzdržavanje prestaje ako partner/ica sklopi brak, 2. Pravo na uzdržavanje prestaje sudskom odlukom ako sud utvrdi da uzdržavani partner/ica živi u izvanbračnoj ili novoj istospolnoj zajednici ili da je postao nedostojan toga prava ili ako više ne postoji koji od uvjeta iz članka 6. stavka 1. ovog Zakona."

Treći deo, Imovinski odnosi, reguliše imovinu partnera i partnerki u istopolnim zajednicama. U ovom odeljku, u 11. članku piše: "Partneri/ice mogu imati zajedničku stečevinu i vlastitu imovinu." U 12. članku: "Zajednička stečevina je imovina koju su partneri/ice stekli radom za vreme trajanja istospolne zajednice ili potječe iz te imovine." Dalje stoji, kako se na stečenu imovinu primenjuju odredbe stvarnog i

obligacionog prava, takođe se navodi i postojanje odvojene imovine partnerki/partnera.

Poslednji deo Zakona je Zabrana diskriminacije, neposredna i posredna, na osnovu istopolne zajednice kao i na činjenici homoseksualne orijentacije, zabranjuje se naravno i podsticanje diskriminacije. Vrlo važan momenat u ovom delu je objašnjenje direktne i indirektno diskriminacije. Članak 21. stav 4): "Neizravna diskriminacija postoji kada određena naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa osobu koja je član istopolne zajednice na temelju te činjenice stavlja ili bi stavila u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe." Pojam **naizgled neutralna odredba**, predpostavlja uključivanje zaštite od samih zakona, dakle, od države. Ovaj pojam naveden je kao način indirektno diskriminacije, one skrivene, koja se pojavljuje npr. u članu 60. Krivičnog zakona Srbije: zabranjuje se diskriminacija na osnovu: nacionalnosti, rase, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, etničke pripadnosti, pola, jezika, obrazovanja, ili društvenog položaja. Ne pominju se, dakle, ni seksualne manjine ni osobe sa posebnim potrebama i to ignorisanje jeste direktni primer indirektno diskriminacije.

ISTRAŽIVANJE "Stav političkih stranaka o gej i lezbejskim ljudskim pravima i istopolnom partnerstvu"

PRIPREMA

Istraživanje "Stav političkih stranaka o gej i lezbejskim ljudskim pravima i istopolnom partnerstvu" počelo je 24. decembra 2003. (nekoliko dana pred parlamentarne izbore) i trajalo čitava tri meseca. U prvoj fazi, partije, zapravo liste partija koje su se spremale za izbore, dobile su pitanja e-mailom. Socijaldemokratska partija i Socijaldemokratska unija, kao partije tzv. levog bloka tada nisu dobile upitnik, kao deo liste G17 Plus, i Demokratske stranke. No, poštu su dobile DS, DSS, G17 Plus, Demokratska alternativa, Srpski pokret obnove, Demohrišćanska stranka Srbije, Otpor, Nova Srbija, Liberali Srbije.

PITANJA

1. Program, statut (ili neki drugi dokument) Vaše stranke ima član o gej i lezbejskim ljudskim pravima/seksualnoj orijentaciji. Ako je odgovor pozitivan, navedite taj član ili deo teksta.
2. Program, statut (ili neki drugi dokument) Vaše stranke ima član o istopolnom partnerstvu. Ako je odgovor pozitivan, navedite taj član ili deo teksta.
3. Gej i lezbejska prava su ljudska prava i kao takva ih treba štiti (zvanični stav Vaše stranke).
4. U Srbiji bi trebalo organizovati paradu povodom proslave Dana Ponosa lezbejki i gej muškaraca (zvanični stav Vaše stranke).
5. Istopolno partnerstvo trebalo bi uvesti u zakone SCG (zvanični stav Vaše stranke).
6. Trebalo bi da postoji zakon koji dozvoljava istopolnim partnerima/partnerkama usvajanje dece (zvanični stav Vaše stranke).

ODGOVORI – Prva faza

Liberali su jedina stranka koja je odgovorila u tom uskom (od četiri dana) predizbornom periodu. Portparolka Liberala Dragana Jovanović 25. decembra poslala je njihove odgovore:

1. Da

"Seksualno ponašanje punoletnih građana isključivo je privatna sfera i država ne treba da se meša u ovo pitanje ni na koji način. Da li građanin ili građanka uopšte stupaju u seksualne odnose, bez obzira na prirodu tih odnosa, njihova je privatna stvar, sve dok se radi o slobodnim i dobrovoljnim odnosima, dok nema primene sile, prinude ili bilo kog drugog sredstva koje bi značilo ukidanje slobodne volje građana."

2. Da

"Liberali Srbije smatraju da država treba da pruži istu vrstu zaštite svim trajnim registrovanim partnerstvima i njihovim porodicama. Pod trajnim registrovanim partnerstvom podrazumevamo zajednicu života u kojoj su partneri dva punoletna lica, bez obzira na pol lica, koji nisu u krvnom ili tazbinskom srodstvu i koju su svoju trajnu zajednicu života registrovali kod nadležnog državnog organa. Pod porodicom trajnih životnih partnera podrazumevamo partnere i decu partnera (ne nužno zajedničku decu partnera) koja žive zajedno sa partnerima u istom porodičnom domaćinstvu. Liberali Srbije smatraju da za sticanje svojstva trajnih registrovanih partnera ne treba da bude važno kakva je priroda odnosa između dva lica koja čine partnerstvo. Naime, polazeći od principa da je dobrovoljno seksualno ponašanje punoletnih građana njihova privatna stvar u koju država ne treba da se meša ni na koji način, za registraciju partnerstva i davanje prava partnerima irelevantno je da li lica koja su u partnerstvu stupaju jedno sa drugim u seksualne odnose ili ne, da li su istopolna ili ne."

3. da

4. da

5. da

6. da

Ostale stranke lako su se izjasnile kako "nije trenutak".

ODGOVORI – Druga faza

Druga faza, nastavak istraživanja, počinje u periodu nakon izbora i svih zimskih praznika. Telefonski razgovori (ako oni predstavljaju drugu fazu) trajali su do kraja istraživanja. Glasovi sa "druge" strane, uglavnom sekretarica stranaka samo su zvučali strpljivo, jer ni u ovom periodu nijedna od stranaka nije "našla vremena" i smisao odgovora nije izmešten dalje od: "Počinju pregovori. Ako imamo neke odgovore mi ćemo ih dati", DSS. "Ne može da odgovori niko mimo predsedništva. Proslediću Gordani Čomić", DS. "Odgovoriće do petka", NS. "Proslediću gospodinu Batiću", DHSS. "Javite se sutra. Potrudimo se," Otpor. "Pokušaću da uručim nekom od podpredsednika", G17.

Odgovor Lige Socijaldemokrata Vojvodine, 17. februara 2004. poslala je Nada Dabić, predsednica Foruma žena LSV:

1. Da, u članu 7. statuta navodi se principi socijaldemokratije, a jedan od njih je i pravo na različitost, gde pre svega spada pravo na drugačije seksualno opredeljenje, sto se ne navodi.
2. odgovor je Ne
3. odgovor je Da
4. odgovor je Ne zbog trenutne političke situacije, jer smatramo da ne bi bila bezbedna
5. odgovor nije jos uvek zvanično definisan, zasad prevlađuje opcija Da
6. odgovor je kao i prethodni, ali prevlađuje odgovor Ne jer većina smatra da nemamo dovoljno edukovano stanovništvo, i da bi to kod dece u odnosu sa drugom decom izazvalo stvaranje kompleksa.

ODGOVORI – Treća faza

Treći deo dugog procesa. Partije su dobile kovertu. DS, G17 Plus, DA, SPO, naknadno SDP i SDU. Međutim, Vlada Vukićević, sekretar saveta DSS, odbio je da primi pitanja. "Primili smo ih mailom", bio je njegov prvi komentar. "Možda će ovako biti lakše, svima smo odnele", rekla sam pružajući kovertu. "Ne, ne" odmicao se, "...savet stranke će da zaseda, pa ako imamo odgovore, daćemo". "Znači o tome će se pričati na vašem savetu?", pitala sam. "Ne znam, sada", odgovorio je zbunjeno. "Da li mogu da vidim nekog ko je zadužen za pitanje manjina", bilo je moje sledeće pitanje. "Nemamo nikoga za to", rekao je. "Za šta? Za pitanje manjina, ovo je pitanje manjina". Mladić je ćutao. "Da li postoji Forum žena vaše stranke, mogu li sa nekim da razgovaram?", bilo je poslednje pitanje. "To je nešto planirano, ali mislim da nije osnovan." Tada je sekretaru saveta, trenutno vladajuće stranke, bilo dosta, pa me je pozdravio. Predsednik tog saveta, Rade Obradović bio je konstantno nedostupan. Njegova sekretarica Tanja Petrović, nakon nekoliko telefonskih razgovora, najzad je kada sam htela da se predstavim, rekla "Znam ko ste, ali ne verujem da ćemo odgovoriti, sada imamo puno posla..."

G17, nema stav. Ana Popovicki, psihološkinja, "imala je želju", ali ne i podršku vrha stranke da prosledi odgovor koji je navodno već spremila. "U statutu nema ničeg, ima nešto malo za žene, ali stav stranke je pozitivan", rekla je u telefonskom razgovoru, iako to nije potvrđeno.

Kontakt ispred DS bila je Jelena Stefanović koja "kao nešto radi sa Forumom žena", objasnila je. Jelena Stefanović bila je sigurna jedino u to da kako bi se dobili odgovori na pitanja mora da se sastane predsedništvo stranke. Kasnije, prosledila je upitnik tadašnjoj potpredsednici G. Čomić. Odgovor ni na koji način nije stigao.

U SPO-u sekretarica stranke je prenela: "Portparol Senić neće da odgovori. Samo je to rekao, sada je na nekom intervjuu".

"Slučaj" Katarine Zlatanović zadužene za ženska pitanja u DA vrlo je karakterističan. Ova žena bila je ljubazna, komunicirala je i iz bolesničke postelje, dok nije ustala, pogledala upitnik i shvatila da sam studentkinja. Ton se promenio: "Pa ovo nije ništa zvanično, ja ne moram da vam odgovorim". "Pa vi ste zvanična, da

li vi uopšte imate stav o pitanjima gej populacije”, rekla sam. “Imamo neke stavove, ali tek treba da se sastanemo, sada nemamo odgovor”.

Najzad, SDP. Dragana Petrović, članica predsedništva stranke i predsednica Foruma žena: “Nema ničeg u statutu osim u statutu omladine. Morala bih da odgovaram sa ne, ne, ne, ali to nije naš stav. Novi program u martu obuhvatiće ova pitanja.” Dve nedelje kasnije, D. Petrović se izvinjavala prezauzetošću: “Drago dete, stvarno nemam vremena, ali odgovoriću. Lepa i ja se znamo, ona zna šta mi mislimo.” “Dobro, napišite to.” “Hoću, u ponedeljak,” rekla je.

Vera Marković, potpredsednica SDU, 18. maja 2004. mailom je poslala odgovore ove stranke:

1. ne
2. ne
3. da
4. Bez zvaničnog stava
5. Bez zvaničnog stava
6. Bez zvaničnog stava

REZULTATI ISTRAŽIVANJA MAGAZINA “DEČKO”, 2003.

Magazin “Dečko”, objavio je rezultate istraživanja sa identičnom tematikom, drugačije formulisanih pitanja, pod naslovom “Ćute o LGBT pitanjima”. SDP, SDU, GSS, SD, LS odgovorili su na pitanja časopisa. Svih pet partija smatra kako su LGBT prava, ljudska prava. Na pitanje o opravdanosti gej aktivizma u ovoj zemlji, partije se generalno slažu da je potreban u Srbiji. Socijaldemokratija Vuka Obradovića, jedino koristi tu nejasnu konstrukciju “podržavamo aktivizam u granicama zakonske regulative.” Na pitanje da li podržavaju donošenje antidiskriminacionih odredaba i zakona o istopolnim zajednicama, jedino SDU i GSS dale su pozitivne odgovore koji nisu ničim “ograđeni”. SDP npr. tu odgovara “nismo razmatrali zbog nagomilnih problema od pada Miloševića...” 5. oktobar (nepotrebno podsećanje) desio se 2000. a ovo istraživanje objavljeno je krajem 2003.

“Dečko” dalje, pita: podržava li vaša stranka uvođenje antidiskriminacione odredbe u Ustav Srbije? A, SDP nema stav. GSS podržava. SDU daje konstruktivnu primedbu kako bi trebalo eksplicirati ustavne odredbe o “ljudskim pravima”. Zapravo, trebalo bi formulisati jasno taj pojam i ono što se pod njim podrazumeva. Pitanje na koje sve stranke daju negativan odgovor (GSS se nije izjasnila): podržava li vaša stranka da se stranim državljanima kojima zbog njihovog LGBT identiteta preti smrtna kazna omogući azil u Srbiji? Jedno od pitanja je: da li vaša stranka podržava pravo LGBT osoba na registrovano partnerstvo, brak, usvajanje dece, veštačku oplodnju, drugo? SDP na tu temu nema stav. GSS nema detaljno “obrađeno”, ali u delu u kom pominju seksualnu opredeljenost pominju i planiranje porodice, a to je deo u Programskim načelima, u podnaslovu “Građansko društvo”. SDU “Podržava pravo na zajednicu života.” LS podržavaju, osim što smatraju da ne treba još *eksperimentisati* i usvajanje dece treba dozvoliti samo licima u braku.

Na sedmo pitanje (da li će stranački program koji ćete ponuditi biračkom telu na predstojećim izborima uključivati sadržaje u vezi sa pitanjima LGBT populacije?) od jedanaest koja postavlja "Dečko", SDP, GSS i SDU, pored sve svoje "podrške" odgovaraju kako ne izlaze samostalno na izbore, a čak nisu ni u koalicijama sa partijama na čijim su listama.

UMESTO ZAKLJUČKA

Odgovori tri političke stranke i stav ostalih kako je njihovo "ćutanje dozvoljeno", jeste ishod istraživanja "Stav političkih stranaka o gej i lezbejskim ljudskim pravima i istopolnom partnerstvu".

Rezultat je dakle, pretpostavljena ambivalentnost političara, koja određuje političku i društvenu, uopšte, poziciju LGBT populacije. Analizirati dalje, svaku od citiranih izjava partijskih ljudi, tumačiti te (ne)stavove, razloge iz kojih postoje, mehanizme koji ih održavaju, naravno, značajno je za dalji proces, ali analiza bi se mogla pretvoriti u "analizu zbog analize" i potvrđivanje već jasnog stanja. Činjenica da nijedna politička partija neće lobirati za LGBT populaciju, dovoljna je da se aktivističke grupe, grupe civilnog društva i feminističke grupe koncentrišu u veliku grupu za pritisak, što LGBT grupe po svojoj definiciji jesu, interesne grupe.

Među političkim strankama u situaciji kada je na "vlasti" koalicija, ako programski ne sasvim jasno, ideološki sigurno, desna, oslonac se pretpostavlja u opoziciji (parlamentarnoj i vanparlamentarnoj). Takva opozicija, opozicija od akcije, bila bi konstruktivna. Ipak, Demokratska stranka, najveća među opozicionim u parlamentu, koja na svojoj listi, praktično među članstvom, ima ljude iz Socijaldemokratske unije i Građanskog saveza Srbije, stranaka tzv. leve odnosno građanske opcije, nije u našem istraživanju "izrazila" ništa opozitno "ostalima".

Političari su u procesu ovog istraživanja zaista pokazali i bahatost izjavama "nemamo vremena", "imamo važna posla", izjavom kako im se pitanja direktno vezana za ljudska prava ne čine dovoljno zvanična, upotrebom reči "to" umesto lezbejka, gej muškarac, biseksualna, transseksualna osoba. Takav "stav" je posledica nepostojanja svesti o odgovornosti koju partije imaju za sve građanke i građane. Dalje, hijerarhija je dominantna crta političkih partija koje su *ispitivane*. Osim Lige socijaldemokra Vojvodine i Liberala Srbije, iako su naša pitanja bila vezana za program ili statut stranke, niko od članova nije odgovarao dok se ne izjasni vrh.

"Preuzimanjem" selektivne odgovornosti, samim nepostojanjem seksualnih manjina u Ustavu i zakonima Srbije, i uz konkretne situacije prikazane u delu o rezultatima istraživanja zapravo potvrđuje se kako ovi ljudi ne rade svoj posao. Međutim, unutar te selekcije, primećujem novu podelu. Obratim li pažnju na položaj romske zajednice u ovoj zemlji,⁸ postavljam pitanje podele odgovornosti za građanstvo unutar same podele na osnovu heteroseksualne institucije. Za koga zapravo politička elita preuzima odgovornost? Heteroseksualne *Rome*? Heteroseksualne *katolike*? Heteroseksualne *muslimane*? Heteroseksualne pravoslavne *Srbe*?...

Prostor odgovora, *priče*, iza kog se kriju partije tzv. leve i građanske opcije⁹ neće postati prostor akcije, uskoro sigurno ne. Dakle, potrebno je čekati da se na državu izvrši dovoljno snažan pritisak "spolja". No, kako čekanje "pomoći" nije opcija borbe za ljudska prava neophodna je politička socijalizacija odgovornog građanstva i direktno odgovornih političara, posebno socijaldemokratske orijentacije.

Socijaldemokratska unija, npr. Na naše istraživanje odgovara gotovo šest meseci nakon članka u časopisu "Dečko", a suština njihovih stavova, u ovom periodu nije se menjala. Za promene koje bi eventualno mogli/e da unesu u program ili statut potreban je dodatni pritisak, recimo, da to (između ostalog) bude novo istraživanje za šest meseci.

LGBT, skraćenica od četiri slova obuhvata "grupe" koje kao takve nisu u identičnom položaju, kao što njihovi zahtevi nisu identični. Međutim, već godinama, zajednički izlazak seksualnih manjina važan je aspekt borbe. Aktivističke grupe, Arkadija (registrovana 1994), Labris (1995), Gayten LGBT (2001), Deve, jedine su koje vode ovu borbu za prava seksualnih manjina u Srbiji. Intenzivniji rad organizacija civilnog društva i feminističkih grupa, posebno je važan. Sva pitanja koja se tiču prava lezbejki, kao autentičnog ženskog prava, moraju biti bezuslovno prepoznata kao deo feminističke agende. "Prvenstveno, međusobno povezivanje žena, žensko kreiranje nove svesti, jeste u samom jezgru ženskog oslobođenja, osnova kulturne revolucije. Zajedno, mi moramo pronaći, osnažiti i vrednovati autentične nas..." (Radicallesbians, 1972).

Istraživanje kao naše, oblik je pritiska na političare i političarke, koji se mora intenzivirati. Ovakva pitanja modifikovana s obzirom na politički trenutak ili eventualne promene statusa gej populacije, trebalo bi postavljati, recimo, dva puta u godini, kako bi "vlast" i opozicija zaista postale svesne pritiska. Povremeno objavljivanje rezultata širokom mnjenju, bilo bi takođe konstruktivno. Politička kultura upravo tog mnjenja, po definiciji, zavisi od političke tradicije društva, političke socijalizacije, nivoa kulture uopšte. Objašnjenje pojma politička kultura: "vrednosti, uverenja i pre svega pravila ponašanja u političkom životu države, kojima se obezbeđuje i stabilnost političkih institucija," (Todorović, Nedović, 1996), može da izazove i polemike, posebno taj poslednji deo o stabilnosti političkih institucija.

No, učesnici političkog života, od građanstva, civilnog društva, do same države, moraju proći proces političke socijalizacije, u smislu formiranja političke svesti pojedinca/pojedinke koji je političarka/političar, pojedinca/pojedinke zaposlenih u neakvim državnim institucijama, pojedinaca/pojedinki civila, itd. Tako se dolazi do socijalizacije političke zajednice, pa i do formiranja njenog političkog identiteta.

Načini borbe za ljudska prava su u kampanjama promocije prava na različitost. Neophodno je pojačati pritisak uličnim i medijskim akcijama, kroz koje se pravo na seksualni izbor mora pominjati kao pravo iz korpusa prava manjina, suprotno stanju u Ustavu i zakonima Srbije. Važnost osvešćenja ljudi koji mogu uticati na formiranje svesti o različitosti (na univerzitetima, u školama)¹⁰ bilo bi korisno često uzvikivati, a možda, čak obaviti edukaciju među zainteresovanim pojedinkama/pojedincima. Centar kampanja morao bi biti način života lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih i transseksualnih osoba, u ovoj zemlji, jer senzibilizacija bi se mogla postići obaveštavanjem o realnosti. Realnost su konkretni slučajevi svih oblika nasilja prema gej ljudima koji se ne povuku u heteroseksualnu istost i načini na koje oni to nasilje doživljavaju, a sve kao posledicu diskriminacije države Srbije prema LGBT populaciji.

¹ Zastava četničkog pokreta tokom Drugog svetskog rata

² Član 26, st. 1 Zakona o braku i porodičnim odnosima, Beograd, 1980.

3 U Velikoj Britaniji 12 aprila, ove godine, objavljen je nacrt Povelje o građanskom partnerstvu. Po predlogu ove Povelje, istopolni parovi u Britaniji dobiće prava slična bračnim. Nacrt britanske Povelje sadrži: odgovornost za izdržavanje istopolne partnerke/partnera, izdržavanje dece partnerke/partnera, sva prava iz uzajamnog zdravstvenog osiguranja, mogućnost nastavka stanarskog prava i penzione beneficije, kao i mogućnost da steknu roditeljska prava i odgovornosti nad partnerkinom /partnerovom decom. Dosadašnja istraživanja u Britaniji govore o uočljivo većem interesu ženskih parova za ovu instituciju.

4 Mary F. W. majka troje dece, lezbejka, 1995. tuži svog bivšeg muža, oca najmladjeg deteta (osuđenog ubicu svoje prve žene) za povećanje sume za izdržavanje. On uzvraća protivtužbom i traži starateljstvo nad detetom, jer je ono izloženo stalnim "štetnim uticajima majke". Sud to potvrđuje, jer je otac podneo dokaze kako je "oženjen, zaposlen i ima znatnu imovinu." (Mršević 1997). Ubica sopstvene žene smatran je tada, "podobnijim" od majke lezbejke, samo zato što je lezbejka.

5 Detaljnije o ovom slučaju, Mršević Z. 1997.

6 San Francisco: "Moja partnerka i ja smo se venčale u ponedjeljak, posle dva neuspešna pokušaja stajanja u redu. Našu fotografiju je preuzeo Asošiejted Pres i ona je obišla Ameriku. Nas dve smo budistkinje i naša budistička organizacija venčava gej parove još od 1995. godine. Tada smo se i nas dve venčale. Iako osećamo u našim srcima da smo još te 1995. godine ozvaničile vezu tim brakom, kao budistkinje smo smatrale da je naše ponovno venčanje na ovaj nacionalni praznik veoma važno, ne smo za LGBT populaciju nego za sve ljude koji doživljavaju diskriminaciju po bilo kojoj osnovi. Dok god ljudski rod pravi klasne, rasne, religijske i polne razlike, niko od nas nije stvarno slobodan," Dijana Elrod.

7 Muška homoseksualnost u Srbiji je dekriminalizovana u julu 1994. godine.

8 Poslednji događaj: u noći između 27. i 28. aprila ove godine u Zemunu su se pojavili plakati za sada nepoznate organizacije "Grofaz" kojima se Romima poručuje kako su nepoželjni u tom delu Beograda. Prvog maja, grupa skinheadsa zaista je napala Rome koji su odlazili na posao, dok su istog dana momak i devojka romske nacionalnosti napadnuti u Nišu. Policija ni u jednom slučaju nije reagovala.

9 Odgovori časopisu "Dečko", Socijaldemokratske unije, Socijaldemokratske partije i Građanskog saveza Srbije.

10 Primer Brazila: Vlada Brazila počinje kampanju "Brazil protiv homofobije". Glavni cilj programa jeste da se profesori u školama senzibilišu i nauče kako da vode razgovore o seksualnoj orijentaciji. "Glavna ideja je da se spreči diskriminacija učenika između sebe. Predrasude i diskriminacija dovode do nasilja prema gej populaciji. Da bi se nasilje sprečilo profesori moraju da budu u mogućnosti da prenesu vrednosti tolerancije i poštovanja različitosti svojim učenicima", izjavio je Nilmario Miranda, nacionalni sekretar za ljudska prava. Program uključuje i obuku policije.

IZVORI:

1. Andrić Ivo, *Rađanje fašizma*, Vreme knjige, Beograd, 1995.
2. Dečko, broj 19, Novi Sad, novembar/decembar 2003.
3. Kajinić Sanja, *Iskustva lezbijki na beogradskom Pride-u 2001. godine i zagrebačkom Pride-u 2002. godine*, Centralnoevropski Univerzitet Odeljenje za Rodne studije, Budimpešta, 2003.
4. Lord Odri, Sestra autsajderka, esej: *Muško dete: odgovor tamnopute lezbejke i feministkinje*, Žene u crnom, Feministička 94, Beograd 2002.
5. Mitrović Andrej, *Vreme netrpeljivih*, Beograd, 1974, str. 69-74; str. 428-445; str. 445-454
6. Mršević Zorica, *Registrovano partnerstvo kao neophodna civilna opcija i deo feminističke agende*, Beograd, 1997, tekst preuzet sa www.zenskestudie.edu.yu
7. Mršević Z, *Evropske političke i pravne promene statusa homoseksualnih osoba*, u Labrisovoj čitanci, Beograd, 2003.
8. Pavlović Križanić Tatijana, *Zaštita osoba istopolne seksualne orijentacije od diskriminacije u domaćem pravu*, u Labrisovoj čitanci, Beograd, 2003.
9. Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, "Službeni list SCG", br. 6 od 28.02.2003.
10. Predlog izmena i dopuna Zakona o porodici, Labris, Beograd, 2003.
11. Radicallesbians, utemeljivački tekst *Ženski identifikovana žena*, Njujork, 1972.

u Labris časopisu br. 14/15, Beograd, 2002.

12. Rich Adrienne, **Prisilna heteroseksualnost i lezbejska egzistencija**, Kontra, Zagreb 2002.

13. Todorović M, Nedović S, **Sociološki rečnik**, Bona fides, Beograd, 1996.

14. Zakon o istospolnim zajednicama, Zagreb, 16. srpnja 2003.

15. Zakon o braku i porodičnim odnosima, Beograd, 1980.

Internet izvori:

www.belgradepride.org

<http://decko.campware.org>

www.flagspot.net/flags/cs}chet.html

www.flagspot.net/flags/nazi_symb.html

www.gay.hr

www.religioustolerance.org/hom_pare2.htm

www.womenngo.org.yu/labris

www.womenngo.org.yu/labris, Labris časopis br. 13

www.zenskestudie.edu.yu

.....

NASILJE I DISKRIMINACIJA NAD LEZBEJKAMA, GEJEVIMA, BISEKSUALNIM I TRANSDŽENDER OSOBAMA

Anketa

Anketa je sprovedena u oktobru 1994. godine u Knez Mihailovoj ulici. Ispitano je oko 50 osoba.

Pitanja:

1. Da li znate ko su lezbejke?
2. Da li poznajete neku?
3. Da li bi dozvolili svojoj ćerki/ženi da ima takvu drugaricu?
4. Da li bi vam smetalo da otkrijete da je neka od vaših koleginica sa posla lezbejka?
5. Da li biste i dalje išli u istu prodavnicu ako biste znali da je prodavačica lezbejka?
6. Da li biste dozvolili da vaše dete ima učiteljicu u školi koja je lezbejka?
7. Da li mislite da je lezbejstvo 1) nasledno, 2) stečeno, 3) bolesno? (0 – ništa)
8. Šta biste uradili sa takvom osobom?

	Žene 23	Žene 45	Muškarci 22	Muškarci 54
1	Da – 100%	Da – 100%	Da – 100%	Da – 100%
2	22% Da 72% Ne	20% Da 80% Ne	28% Da 72% Ne	25% Da 75% Ne
3	44% Da 56% Ne	100% Ne	57% Da (ženi) 43% Ne	75% Da (ženi) 25% Ne
4	57% Da 43% Ne	70% Ne 30% Da	100% Ne	25% Da 75% Ne
5	100% Da	80% Da 20% Ne	72% Da 28% Ne	75% Da 25% Ne
6	44% Da 56% Ne	20% Da 80% Ne	72% Da 28% Ne	75% Da 25% Ne
7	(2) 44% (3) 56%	(2) 20% (3) 80%	(1) 14% (2) 14% (3) 49% (4) 23%	(2) 100%
8	35% Ništa 31% Lečenje 11% Izolacija 23% Prijatelj	20% Ništa 60% Lečenje 10% Distanca 10% Agresivno	61% Ništa 39% Seks	25% Ništa 75% Seks

Osim gore navedene ankete u Srbiji za sada ne postoje detaljnije ankete koje se bave ovom tematikom, kao ni istraživanja gej i lezbejske populacije i njihove egzistencije u Srbiji. Napominjemo da ovaj manjak zvaničnih informacija nije produkt toga što u Srbiji nema gejeva, lezbejki, biseksualnih i transdžender osoba u tom broju koji postoji na Zapadu, jer ih procentualno ima isto, već zato što je usled visokog stepena homofobije nemoguće dobiti tačne informacije o datom pitanju. Ipak, unutar gej i lezbejske scene u Srbiji zna se za veliki broj slučajeva premlaćivanja, zlostavljanja, diskriminacije i verbalnog uznemiravanja koje trpe gejevi i lezbejke. Ovi slučajevi se uglavnom nikad ne prijavljuju državnim organima ili institucijama

(policiji i pravosudnim organima) usled mogućnosti da će sam taj čin osobu koju prijavljuje javno obznaniti kao geja ili lezbejku, usled čega može da dođe do izbacivanja iz porodičnog doma, gubitka posla, prijatelja, ako ne i daljeg nasilja. Takođe, osoba može da se libi da incident prijavi policiji kako i od same policije ne bi doživljavala dalje zlostavljanje.

Statistike iz SAD-a:

Važne statistike o uticaju homofobije na gej i lezbejsku omladinu. Obratite pažnju da je HOMOFBIJA uzrok problema, ne homoseksualnost.

Škola:

- 97% učenica/ka u srednjim školama navodi da regularno čuje homofobične komentare (1)
- 53% učenica/ka navodi da su čule/i školsko osoblje da daje homofobične komentare (2)
- 80% potencijalnih nastavnika/ca imaju negativne stavove prema gejevima i lezbejkama (3)
- dve trećine savetnika/ca (školskih psihologa/psihološkinja) imaju negativna osećanja prema gejevima i lezbejkama (4)

Dom:

- 11.5% gej i lezbejske omladine navodi da su bili fizički napadnuti od strane članova/ica porodice (5)
- 42% mladih koji su beskućnici izjašnjava se kao gej ili lezbejke.

Anti-gej nasilje i zlostavljanje:

- Istopolno orijentisane osobe su najverovatnije najučestalije žrtve zločina iz mržnje u SAD (7)
- 45% gejeva i 20% lezbejki navodi da su u srednjoj školi imali iskustva sa verbalnim zlostavljanjem i / ili fizičkim nasiljem usled njihove seksualne orijentacije (8)
- 42% lezbejki adolescentkinja i 34% gejeva adolescenata koji su pretrpeli fizički napad takođe pokuša da izvrši samoubistvo (9)

1-Making Schools Safer for Gay and Lesbian Youth: Report of Massachusetts Governor's Commission on Gay and Lesbian Youth, 1993.

2-Ibid

3-Sears, James. "Educators, Homosexuality, and Homosexual Students: Are Personal Feelings related to Professional Beliefs?", in Harbeck, Karen, Harrington Park Press, 1992.

4-Ibid

5-Hetrick-Martin Institute Violence Report, 1988.

6-Victims Services/Traveler's Aid, "Streetwork Project Study," 1991.

7-US Department of Justice, *The Response of the Criminal Justice System to Bias Crime: An Exploratory View*, 1987.

8-National Gay and Lesbian Task Force, "National Anti-Gay/Lesbian Victimization Report," 1984.

9-Hetrick-Martin Institute Violence Report, 1988.

Statistike

- Studenti/kinje koji se deklariraju kao gej, lezbejke, biseksualci/ke ili transdžender imaju pet puta veće šanse da izostaju iz škole zato što se ne osećaju bezbedno, dok je 28% LGBT omladine primorano da napusti školu (*National Gay and Lesbian Task Force, "Anti-Gay/Lesbian Victimization", New York, 1984*).
- Ogromna većina žrtvi anti-gej/lezbejskog nasilja, verovatno više od 80%, nikada ne prijavi incident iz straha da će biti "autirani", tj. da će time njihova seksualna orijentacija postati javna (*New York Gay and Lesbian Anti-Violence Project, Annual Report, 1996*).
- Osamdeset i pet odsto nastavnika/ca se protivi integraciji LGBT tema u školsko štivo ("*Making Schools Safe for Gay and Lesbian Youth: Report of the Massachusetts Governor's Commission on Gay and Lesbian Youth, 1993*").
- Usled diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije lezbejke zarađuju 14% manje od njihovih heteroseksualnih vršnjakinja koje imaju slične poslove, nivo obrazovanja, starosnu dob i mesta obitavanja, navodi se u istraživanju obavljenom na Univerzitetu Merilanda (*Badgett, M. V. Lee, "The Wage Effects of Sexual Orientation Discrimination," Industrial and Labor Relations Review, July 1995*).
- Četrdeset i dva odsto mladih koji su beskućnici/e identifikuje se kao lezbejke, gej ili biseksualci/ke (*Orion Center, Survey of Street Youth, Seattle, WA: Orion Center, 1986*).
- Više od 84% Amerikanaca/ki protivi se diskriminaciji tokom zapošljavanja i na radnom mestu na osnovi seksualne orijentacije (Ankete koju je sproveo američki nedeljnik *Newsweek*, januara 1997).
- Sedamdeset i pet odsto osoba koje počinje zločin iz mržnje je mlađe od 30 godina, dok je jedan od troje mlađi i od 18 godina. Anti-gej nasilje se najčešće dešava u školama (*New York Gay and Lesbian Anti-Violence Report, 1996*).
- Mladi gejevi, mlade lezbejke i biseksualne osobe imaju četiri puta veće šanse da izvrše samoubistvo nego njihovi heteroseksualni vršnjaci (*Gibson P., LCSW, "Gay Male and Lesbian Youth Suicide," Report of the Secretary's Task Force on Youth Suicide, U.S. Department of Health and Human Services, 1989*).
- Anketa u kojoj je učestvovalo 191 poslodavac pokazuje da bi 18% otpustilo, 27% odbilo da zaposli i 26% odbilo da unapredi osobu za koju veruju da je lezbejka, gej ili biseksualna (*Schatz and O'Hanlan, "Anti-Gay Discrimination in Medicine: Results of a National Survey of Lesbian, Gay and Bisexual Physicians," San Francisco, 1994*).
- Tokom 1999. godine zabeleženo je ukupno 1.960 incidenata protiv lezbejki, gejeva, biseksualnih i transdžender osoba. Ovi incidenti su obuhvatili 2.234 osobe, i sastoje se od 3.410 odvojenih prekršaja. Od svih incidenata 765 je prijavljeno policiji, koja je u 10% slučajeva odbila da zabeleži incident, dok je u 73% slučajeva zabeležila incident ali nije izvršila hapšenje, a u samo 17% izvršila hapšenje (*National Coalition of Anti-Violence Programs, 2000*).

- Više od četiri petine počionilaca zločina nad LGBT osobama su muškarci, dok je jedna trećina mlađa od 30 godina. Više od polovine (51%) ukupnog broja incidenata koji su zabeleženi tokom 1999. godine odnosi se na počionioca zločina koji je sasvim nepoznat žrtvi (ibid).
- Iako je tokom 1999. godine broj ubistava opao, procenat ubistava lezbejki, gejeva, biseksualnih i transdžender osoba iz mržnje porastao je za 12% (*National Coalition of Anti-Violence Programs, 2000*).

.....

Reks Vokner
Internacionalne vesti

"Ubistva LGBT osoba u Brazilu 2001. godine brojala 132"

U Brazilu je tokom 2001. godine ubijeno 132 geja, lezbejke, biseksualne i transdžender osobe, izveštava grupa *Grupo Gay da Bahia* (GGB).

"Kada se to poredi sa homofobičnim zločinima koji su zabeleženi u 25 drugih zemalja, Brazil dospeva na prvo mesto. Posle njega je Meksiko sa godišnjim prosekom od 35 ubistava homoseksualnih osoba, zatim SAD sa godišnjim prosekom od 25", navodi predsednik GGB-a, Luiz Mot, autor izveštaja i profesor antropologije na državnom Univerzitetu u Bahaji.

Osamedeset i osam žrtvi su gej muškarci, 41 su transdžender osobe i tri su lezbejke.

"Brazil je svetski šampion u ubijanju homoseksualnih osoba jer između 1980. i 2001. godine ima ukupno 2.092 ubistva LGBT osoba – što je prosek od 104 ubistva godišnje", navodi Mot.

Tokom 2001. godine najveći broj ubistava desio se u Sao Paulu (24), zatim Pernambuku (16), Bahai (14) i Federalnom Disktriktu (11).

U izveštaju se navodi:

"Zločini protiv homoseksualnih osoba najčešće se dešavaju u glavnim gradovima, uglavnom petkom i subotom uveče, s tim što su gej osobe najčešće ubijane napadima nožem i to u svojim kućama, dok su transvestiti ubijani vatrenim oružjem na ulici. Sedamdeset i dva posto žrtvi su afričkog porekla (mulato i crnci). Najmlađa žrtva je imala 14 godina, dok je najstarija imala 68. Većina ubistava se tiče osoba u starosnoj grupi od 18 do 30 godina, i u praktično svim ekonomskim grupama... uglavnom među profesionalcima/kama, seks radnicima/ama, vlasnicima/ama biznisa, nastavnika/ca i frizera/ki".

Manje od 20% počionica ubistava je uhvaćeno, navodi se u izveštaju.

Mot navodi da se na ovoj krizi mora raditi putem edukacije u svim školama, ustanovljenjem zakona koji kažnjavaju anti-gej diskriminaciju i nasilje, kao i mobilizacijom GLBT zajednice.

.....

FBI statistike o zločinima iz mržnje (Sjedinjene Američke Države)

Napomena: Ogromna većina žrtvi anti-gej/lezbejskog nasilja, verovatno više od 80%, nikada ne prijavi incident iz straha da će biti "autirani", tj. da će time njihova seksualna orijentacija postati javna (*New York Gay and Lesbian Anti-Violence Project, Annual Report, 1996*). Statistike koje slede odnose se isključivo na prijavljene slučajeve diskriminacije i nasilja. Broj neprijavljenih incidenata je verovatno znatno veći, pogotovu ako se uzme u obzir da 80% gejeva i lezbejki ne prijavljuje policiji ako je bila žrtva zločina. Mnogi/e gejevi i lezbejke ne žele da prijave incident kako zbog osećaja sramote, mogućnosti da će sama policija reagovati takođe negativno i diskriminišuće kao i zbog mogućnosti da će time obznaniti javno svoju seksualnu orijentaciju. Većina gejeva i lezbejki se stoga oseća slobodnije da prijave te slučajeve gej i lezbejskim organizacijama.

Uvod

Usvajanjem Člana o zločinima iz mržnje 1990. godine, američki Kongres je odobrio sakupljanje informacija o zločinima koji su motivisani predrasudama o rasi, religiji, seksualnoj orijentaciji, i/ili etničkom/nacionalnom poreklu osobe. Po nalogu Vrhovnog državnog tužioca i uz pomoć nekoliko lokalnih kao i državnih organa unutrašnjih poslova koji već sakupljaju informacije o zločinima iz mržnje, Program prijavljivanja istih zločina FBI, stvorio je sistem za prikupljanje informacija koji je u skladu sa nalogom kongresa.

Izveštaji FBI-evog Programa se objavljuju svake godine od 1991. godine.

Sledi deo izveštaja za 2001. godinu.

Incidenti i prekršaji

Tokom 2001. godine 11.987 organa unutrašnjih poslova u 49 države i Distriktu Kolumbije zabeležili su 9.370 incidenata motivisanih predrasudama. Većina pomenutih incidenata je bila na osnovu jedne predrasude, što znači da je prekršaj rezultirao usled jedne predrasude (o žrtvi). Incidentima na osnovu više predrasuda smatraju se oni koji su počinjeni usled dve ili više predrasude (o žrtvi). Tokom 2001. godine organi unutrašnjih poslova zabeležili su 9.721 incidentata motivisanih jednom predrasudom, dok je bilo 9 incidenata koji su počinjeni usled više predrasuda.

Predrasude o seksualnoj orijentaciji (1.592 prekršaja) čine 13,9% svih prekršaja na osnovu jedne predrasude. Unutar kategorije seksualne orijentacije, prekršaji protiv gej muškaraca čine 69,3%, protiv lezbejki 15,4%, dok prekršaji protiv homoseksualnih osoba kao grupe čine 13,0%. Ostatak od 2,3% čine prekršaji protiv heteroseksualnih i biseksualnih osoba.

Pregled informacija prikupljenih o vrstama prekršaja iz predrasudnih motivacija pokazuje da je tokom 2001. godine počinjeno deset ubistava iz mržnje. Od toga, pet su rezultat predrasuda na osnovu etničke ili nacionalne pripadnosti, četiri su motivisana rasizmom i jedno ubistvo je motivisano seksualnom orijentacijom. Organi unutrašnjih poslova zabeležili su dva silovanja usled predrasuda o rasi, jedno silovanje usled predrasuda o seksualnoj orijentaciji i jedno usled predrasuda na etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti. Po pitanju prekršaja pljačke istražitelji su zabeležili 66 pljački na osnovu rasne predrasude, dok je 48 bilo motivisano predrasudama o seksualnoj orijentaciji.

Tokom 2001. godine bilo je 12.020 žrtava i 11.451 prekršaja iz mržnje. Žrtve rasnih predrasuda čine 46,2%, tj. 11.998 žrtvi na osnovu jedne predrasude. Žrtve na osnovu nacionalnog ili etničkog porekla čine 22%, na religioznoj osnovi bilo je 17,7%, na osnovu seksualne orijentacije 13,9%, i na osnovu invalidnosti 0,3%.

Gej muškarci čine veći deo od 1.664 žrtava na osnovu seksualne orijentacije, ukupno 69,2%. Predrasude protiv lezbejki čine 15,4%, anti-homoseksualne predrasude 13,0%, anti-heteroseksualne predrasude 1,3% i anti-biseksualne predrasude 1%.

Informacije pokazuju da od 1.393 zločina počinjenih na osnovu seksualne orijentacije, 33,4% incidenata je počinjeno u privatnim kućama, 22,6% na autoputevima, putevima, ulicama i 11,7% u školama i na fakultetima.

.....

LEGALNA DISKRIMINACIJA I NASILJE U SVETU

Napomena: Sledi lista država u svetu koje na razne načine kriminalizuju istopolnu orijentaciju. Ova lista ne sadrži sve druge zakone država kojima se vrši institucionalna i pravna diskriminacija nad osobama istopolne seksualne orijentacije. Na primer, države koje nemaju antidiskriminacione zakone koji štite od otpuštanja sa posla, izbacivanja iz stana, zlostavljanja roditelja svoje gej ili lezbejske dece, prinudno lečenje, premlaćivanja, ucenjivanja i slično; ili nemaju zakone kojima bi se regulisala istopolna partnerstva tako da je i gej ili lezbejskim parovima omogućen isti status pred zakonom kao i heteroseksualnim parovima. Na primer, ukoliko jedan partner premine, drugi nema prava na imovinu koju su stekli zajedno tokom veze; ukoliko jedna od partnerki koja je biološka majka zajedničkog deteta premine, dete ne biva dodeljeno na staranje drugoj majci već roditeljima biološke majke ili se smešta u sirotište; ukoliko jedna partnerka ima zdravstveno osiguranje preko svoje kompanije druga nema prava na to isto zato što nisu u braku; porezi koji se plaćaju državi su mnogo veći nego kad je par venčan; takođe su i mogućnosti za uzimanje zajedničkog kredita (za kupovinu kuće, stana i slično) jedino mogući ukoliko je par venčan...

- **Avganistan**

Tokom talibanske vladavine državnim zakonom o sodomiji homoseksualnost je bila kažnjavana smrtnom kaznom. Egzekucija se izvodila bacanjem homoseksualne osobe sa visoke zgrade ili brda, ili zakopavanjem žrtve pored zida koji bi zatim bio srušen na njih.

- **Alžir**

Homoseksualnost nije legalna, kažnjiva sa do 3 godine zatvora i novčanom kaznom.

- **Angola**

Homoseksualnost nije legalna i opisana kao zločin protiv javnog morala.

- **Bahrejn**

Zakon o sodomiji kažnjava homoseksualnost sa do 10 godina zatvora, sa ili bez telesnog kažnjavanja.

- **Bangladeš**

Zakon o sodomiji kažnjava homoseksualnost deportacijom, materijalnim kaznama i/ili sa od 10 godina zatvora do doživotne robije.

- **Barbados**

Homoseksualnost nije legalna.

- **Benin**

Ima zakon o sodomiji.

- **Butan**

Muški homoseksualni seks je zabranjen zakonom; maksimalna kazna je doživotna robija.

- **Bocvana**

Muška homoseksualnost je kažnjiva sa do 7 godina zatvora.

- **Brunej**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje zatvorsku kaznu do 10 godina ili materijalnu kaznu.

- **Burma**

Ima zakon o sodomiji.

- **Burundi**

Homoseksualnost je kažnjiva kao "nemoralan čin".

- **Kamerun**

Ima zakon o sodomiji koji homoseksualnost kažnjava sa od 6 meseci do 5 godina zatvora i materijalnom kaznom.

- **Kuk Ostrva**

Postoji zakon o sodomiji koji sodomiju kažnjava sa do 7 godina zatvora, a nepristojne incidente među muškarcima sa do 5 godina.

- **Kuba**

Nema zakona o sodomiji za privatni seks, mada Član 303a Kaznenog zakona kažnjava "javno izraženu" homoseksualnost sa od 3 meseca do jedne godine zatvora, ili materijalnom kaznom.

- **Džibuti**

Ima zakon o sodomiji.

- **Egipat**

Egipatski zakon nigde eksplicitno ne pominje homoseksualnost. Ipak, postoji široki spektar zakona koji pokrivaju javni moral i nose sa sobom zatvorske kazne. "Nepoštovanje religije" (lažno tumačenje Kurana i eksploatacija Islama kako bi se promovisale devijantne ideje) je kažnjivo sa do 5 godina zatvora. "Nemoralno ponašanje" je kažnjivo sa do tri godine zatvora.

- **Etiopija**

Homoseksualnost nije legalna i kažnjiva je sa od 10 dana do 3 godine zatvora. Kazna može biti povišena za 5 ili više godina kada optuženi "naprave profesiju od takvih aktivnosti", ili iskoriste odnos zavisnosti kako bi uticali na drugu osobu. Najstroža

kazna od 10 godina zatvora može biti dodeljena ukoliko optuženi koristi nasilje, pretnje ili prinudu, prevaru ili nekorektno iskoristi žrtvinu nemogućnost da pruži otpor.

- **Fidži**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu od 14 godina zatvora, sa ili bez telesnog kažnjavanja.

- **Gana**

Homoseksualni čin između muškaraca može da bude kažnjen u skladu sa stavkama zakona koje se tiču napada i silovanja. Do ovoga jedino može da dođe kada jedan od muškaraca podnese zvaničnu žalbu ili kada je u pitanju maloletnik.

- **Grenada**

Ima zakon o sodomiji.

- **Gajana**

Ima zakon o sodomiji koji može da nosi doživotnu robiju.

- **Indija**

Muški homoseksualni seksualni odnos je zabranjen zakonom i nosi maksimalnu kaznu doživotne robije.

- **Iran**

Homoseksualnost nije legalna. Oni koji su optuženi za vođenje ljubavi sa osobama istog pola dobijaju izbor načina na koji žele da budu ubijeni: vešanje, kamenovanje, prepolovljeni mačem ili bačeni sa velike visine. Prema Članu 152 ukoliko su dvojica muškaraca uhvaćeni nagi ispod jednog prekrivača, i nemaju dobro obrazloženje za to, obojica će biti kažnjeni po sudijinoj volji. Gej tinejdžeri (Član 144) takođe su podložni kazni po sudijinoj proceni. Ukoliko jedan muškarac trlja svoj penis o prepone drugog bez penetracije, obojici sledi kazna od 100 udarača bičem. Ovaj isti čin se kažnjava smrću ukoliko optuženi nije musliman. Ukoliko se ovaj čin ponovi tri puta, tj. nakon četvrtog puta, oba muškarca se kažnjavaju egzekucijom. Prema Članu 156, osoba koja se pokaje i prizna svoju homoseksualnost pre nego što ga četiri osobe identifikuju, može biti oslobođen. Čak je i "strastveni poljubac" (Član 155) zabranjen.

- **Jamajka**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 10 godina teške robije. Kazna od 7 godina zatvora, teške ili obične robije, predviđena je za bilo koga ko pokuša da poćini homoseksualni čin ili "nepristojan napad" na drugog muškarca.

- **Kenija**

Homoseksualnost je striktno zabranjena i kažnjiva sa do 14 godina zatvora.

- **Kiribati**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 14 godina zatvora.

- **Kuvajt**

Ima zakon o sodomiji koji kažnjava seksualni odnos između dva muškarca (starijih od 21. godine) zatvorom do 7 godina, dok se seks sa muškarcem mlađim od 21. godine kažnjava zatvorom do 10 godina.

- **Liban**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu od godinu dana zatvora.

- **Liberija**

Ima zakon o sodomiji.

- **Libija**

Homoseksualnost nije legalna i kažnjiva sa od 3 do 5 godina zatvora.

- **Malavi**

Član 153 Kaznenog zakona, koji zabranjuje "neprirodne prekršaje", i Član 156 koji se tiče "javne pristojnosti", se koriste kako bi se progonili gejevi i lezbejke.

- **Malezija**

Homoseksualni činovi nisu legalni i kažnjivi sa bičevanjem i zatvorom do 20 godina. Čak je samo traženje istopolnog/e partnera/ke na javnom mestu kažnjivo sa do 2 godine zatvora. Takođe postoji i zabrana da se homoseksualne osobe pojavljuju na televiziji.

- **Maldivi**

Muški istopolni seks zabranjen je zakonom i kažnjiv doživotnom robijom.

- **Mali**

Ima zakon o sodomiji.

- **Maršalska ostrva**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu od 10 godina zatvora.

- **Mauritanija**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje smrtnu kaznu.

- **Mauricijus**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 5 godina zatvora.

- **Moldavija**

Muški istopolni seks je ilegalan.

- **Maroko**

Homoseksualnost nije legalna i kažnjiva sa 6 meseci do 3 godine zatvora i materijalnom kaznom.

- **Mozambik**

Homoseksualnost nije legalna i kažnjiva je sa do 3 godine zatvora u "instituciji sa ponovnu edukaciju" gde se zatvorenici/e primoravaju na težak rad kako bi promenili svoje ponašanje.

- **Namibija**

Muška homoseksualnost nije legalna. Ipak, Zakon o radu (Član 107) eksplicitno zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije na radnom mestu.

- **Nauru**

Ima zakon o sodomiji.

- **Nepal**

Muški istopolni seks je zabranjen zakonom i nosi maksimalnu kaznu doživotne robije.

- **Nikaragva**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 4 godine zatvora.

- **Nigerija**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 14 godina zatvora.

- **Oman**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 3 godine zatvora.

- **Pakistan**

Homoseksualnost nije legalna i nosi maksimalnu kaznu od doživotne robije i telesne kazne od 100 udaraca bičem, dok Islamski zakon, koji se takođe može legalno primeniti, predviđa kaznu od 100 udaraca bičem ili smrt kamenovanjem.

- **Papua Nova Gvineja**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 14 godina zatvora, dok su druge vrste homoseksualnih odnosa među muškarcima kažnjive sa do 5 godina zatvora.

- **Portoriko**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 10 godina zatvora.

- **Katar**

Ima zakon o sodomiji i kažnjava sodomiju među odraslima (bez obzira na pol) sa do 5 godina zatvora.

- **Santa Lučija**

Ima zakon o sodomiji.

- **Samoa**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu od 5 do 7 godina zatvora.

- **Saudijska Arabija**

Ima zakon o sodomiji i homoseksualni odnosi su kažnjivi maksimalnom kaznom smrti. Sodomija se dokazuje ili time što optuženi prizna četiri puta ili svedočenjem četvorice verodostojnih muslimana. Ukoliko ima manje od četvorice svedoka ili se jedan od njih ne smatra verodostojnim, svi bivaju izbičovani sa 80 udaraca za klevetu.

- **Senegal**

Ima zakon o sodomiji i nepristojan i neprirodan čin sa osobom istog pola će biti kažnjen zatvorom od jedne do 5 godina i materijalnom kaznom.

- **Sejšeli**

Ima zakon o sodomiji.

- **Siera Leone**

Ima zakon o sodomiji.

- **Singapur**

Istopolni seks među muškarcima je ilegalan i nosi doživotnu zatvorsku kaznu. Vizuelne reprezentacije homoseksualnih činova su zabranjene kao i materijali koji istopolnu orijentaciju prikazuju kao legitimnu i prihvatljivu.

- **Solomonska Ostrva**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 14 godina.

- **Somalija**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu od 3 meseca do 3 godine zatvora, kao i zakon koji kriminalizuje čin bludnih radnji, različitih od seksualnog odnosa, zatvorskom kaznom od 2 meseca do 2 godine.

- **Šri Lanka**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 10 godina zatvora.

- **Sudan**

Homoseksualnost nije legalna i nosi kaznu od 100 udarca bičem ili smrtnu kaznu.

- **Svazilend**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje zatvorsku ili materijalnu kaznu.

- **Sirija**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 3 godine zatvora.

- **Tadžikistan**

Ima zakon o sodomiji koji specifično kriminalizuje "analni seks među muškarcima".

- **Tanzanija**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 14 godina zatvora. Na ostrvu Zanzibar muški istopolni seks je ilegalan i kažnjiv sa do 25 godina zatvora. Lezbejski seks je takođe ilegalan i kažnjiv sa do 7 godina zatvora. Kazna za muški istopolni seks je jednaka kazni za ubistvo.

- **Togo**

Homoseksualni činovi nisu legalni i često se gone kao silovanje ili napad i kažnjavaju se sa do 3 godine zatvora.

- **Trinidad i Tobago**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu od 10 do 20 godina zatvora. Ukoliko je u pitanju maloletno lice (18 godina i mlađi) onda sleduje doživotna robija. Prema Članu 8 Imigracionog zakona, homoseksualnim osobama je zabranjeno da uđu u zemlju.

- **Tunis**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 3 godine zatvora.

- **Tuvalu**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu od 14 godina zatvora. Samo za flertovanje sa drugim muškarcem može da sleduje kazna od 7 godina zatvora.

- **Uganda**

Homoseksualnost nije legalna i nosi maksimalnu kaznu doživotne robije. Član 141 zabranjuje "pokušaj" istopolnog seksa i propisuje kaznu do 7 godina zatvora.

- **Ujedinjeni Arapski Emirati**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 14 godina zatvora. Kazneni zakon Dubaija za dobrovoljnu sodomiju propisuje kaznu od 10 godina zatvora.

- **Uzbekistan**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu do 3 godine zatvora.

- **Jemen**

Homoseksualnost je zabranjena i kažnjava se smrću.

- **Zair**

Homoseksualnost nije legalna i kažnjiva je sa do 5 godina zatvora.

- **Zambija**

Ima zakon o sodomiji koji propisuje kaznu od 14 godina zatvora.

- **Zimbabve**

Homoseksualnost nije legalna i nosi kaznu do 10 godina zatvora.

Gay Rights Info web sajt

<http://www.actwin.com/eatonohio/gay/GAY.htm>

Srbija i Crna Gora

Iako Srbija i Crna Gora nisu navedene na ovoj listi zemalja koje kriminalizuju i kažnjavaju istopolnu orijentaciju (homoseksualnost kod nas je dekriminalizovana 1994), Srbija ipak manjka u zakonima koji bi štitili prava i ljudsko dostojanstvo gejeva, lezbejki, biseksualnih i transdžender osoba. Takođe je osetan i manjak senzibilisanosti predstavnika/ca institucija i državnih organa na pitanje gej i lezbejske egzistencije, što u mnogome doprinosi njihovim predrasudama. Manjak senzibilizacije i pravne regulative najbolje je ilustrovan sledećim primerom (članak preuzet iz štampe):

"Ubio kolegu braneći 'mušku čast' – oslobođen"

Sremska Mitrovica – U sremskomitrovačkom sudu juče je Veće sudije Milice Cvejić izreklo oslobađajuću presudu Draganu Jovanoviću (33) iz Jarka, koga je optužnica teretila za ubistvo. Veće je bilo mišljenja da je Dragan Jovanović ovo teško krivično delo počinio u samoodbrani.

U optužnici protiv Jovanovića pisalo je da je on 17. avgusta 2001. godine sa više uboda nožem na licu mesta ubio Predraga Aksentijevića (34), radnika "Rumagume", u podstanarskoj sobi žrtve koji je prvi put upoznao kritične noći. Te večeri Jovanović je u Rumi čekao voz za Sremsku Mitrovicu, koji nikako nije stizao. U jednom momentu prišao mu je Aksentijević, počeli su da ćaskaju i žrtva je Jovanoviću predložila da prenoći kod njega, pošto je njegov stan svega nekoliko minuta udaljenosti od železničke stanice. Kako je kasnije izjavio, u istrazi i na suđenju, odmah po dolasku u Aksentijevićevu sobu, Jovanović je legao sa namerom da prvim jutarnjim vozom krene ka Mitrovici. Ali, prema njegovoj tvrdnji, ubrzo je u postelju kraj njega legao radnik "Rumagume" i otvoreno ispoljio homoseksualne pretenzije. U

želji da "spase mušku čast", Jovanović se latio noža i Aksentijeviću zadao smrtonosne ubode nožem.

Ovaj slučaj perfektно ilustruje nesenzibilisanost predstavnika i sprovodioca Zakona na gej i lezbejsku egzistenciju. Duboko verujemo da ukoliko je situacija bila takva da je neki mladić nekoj devojci ponudio prenoćište, zatim ispoljio želju da stupi u telesni kontakt sa njom, a ona ga na licu mesta sa nekoliko uboda nožem usmrtila, presuda ne bi bila ista. Ovaj slučaj, kako predstavlja zvaničnu odluku državnih organa, i samim tim govori o stavu države, navodi na to da država odobrava ubijanje gejeva i lezbejki, kao i da podržava ideju da se sama pojava istopolne orijentacije smatra "napadom" od kojeg se treba braniti.

SEĆANJE NA MRTVE

Sledi lista samo nekih od skorijih primera ubistava gejeva, lezbejki, biseksualnih i transdžender osoba u svetu. Napominjemo da ova lista ni u kom smislu nije potpuna, kako zbog prostora u ovoj publikaciji, tako i zbog toga što se veliki broj ubistava LGBT osoba u svetu ne vodi kao zločin iz mržnje, te se seksualna orijentacija osobe i ne smatra razlogom za njeno ubistvo, kao i zbog toga što, pogotovo u represivnim zemljama, većina gejeva i lezbejki živi svoj život u tajnosti i s time i kad jesu ubijeni iz mržnje, jer neko sazna da su gej, ta činjenica nikad ne dođe do istražnih organa.

Metju Šepard

Metju Šepard iz SAD (Vajoming) napadnut je 7. oktobra 1998. godine od strane dvojice mladića koji su znali da je on gej. Njih dvojica su ga odvezli daleko od grada u zabačeni deo kod planina, zavezali za jaku drvenu ogradu, premlaćivali i udarali kundakom od pištolja, mučili i ostavili ga da umre sam na ledenoj hladnoći. Osamnaest časova kasnije Metjua je našao biciklista koji je prolazio tuda. Metju je bio u nesvesti i hipotermičan. Prebačen je u bolnicu, ali doktori nisu mogli da ga operišu jer su povrede bile preteške. Nije više dolazio svesti i umro je 12. oktobra 1998. godine.

Fenian Edi

Poznata lezbejka aktivistkinja, Fenian Edi iz Sijera Leonea, brutalno je ubijena u kancelariji organizacije Sijera Leone lezbejske i gej asocijacije gde je radila. Tom prilikom Fenian je ostala sama u kancelariji posle radnog vremena kada je grupa muškaraca uletela na vrata, silovali su je, ubadali u glavu oštrim predmetima i polomili joj vrat.

Brajan Vilijamson

Brajan Vilijamson, osnivač i aktivista Jamajskog foruma za lezbejke, razno-seksualne i gejeve, nađen je mrtav u svom stanu, u lokvi krvi od nekoliko ubodnih rana. Predstavnic/e njegove organizacije navode da "stanje u kome je njegovo telo nađeno... kao i to je da je svima bilo poznato da je gej, navode nas da mislimo da je ovo bio zločin iz mržnje".

Brendon Tina

31. decembra 1993. godine Džon Loter i Marvin Nisen ubili su Brendona, Lisu Lambert i Filip De Vina u malom gradu u Nebrasci (SAD). Ovo trostruko ubistvo desilo se nedelju dana nakon što su Loter i Nisen na silu svukli Brendonove pantalone pred njegovom devojkom sa kojom je tada već izlazio tri nedelje, kako bi joj dokazali da je njen dečko "u stvari žena". Kasnije tokom iste večeri Loter i Nisen su kidnapovali, silovali i pretukli Brendona. Iako je prijavio silovanje policiji Loter i Nisen su ostali na slobodi. Za ubistvo njih dvojica su kasnije osuđeni – Loter trenutno čeka izvršenje smrtne kazne, dok Nisen služi doživotnu robiju.

Tajra Hanter

Tajra Hanter je umrla 8. avgusta, 1995. godine nakon nesreće zato što nije dobila adekvatnu negu od tima hitne pomoći u Vašingtonu (SAD). Zaposleni u hitnoj službi su je nazivali pogrđnim imenima, odmakli se od nje i ostavili je da umre nakon toga što su saznali da je ona muškarac.

Bili Džek Gejter

Bili Džek Gejter, tridesetdevetogodišnji gej muškarac iz Alabame (SAD) brutalno je prebijen na smrt 19. februara 1999. godine. Vrat mu je prerezan i telo mu je izudarano sekirom da bi zatim bio bačen na gomilu automobilskih guma i zapaljen. Dvojica ubica su kasnije priznali da se ubistvo desilo usled toga što je Gejter bio gej, ili kako oni kažu "počeo da priča o nekim pederskim stvarima", da bi kasnije dodao kako je "to morao da uradi jer je Gejter bio peder". Obojica trenutno služe doživotnu robiju.

Deni Li Overstrit

Lutalica koji je tražio gej kafić zato što je želeo da ubija gejeve i lezbejke, ušao je mirno u *Backstreet* kafe u Roanokeu (SAD), ležerno naručio pivo i zatim počeo nasumično da puca iz devetomilimetarskog pištolja ispalivši barem osam hitaca. Ubio je jednu osobu, Denija Li Overstrita, i ranio više njih. Nakon što su ga našli u blizini kafića, policija je optužila Ronalda Edvarda Geja (53) za ubistvo sa predumišljajem. Ubica je kasnije rekao policiji da je nakon pucnjave bacio pištolj jer je znao da policija dolazi po njega i nije želeo da povredi slučajno nekog od njih. Overstrit je sedeo za stolom najbližem ubici i zadobio je smrtonosnu ranu u grudi.

Beri Vinčel

Vojnik američke vojske, Beri Vinčel (21) prebijen je 5. jula 1999. godine na smrt od strane svojih kolega dok je spavao u svom krevetu u vojnoj bazi u SAD. Njegove kolege iz vojske su (tačno) pretpostavili da je Vinčel gej i zato su ga ubili.

Artur JR Voren

Artur JR Voren ubijen je 4. jula 2000. godine u Zapadnoj Virdžiniji (SAD) od strane trojice muškaraca koji su znali da je on gej. Voren je preminuo od teških povreda zadobijenih šutiranjem čizmama sa čeličnim ojačanjem, i zatim je pregažen četiri puta džipom kako bi izgledalo kao da je ubijen greškom u saobraćajnoj nesreći.

O PARADAMA PONOSA LGBT OSOBA

STONEWALL

U New York-u, malo posle ponoći 28/28 juna 1969. godine, nekoliko inspektora i policajaca iz sekcije javnog morala Njujorške policije napravila je raciju u The Stonewall Inn-u, gej baru u Christopher Street-u u Geenwich Village-u. Počeli su da hapse zapošljene zbog služenja alkohola bez dozvole. Počelo ja kao rutinska racija u popularnom gej okupljalištu u gradu a završilo se kao konfrontacija između milicije i LGBT populacije koja je protestovala danima.

Te letnje noći u junu, kada je policija počela da privodi vođe protesta, ispred Stonewall Inn-a okupila se gomila ljudi. Broj ljudi ispred bara se sve više povećavao. Gomila je ostala pasivna sve dok se nije pojavila marica. Žena travestit u muškoj odeći je započela protest, što je potstaklo gomilu da reaguje. Ljudi su počeli da bacaju flaše i kamenje na policiju. Pojedini policajci su se sakrili u baru, dok su drugi vodenim topovima razbijali okupljene. Došlo je i pojačanje i ulice su bile čiste, ali se priča brzo raširila i protesti su se nastavljali i sledećih dana. Njujorška gej populacija se udružila i rekla NE.

Danas kada slavimo Pride širom sveta, vredno je pogledati unazad i prisetiti se junskih noći 1969. godine. Gej muškarci i žene 50, 60 i 70-ih su se međusobno povezali. Istopolni seks je bio ilegalan, do 1978. je smatran bolesnim. Mnogi su živeli tajno, živeli u teroru da neko ne sazna, molili da ne budu javno izloženi i terorisani. Nekolicina hrabrih je započela Stonewall-sku revoluciju, ponosno ustali i promenili svet.

Da bi ste imali pravi doživljaj šta se dogodilo u Stonewall-u, morate čuti sećanja ljudi koji su tamo bili. Ostalo je nekoliko veterana iz ranijih dana naše borbe, koji su dočarali događaje te junske noći. U septembru 1998. godine Andrew Thomas, dirigent muškog i ženskog hora Honolulu, predložio je predlog za kompoziciju «The Storz of Pride» članovima organizacije Stonewall Veternas'. Tražio je individue koji su bili te noći na ulicama.

Howard Cruse:

«Ja sam bio prisutan samo u petak uveče 27. juna 1969. godine, i okarakterisao bih masu kao osrednju po veličini ali kao veoma uznemirenu. Mogu da komentarišem i iaktivnosti u Christopher Street-u sledeće noći. Znao sam da će se desiti nešto veoma bitno zato što se po celom Village-u pojavili flajeri Gay Pride i Gay Power.

Danny Garvin:

«Druge noći (subota, 28. jun) dosta ljudi nije znalo za raciju prošle noći, tako da se okupilo mnogo ljudi. Odlučili smo da oslobodimo bar i da ga opet otvorimo. Mislim da niko od nas nije ni sanjao da je to bio početak pokreta za gej prava. Razvalili smo vrata od bara i ušli. Pristiglo je još policije. Pobuna je opet počela i zapalili smo kante za đubre. Bačen je molotovljev koktel, ličelo je na pravu ratnu zonu. Mi kao gej ljudi smo shvatili da možemo da se ujedinito i pobunimo i zajedno borimo za naša prava.»

«Jedan mit je rođen u tim protestima, a to je da ga je započeo drag queen. To nije tačno. U to vreme nisu postojale drag kraljice vec Flame kraljice. Flame kraljice su nosile steznike, Tom Jones majce i možda šminku oko očiju. Vezivale su svoju kosu i bile fem. Garderoba mnogih muškaraca u to vreme postala je aseksualana. Tada niste mogli biti muškarac obučen u skroz žensku garderobu. Morali ste tada nositi makar 3 odevna muška predmet ili bi ste bili uhapšeni za initiranje žena.

Ironično je da je Stonewall-ska drag kraljica upisana na 44. mesto u top 500 listu gej-lezbejskih heroja u The Pink Paper, septembra 1997. godine.

Postoji još jedna poznata priča da se jedan mladić popeo na prozor policijske stanice na drugom spratu i uhvatio za rešetke. Gavin se priseća:

«To se dogodilo godinu dana kasnije. Dogodila se racija u baru Snakepit u 10. ulici. Mladić koji je bio ilegalni emigrant se uplašio da će biti deportovan, tako da se popeo na drugi sprat policijske stanice u Charles Street-u. Skinuli su ga odatle i odveli u bolnicu. On nije ni umro niti bio deportovan.»

Stephen van Cline:

«Pobuna je trajala od 27. juna do 29. juna svake noći, do ranog jutra. Prva noć je bila dramatična i najznačajnija za mene, jer sam u toj noći direktno učestvovao. Moj ljubavnik i ja smo začuđeno i sa puno uzbuđenja stajali, vikali na policajce i bacali penije na njih. Kada su policajci počeli da prebijaju neke ljude i da nas nazivaju raznim imenima, počeli smo da bacamo cigle na bar, što je odjednom postao simbol našeg otpora. Subota večer je bila mnogo nasilnija i sa više ljudi. Nedelja je bila sa mnogo manje nasilja. U ponedeljak i utroak je padala snažna kiša što je zaustavilo da se ljudi vrate i nastave protest. Samo nekoliko ljudi se vratilo 2. jula i dobili su strašne batine tako da su krvavi ležali u sedmoj aveniji. Ova pobuna je naterala ljude da razmisle o svom životu, tražili su dostojanstvo u sebi i tražili su svoja prava. Moj ljubavnik i ja smo otvorili Portfolio galeriju u 10. ulici, u bloku do Stonewall-a dva meseca pre pobune. Galerija je postala gej centar gde su se razmenjivale vesti i tračevi. U toj galeriji sam dizajnirao i publikovao prvi Gay Rainbow poster i slatke čestitke gde je pisalo «Gay is Good». Mesec dana posle pobune marširali smo kroz Washington skver do Sheridan skvera i držali govore. Tehnički, to je bio prvi gej marš. Tada smo bili veoma ljuti zbog konstantnog straha i ponižavanja.

Posle Stonewall-ske revolucije, gej populacija se promenila, više se nismo sramilo zbog svoje homoseksualnosti. Došlo je vreme da ustanemo i budemo ponosni, da se borimo protiv predrasuda i nasilja.»

Edward White:

«Ti istorijski datumi za gej populaciju su promenili intimne živote ovih ljudi. Pre Stonewall-a, odlazio sam kod heteroseksualnog psihijatra da postanem i ja heteroseksualac, posle Stonewall-a otišao sam kod gej psihijatra da naučim da budem «dobar gej». Postoji mnogo ljudi koji bi mogli da se prisete tih dana i da kažu kako im se život promenio na bolje. Stonewall je jedno pozitivno iskustvo.»

Sada kada smo ušli u novi milenijum, postojaće drugačija borba za nas. Stonewall je pokazao od čega smo napravljeni. Sa jačinom, hrabrošću i jakom voljom, koju smo

pokazali na demonstracijama u junu 1969. godine i kasnije, će nam pomoći da se izdinemo kao populacija.

Učinićemo to zajedno, ali uvek sa PONOSOM.

Nagrade Paradi ponosa u Beogradu, juna 2001.

- Karneval Gej i Lezbejskog Ponosa u Beogradu je dobio **Grizzly Bear** Nagradu (Grizli Ber) od Internacionalne Lezbejske i Gej Kulturološke Mreže za 2001 godinu, zbog naše stravične upornosti za promovisanje homo prava u situaciji koju karakteriše enormna mržnja i nasilna homofobija – i za to što smo stavili Beograd na mapu globalne homo borbe. Ova nagrada predstavlja najveće poštovanje za lezbejke i gej muškarce koji odbijaju da budu ućutkani i pored pretnji i opasnosti u ovom netrpeljivom društvu.
- Ranije Grizzly nagrade su dodeljivane organizacijama u Minsku, Murmanku i Grčkoj. Grizzly je srodnik Tupilakove Polar Bear (Polar Ber) nagrade (koja odaje počast internacionalnom homo filmskom radu) – koja je stvorena na Internacionalnom Filmskom Berlinskom Festivalu na ceremonijama gej Teddy Bear (Tedi Ber) filmskih nagrada.
- Organizatori/ke beogradske parade ponosa takođe su dobili i «European Pride Award 2002» od nemačke parade ponosa «Christopher Street Day».
- Kao i nagardu ljubljanske parade ponosa, 2002. godine, «Pink Flamingo» nagrada za «*Coming Out* godine».

SAOPŠTENJA ZA JAVNOST

Saopštenje za javnost povodom homofobije u Zrenjaninu Jul, 2004.

Labris – grupa za lezbejska ljudska prava najoštrije protestuje protiv najnovijih homofobičnih vandalističkih delovanja u Zrenjaninu koji su nastali kao reakcija na Labrisovu kampanju «Živela različitost» medijski podržanu i od strane dve zrenjaninske radio stanice - radio Kojot i radio Zrenjanin.

U Zrenjaninu su, 21. jula 2004., na fasadi kuće u kojoj se nalaze prostorije ženske nevladine organizacije «Zrenjaninski edukativni centar» osvanuli grafiti sledeće sadržine «Za Srbstvo bez pедера» i «Pederi nisu ljudi».

Podsećamo da je u proteklom periodu organizacija «Obraz» pokrenula kontra-kampanju pod nazivom «Bolje sprečiti nego lečiti» u okviru koje su ulice oblepljene plakatima iste homofobične sadržine.

Grafiti ovakve sadržine kao i Obrazova kontra-kampanja predstavljaju otvoren poziv na nasilje prema osobama istopolne seksualne orijentacije.

Zahtevamo od nadležnih državnih organa najoštriju osudu govora mržnje kao i postupanje u skladu sa zakonom prema počiniocima.

Labris – grupa za lezbejska ljudska prava

U Beogradu,
21. juli 2004.

.....

Otvoreno pismo predstavnicima vlasti Jul, 2004.

Beograd, 25. jul 2004.

Otvoreno pismo predstavnicima vlasti - zahtev za javnim izjašnjavanjem protiv homofobije u Srbiji

Poštovani,

Očekujući vašu reakciju povodom akcije Otačastvenog pokreta OBRAZ, koja je opet izostala, obraćamo vam se javno, zato što je važno da ne prećutite ni jednu diskriminaciju, ni onu nad građanima i građankama istopolne seksualne orijentacije.

Obraz je ovih dana izlepio veće gradove u Srbiji plakatima koji indirektno, ali nedvosmisleno pozivaju na linč građana i građanki koji su istopolno seksualno orijentisani. Gej muškarci i lezbejke su ovom kampanjom proglašeni bolesnim, suprotno svim evropskim i međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima i pravilniku Svetske zdravstvene organizacije. Smatramo ovu akciju kršenjem

elementarnog ljudskog prava na slobodan izbor seksualnog partnera. Ona je simptom totalitarizacije javnog prostora, što otvara mogućnost za dalje diskriminativno delovanje, ne samo prema istopolno seksualno orijentisanim osobama, već i prema drugim manjinama koje od strane Obraz-a budu proglašene nepodobnim za ideju "Srbstva".

Budući da se zalažete za integraciju Srbije u Evropsku uniju očekujemo da osudite homofobiju, imajući u vidu da je ona zabranjena ključnim dokumentima ove zajednice, a uskoro će biti i novim anti-diskriminatornim zakonom Republike Srbije. Tražimo, da kao predstavnici svih građana i građanki, poštujući Ustav koji svima garantuje ravnopravnost, nedvosmisleno javno osudite akciju otačastvenog pokreta Obraz i činove homofobije u državi uopšte. Tako ćete pružiti garancije za bezbednost i sigurnost svima u Srbiji.

Mi dole potpisane/i podstićemo vas i insistiraćemo na vašem izjašnjanju povodom ljudskih prava lezbejki i gej muškaraca, koliko god dugo se vi budete krili iza ćutanja koje poništava postojanje najmanje 5% populacije u Srbiji, i koje direktno ugrožava mogućnost demokratije.

Organizacije za lezbejska i gej ljudska prava u Srbiji:

LABRIS - Organizacija za lezbejska ljudska prava
(www.womenngo.org.yu/labris)

Direktna akcija GLBT, Beograd

GAYTEN LGBT - Centar za promociju prava seksualnih manjina
(http://www.gay-serbia.com/gayten_lgbt/)

PRIDE - Udruženje za promociju ljudskih prava seksualno različitih osoba
(<http://www.belgradepride.org/>)

NEW AGE - Udruženje New Age - Rainbow, Novi Sad
(<http://www.gay.org.yu/>)

LAMBDA, Centar za promociju i unapređenje LGBT ljudskih prava i queer kulture Niš
(<http://lambda.balconn.com/>)

QUEERIA - LGBT Radna grupa
(<http://www.queeria.org.yu/>)

Queer Studies Programme, Beograd

Pismo je poslato na sledeće adrese:

Predsednik Republike Srbije Boris Tadić
Predsednik vlade Republike Srbije Vojislav Koštunica
Ministar pravde Republike Srbije Zoran Stojković
Ministar unutrašnjih poslova Dragan Jočić
Predsednik Narodne skupštine Republike Srbije Predrag Marković
Ministar za ljudska i manjinska prava SCG Rasim Ljajić
Ministar spoljnih poslova SCG Vuk Drašković

Predsednica Skupštine grada Beograda Radmila Hrustanović

CC:

UN High Commissioner for Human Rights Louise Arbour, Geneva
European Commissioner for Justice Antonio Vitorino, Bruxelles
Amnesty International, London
Human Rights Watch, New York
IGLHRC, International Gay and Lesbian Human Rights Commission, San Francisco
ILGA, International Lesbian and Gay Association, London

.....

Pismo poslato pomoćnici saveznog ministra za nacionalne manjine i etničke zajednice, Jelena Marković, povodom njenog nastupa u emisiji Klopka (Pink), 10. februara, 2003. godine

No: 12/03
Beograd, 21 Februar 2003.

Za:

Jelena Marković

Pomoćnik saveznog ministra
za nacionalne manjine i etničke zajednice

Povod:

Nastup u emisiji Klopka na TV Pink,
10. februar 2003.

Poštovana Jelena Marković,

Kao predstavnice/i organizacija koje zastupaju ljudska prava i gej i lezbejska prava, s pažnjom smo pratile/i temu o homofobiji u emisiji Klopka na TV Pinku. Želimo da pozdravimo Vaše učešće u toj emisiji, kao predstavnice aktuelne vlasti, a posebno Ministarstva koje promovise toleranciju u svim međuljudskim odnosima i da primetimo da je to od posebne važnosti za pitanja prava lezbejki i gej muškaraca.

Smatrajući da je uloga nevladinih organizacija da budu partneri vlasti i institucijama u stvaranju civilnog društva, kao i da monitorišu i podsećaju na kršenje građanskih i ljudskih prava, obraćamo Vam se povodom stavova izraženih u emisiji, a koji su nam iz perspektive zastupanja ljudskih prava neprihvatljivi.

1. Na pitanje novinarke da li bi bilo moguće očekivati da neko iz vašeg ministarstva govori na Gej paradi, Vi ste odgovorili "NE, jer ako razmišljamo realno, politički i ljudski odgovorno" to nije bilo moguće očekivati. Za nas je "politički i ljudski odgovorno" zastupati/govoriti u odbranu ljudskih prava, uvek i svuda. O realnoj, političkoj i ljudskoj odgovornosti toga čina svedoči i spremnost da na javnom skupu (te 2001.) govore: Tamara Lukšić Orlandić, pomoćnica Saveznog Ministra pravde; Aleksandra Jovičević, pomoćnica Ministra za kulturu; Vladimir Arsenijević, književnik;

Dina Haynes, OSCE Misija SRJ; Žarana Papić, profesorka Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i mnogi drugi.

Na Gej paradama koje se održavaju u 52 zemlje sveta, zajedno sa svojim sugrađanima i sugrađankama hodaju i govore "politički i ljudski odgovorno" njihovi gradonačelnici/ke, političari/ke, ministri/tarke i druge poznate ličnosti.

2. Neprihvatljivo nam je da Gej paradu u Beogradu 2001, javni događaj koji potvrđuje prava Drugih, imenujete kao "egzibiciju koja iritira druge". To je bilo javno okupljanje građana, uredno prijavljeno nadležnim vlastima koje su izdale dozvolu za njegovo održavanje, te se ni po čemu nije razlikovalo od bilo kog političkog, sindikalnog ili drugog mirnog skupa građana.

3. Ako dozvolimo pretpostavku da razlika može da "iritira druge" direktno pravdamo diskriminaciju. Predstavnici vlasti koji zastupaju ljudska prava Drugih upravo su izabrani da bi radili na umanjivanju ove "iritacije", a ne na njenom tolerisanju.

4. Ako Ministarstvo za ljudska prava "mora razmišljati o pravu drugih da im se nešto ne dopada", a to nešto su nečija prava, onda država daje društveni prostor za netoleranciju i potvrđuje opravdanost diskriminatornog ponašanja (makar i kada je protiv nasilja). Ministarstvo koje zastupa toleranciju i ljudska prava nema prava na to, jer na taj način ova kultura zauvek ostaje "nepripremljena kultura".

5. Za Ministarstvo koje zastupa ljudska prava ne sme da postoji dilema "između za i protiv ljudskih prava postoji mnogo možda". Prema UN Deklaraciji o ljudskim pravima ona su nedeljiva, neotuđiva i jednako vredna. Dakle, Vaše Ministarstvo ima mandat samo ZA sva ljudska prava. Izjave kojima se relativizuju prava otvaraju prostor za diskriminaciju i mogu da imaju dalekosežne posledice.

6. Ulažemo protest zbog nepoznavanja (ili prikrivanja činjenica) u vezi zaštite gej i lezbejskih prava u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i drugim dokumentima EU, jer neinformisanost doprinosi da naša kultura još dugo ostane "nepripremljena kultura".

Zato skrećemo Vašu pažnju na činjenice:

a. *Povelja o osnovnim ljudskim pravima Evropske Unije* od 2000. u članu 21. kaže da se zabranjuje bilo koja diskriminacija na temelju: "pola, rase, boje, etničkog ili socijalnog porekla, genetskih osobina, jezika, vere ili uverenja, političkog ili drugog mišljenja, pripadanja nacionalnoj manjini, vlasništva, rođenja, telesnih oštećenja, godina ili seksualne orijentacije."

b. *Preporuka Veća Evrope br. 924 iz 1981.* godine eliminiše diskriminaciju homoseksualca i dekriminalizuje homoseksualnost.

c. *Rezolucija Evropskog parlamenta br. A3-0028* - poziva članice i zemlje koje žele da se priključe EU da "osiguraju jednako tretiranje homoseksualnih i heteroseksualnih osoba". Član 14. rezolucije govori kako je "potrebno eliminisati ograničenja za stupanje u bračnu zajednicu homoseksualnih parova... i ustanoviti puna prava i mogućnost braka s mogućnošću ostvarenja registracije partnerstva." Isti član daje uputstva za eliminaciju svih prepreka, koje "ograničavaju prava homoseksualnih osoba, da postanu roditelji ili usvojitelji ili staratelji dece".

d. *Rezolucija br. A5-005 iz 2000.* - poziva na poštovanje jednakih prava istopolno usmerenih osoba i parova. Član 56. poziva države članice da garantuju "porodicama s jednim roditeljem, nevenčanim parovima i istopolnim parovima jednaka prava kao tradicionalnim parovima i porodicama"

e. *Rezolucija br. A5-0223 od 2001.* - ponovo upozorava na ljudska prava homoseksualnih osoba.

Buduće članice moraju zadovoljiti kriterijume za pristup EU, među koje spada celovito i bezuslovno poštovanje ljudskih prava. To od država kandidatkinja zahtevaju *Kopenhagenski kriterijumi, Sporazum o Evropskoj uniji* (član 6/2) i *Amsterdamski sporazum* (član 13). Poslednji donosi pravnu podlogu za sprečavanje svake diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, te zahteva da je potrebno *"prihvatiti sve potrebne akcije za sprečavanje diskriminacije na osnovi pola, rasne i etničke pripadnosti, religije, vere, hendikepa ili seksualne orijentacije."*

7. Neprihvatljivo je "neznanje" kojim se pedofilija izjednačava sa homoseksualnošću. Pedofilija je (verujemo u svakoj zemlji) krivično delo zakonski sankcionisano (u KZ RS čl. 106) i ne vidimo razlog da ga dovodite u bilo kakvu vezu sa slobodnim izborom seksualnog partnera i seksualnošću odraslih. Ni silovanje maloletnih devojaka ne povezujemo sa heretoseksualnim odnosom odraslih. Tako neodgovorno povezivanje/izjednačavanje različitih pojava učvršćuje negativne stavove opšte populacije i opravdava diskriminišuće ponašanje, što ima dalekosežne posledice na mogućnost "pripremanje naše kulture" na prihvatanje svih ljudskih prava.

I na kraju, slažemo se sa Vama da je dobar način promovisanja ljudskih prava "mirna edukacija" i "dijalog sa drugima" te Vas podržavamo da se u okviru svog Ministarstva založite da programi tolerancije i razumevanja prema pravima gej i lezbejske populacije postanu deo edukativnih sadržaja školskog predmeta Građansko vaspitanje, da na našim TV i radio stanicama bude više afirmativnih emisija o ljudima različitih seksualnih orijentacija i da se u njima pojavljuju političari/ke, predstavnici/e vlasti i institucija.

Ako je Vaše Ministarstvo netolerantno prema netoleranciji i ako u Vašoj sadašnjoj kampanji izražavate toleranciju prema svima, očekujemo da se založite da se naredne godine, na Dan zaljubljenih, na Vašim reklamama kao Garancija Tolerancije pojave i simboli istopolne ljubavi.

Na kraju, za sve nas je jako važno da se budući Zakon protiv diskriminacija odnosi na prava svih diskriminiranih grupa i tim povodom tražimo od Vašeg Ministarstva da se založi da u zakon budu uključene odredbe kojima će se EKSPLICITNO ZABRANITI diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije.

Nadamo se da je ovo početak naše saradnje u ozbiljnom sagledavanju i zastupanju ljudskih prava lezbejki i gej muškaraca od strane Vašeg Ministarstva.

Srdačno,

Lepa Mladenović, LABRIS – Organizacija za lezbejska ljudska prava, Beograd
(www.womenngo.org.yu/labris)

Bobana Macanović, Autonomni ženski centar, Beograd
(www.womenngo.org.yu)

Tanja Ignjatović, Glas razlike – grupa za promociju ženskih političkih prava,
Beograd, (www.womenngo.org.yu/glasrazlike)

Pismo su podržali:

Vlada Milošević – Gayten, Centar za promociju prava seksualnih manjina
(www.gay-serbia.com/gayten_lgbt)

Predrag M. Azdejković - Queeria LGBT (www.queeria.org.yu)
Ivan Dinić - LAMBDA, Centar za promociju i unapredjenje LGBT ljudskih prava
Nataša Kandić - Fond za humanitarno pravo (www.hlc.org.yu)
Obrad Savić – Beogradski krug
Biljana Kovačević Vučo – YUCOM (www.yucom.org.yu)
Borka Pavićević – Centar za kulturnu dekontaminaciju
Sonja Biserko – Helsinški komitet za ljudska prava (www.helsinki.org.yu)
Dušan Janjić - Forum za etničke odnose

Pismo je poslato:

Rasim Ljajić, Savezni ministar za nacionalne manjine i etničke zajednice
Zoran Đindjić, predsednik Vlade Republike Srbije
Gašo Knežević, Republički ministar za obrazovanje
Dnevni list "Danas"
Radio B92

PRIMERI DOBROG IZVEŠTAVANJA O LGBT TEMATICI U DOMAĆIM NOVINAMA

Gejovi, lezbejke i domaća štampa

KONZERVATIVNI SENZACIONALIZAM

"Namera nam je bila da skrenemo pažnju javnosti na nekorektno izveštavanje i na krajnje senzacionalistički pristup GL temama, koje pojedini mediji izuzetno forsiraju poslednjih godina"

Tretiranje gej i lezbejske (GL) populacije u domaćoj štampi, sudeći prema većini objavljenih tekstova, odavno je otišlo ispod granice dobrog ukusa i gotovo da se svelo na međusobno utkrivanje pojedinih listova da zarad većeg tiraža što slikovitije i sočnije skrenu pažnju čitalaca na, kako u jednom tekstu piše – "pošast sa Zapada". "Visibabe u peder parkiću", "Borba za tople glasove", "Zbog homića srušili crkvu", "Švracener pumpao mišiće za pederske porniće", samo su neki od metaforičkih naslova, koji se mogu pročitati u ovdašnjim, ne samo revijalnim već i visokotiražnim informativnim novinama koje se, međutim, malo ili gotovo uopšte ne bave GL tematikom. U cilju postizanja korektnijeg odnosa na relaciji GL – srpski mediji, grupa za lezbejska ljudska prava Labris, organizovala je 2. oktobra seminar pod nazivom "Mediji i istopolna orijentacija". Prema zamisli aktivistkinja Labrisa, seminar je trebalo da uputi novinare u položaj GL populacije u Srbiji i da im predstavi rezultate istraživanja o pisanju domaće štampe kada su GL teme u pitanju. Međutim, da li zato što je seminar bio zakazan za subotu ili zbog kiše koja je padala čitav dan, skupu su od 14 pozvanih predstavnika domaćih medija prisustvovala – tri novinarke i jedan novinar.

ANALIZA: "Namera nam je bila da skrenemo pažnju javnosti na nekorektno izveštavanje i na krajnje senzacionalistički pristup GL temama, koje pojedini mediji izuzetno forsiraju poslednjih godina", kaže za "Vreme" jedna od aktivistkinja Labrisa. "U tom cilju, uradile smo uz pomoć dr Snježane Milivojević sa Fakulteta političkih nauka i analitičarke Ane Šolović u periodu između 1. jula i 31. decembra prošle godine istraživanje ne temu – Gej i lezbejska populacija u dnevnoj štampi u Srbiji". Analizom je obuhvaćeno 147 tekstova, koji se dotiču GL tema, bilo da tekstovi u celini govori o temi, bilo da je u njima tema samo uzgred spomenuta, a u obzir je dolazilo čak i kategorisanje tipa – pederu, lezbejko. Za uzorak su odabrane dnevne novine različitih profila, koje reprezentuju medijsku ponudu na tržištu i u pogledu forme i u pogledu uređivačke koncepcije – "Danas", "Politika", "Večernje novosti", "Glas javnosti", "Blic", "Vreme", "Nin" i najnovija generacija tabloida – "Balkan" i "Kurir".

Rezultati istraživanja pokazuju da su tokom šest meseci GL populacija i teme koje se odnose na nju u našim najtiražnijim informativnim novinama zastupljene u proseku sa po jednim tekstom mesečno u nedeljnicima i po pet tekstova objavljenim u novinama. U oko 20 odsto tekstova GL populacija pominjana je u eksplicitno negativnom kontekstu, dok je trećina tekstova pisana u pozitivnom tonu. Gej i lezbejskom populacijom najviše se bavio "Balkan", koji je objavio 47 tekstova odnosno skoro 21 odsto od ukupnog broja, i to najčešće u formi kratkih vesti. O GL temama u konkretnom smislu najviše su pisale "Večernje novosti" – 32 teksta, u "Balkanu" ih je objavljeno 30, u "Blicu" i "Danasu" po 25, u "Glasu javnosti" 18, u

"Kuriru" pest, u "Vremenu" i "Ninu" po četiri, dok je "Politika" objavila tri teksta. Prema rečima jedne od aktivistkinja Labrisa, domaća štampa GL populaciju simptomatično smešta najčešće u rubrike kao što su svet, zabava, zanimljivosti (preko 70 odsto tekstova), dok se u rubrikama koje se tiču, recimo, ekonomije i sporta, GL teme pojavljuju u jedva četiri odsto slučajeva. Ove teme se ozbiljno razmatraju u velikim tekstovima u deset odsto slučajeva, a većina takvih tekstova bavi se odnosom GL populacije i religije, njihovim konfliktima sa određenim društvenim grupama (navijačima i Obrazom na primer) i, u izvesnim slučajevima, političkim, pravnim i društvenim inicijativama koje GL populacija pokreće. U oko 25 odsto slučajeva piše se o pojedincima i to kada su u pitanju javne ličnosti i estradne zvezde, pri čemu se akcenat stavlja na njihovu zanimljivost. Najsvežiji primer je razgolićena pevačica Vesna Vukelić Vendi, koja na naslovnoj strani "Kurira", odmah ispod naslova "Dragi Džordž", (pismo predsednika Tadića Džordžu Bušu), ekskluzivno otkriva da je – lezbejka. Pa, ipak, iako je "Kurir" naveden kao paradigma nekorektnog pisanja i još nekorektnijih uređivačkih intervencija, poziv redakciji ovog najmlađeg tabloida za prisustvovanje seminaru izostao je. "Sigurni smo da bi se iz "Kurira", pa i "Balkana", koji takođe nije pozvan, neko sigurno pojavio, ali nismo ih zvali, jer je cilj seminara da informacije koje iznosimo rezultiraju pozitivnim efektom. Mislimo da "Kurir" i "Balkan" mogu biti prisutni i na pet seminara, ali oni imaju svoj stil i tekstovi će im uvek biti u istom tonu. To bi bilo samo uzaludno trošenje energije", tvrdi Zorica iz Labrisa. Posle skandaloznih naslova, skaradnog rečnika i "čistunskih" stavova pojedinih medijskih poslenika, čini se da ona klauzula u Zakonu o javnom informisanju koja se odnosi na zabranu govora mržnje, uključujući i homofobiju, u većini slučajeva predstavlja samo mrtvo slovo na papiru. U praksi, očigledno, stvari stoje malo drugačije.

Antrfile:

LABRIS

Labris je grupa za promociju lezbejskih ljudskih prava, osnovana u Beogradu početkom 1995. godine. Nastala je iz lezbejskog i gej lobija Arkadija, osnovanog 1990. godine. Labris je organizacija koja pravo na različito seksualno opredeljenje smatra jednim od osnovnih ljudskih prava i radi na iskorenjivanju svih oblika nasilja i diskriminacije nad lezbejkama i ženama nehetoreseksualne orijentacije. Svoj rad zasniva na feminističkim principima.

Vreme

31. strana

07. oktobar, 2004.

Jasmina Lazić

.....

Odricanje prava na seksualno opredeljenje

HOMOFBIJA U SRBIJI

Pravo na izbor partnera

Homofobija je oblik diskriminacije koja podrazumeva mržnju, isključivanje, dijagnosticanje, stigmatiziranje, okrivljavanje, šikaniranje, nasilje nad ženama i muškarcima: lezbejkama, gej muškarcima, biseksualcima i transdžender osobama (GLBT). Homofobija je prisutna u svim institucijama društva i države, u porodicama i

kod pojedinaca. Posledice homofobije na lezbejke i gej muškarce jesu te da oni žive u izolaciji, društvenoj isključenosti, strahu, u situaciji da im se permanentno nameće krivica, greh i sramota, što utiče na čitavu njihovu egzistenciju, sliku o sebi i životne odluke. O tome koji su najčešći oblici diskriminacije nad GLBT populacijom, kao i o pojedinačnim primerima diskriminacije prema njima, govore Lepa Mladenović iz nevladine organizacije LABRIS i Boris Miličević iz nevladine organizacije PRIDE.

Lezbejke i gej muškarci su izloženi svim oblicima nasilja, pre svega psihološkom i verbalnom, kao što su emotivno odbacivanje od roditelja, porodice i prijatelja, zatim optužbe, osude, pretnje, zastrašivanje, zatim fizičko nasilje, posebno premlaćivanje u javnim i privatnim prostorima, institucionalno nasilje u vidu izbacivanja sa posla, odbijanje prijema u radni odnos i isključivanja GLBT osoba iz zakonskih tekstova, a posebno onemogućavanjem GLBT osoba da sklope partnerske i porodične zajednice. Naravno, ne možemo mimoći ni seksualno nasilje, a posebno seksualno zlostavljanje i uznemiravanje, kao i ekonomsko nasilje putem uskraćivanja ekonomske podrške od strane bliskih lica, posebno roditelja.

Kako bi izgledala lista najdrastičnijih slučajeva diskriminacije prema GLBT osobama?

- Najveće nasilje nad lezbejkama i gej muškarcima u poslednjih nekoliko godina desilo se na prvoj i do sada jedinoj održanoj Paradi ponosa u Beogradu 30. juna 2001. godine, kada je više od hiljadu navijača, skinsa, pripadnika fašističkih organizacija Obraz i Krv i čast, predvođeno raspopom Žarkom Gavrilovićem, pretuklo desetina osoba u centru grada, od kojih je 40 zadobilo teške povrede. Vredi posebno napomenuti da policija nije učinila ništa da zaštiti okupljene lezbejke i gejeve.

Ovaj događaj dobio je veliki publicitet. Međutim, nasilje nad lezbejkama i gejevima je svakodnevno. Tek poneki slučaj dospe u javnost. Teko je grupa skinsa 11. jula 2004. godine pretukla Abdu Hamad Latifa, menadžera jedinog gej magazina u Srbiji – Dečko. Vrlo kratku vest o njegovom prebijanju objavio je samo dnevnik Danas. Nedelju dana ranije prebijena su šestorica gejeva, nakon što su krenuli kući sa žurke održane na jednom savskom splavu.

Među gejevima i lezbejkama poznat je i nedavni slučaj maloletne lezbejke (16) iz centralne Srbije koja je nakon otkrivanja svog identiteta roditeljima bila izložena psihičkom i fizičkom nasilju. Kada je nakon toga otišla na dva dana iz kuće roditelji su prijavili navodno nestanak devojke policiji koja je pronašla devojku i privela je u policijsku stanicu, gde je vršila torturu nad njom, zato što je «bolesna». Krajem februara ove godine, dve lezbejke su izbačene uz psovke i uvrede iz jednog beogradskog kluba, a jednu od njih je pripadnik obezbeđenja udario pesnicom u lice. Prema devojčinim rečima, nakon što su zatražile pomoć od policije, policajci su čuvši o čemu se radi počeli da ih verbalno vređaju, uz komentar da «one pošto su lezbejke to i zaslužuju».

Najsvežiji je primer kampanje Obraza sa posterima po Beogradu i još nekim gradovima u Srbiji «Bolje sprečiti, nego lečiti» (juli, 2004) protiv lezbejki i gej muškaraca koja nedvosmisleno poziva na linč i nasilje nad lezbejkama i gejevima.

Osim policije koja, čini se, redovno učestvuje u aktima diskriminacije prema GLBT osobama, da li se i za druge državne i političke centre vezuje diskriminatorско ponašanje?

- Naravno, drugi državni organi takođe učestvuju u nasilju i diskriminisanju lezbejki i gejeva, što pokazuje i prošlogodišnji slučaj srednjoškolca M.G. koji je pokušao da upiše četvrti razred srednje škole u Beogradu. U dve škole su mu odbili upis nakon što su saznali da je gej. Tek nakon dvomesečnog upornog insistiranja, uz pomoć Ministarstva prosvete i pritisaka mnogih organizacija za ljudska prava, Visokog komesara UN za ljudska prava, i medija, mladić je uspeo da se upiše. Takođe, tokom kampanje za predsedničke izbore 2004, mnogi političari su koristili govor mržnje. Tako je Borislav Pelević, predsednik Stranke Srpskog Jedinstva, javno govorio kako će fizički sprečiti Paradu ponosa. No, više zabrinjava to što je predsednik Boris Tadić u predsedničkoj kampanji izjavio kako se protivi gej brakovima, pošto njega «interesuju samo proživotne politike».

Međutim, ono što najviše zabrinjava jeste da četiri godine nakon uspostavljanja demokratske vlasti u Srbiji trenutno postoji samo jedan zakon koji štiti prava istopolno orijentisanih osoba – Zakon o javnom informisanju, u članu 38. sadrži pravila o zabrani govora mržnje. Neophodno je u ustavni tekst uneti odredbu o istopolnoj seksualnoj orijentaciji kao jednom ožd ustavom zaštićenih svojstava žena i muškaraca, zabraniti diskriminaciju ne samo kada dolazi od državnih institucija, nego i kada diskriminaciju čine i druga fizička i pravna lica, a zatim formulisati i čitav korpus anti-diskriminacionih zakonskih normi, počevši od krivično-pravne zaštite GLBT osoba od akata diskriminacije, pa do garantovanja prava na zasnivanje istopolnih partnerskih i porodičnih odnosa. Naravno, reakcija države morala bi da obuhvati i mere tzv. «afirmativne akcije» radi izjednačavanja položaja GLBT osoba sa drugim pripadnicima društva.

*Ana Vodenilić
"Danas"
10. septembar, 2004.
Pravo plus, VI strana*

.....

PONOS

*Autor: N. N.
Tekst članka:*

U petak 27. juna obeležen je Međunarodni dan ponosa, lezbijki, gej muškaraca, biseksualnih i transdžender osoba. S obzirom na nered koji su izbili na ulicama Beograda na ovaj dan 2001. godine, pripadnici seksualnih manjina odlučili su da ovogodišnje slavlje bude zatvorenog tipa. Istog dana, istim povodom, kroz Pariz, Beč, Berlin i Madrid prodefilovalo je više od milion ljudi predvođenih političarima – homoseksualcima. Grupa za lezbijska ljudska prava Labris i Centar za promociju i razvoj prava seksualnih manjina, povodom Međunarodnog dana ponosa, saopštili su da "državni organi i institucije, pre svega u domenu zakonodavstva, nisu doprineli ublažavanju i ukidanju diskriminacije nad pripadnicima seksualnih manjina". Oni su ukazali na elementarnu potrebu poštovanja ljudskih prava svih građana i građanki, bez obzira na rod, etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju ili bilo koje drugo svojstvo koje može biti povod za diskriminaciju ili netolerantan odnos. Stoga su apelovali da se nadležni pozabave i njihovim ponosom.

*Vreme, 03.07.2003 Strana: 4
Rubrika: Međuvreme
Antrfile:*

UPOZORENJE LEZBIJKI I GEJ MUŠKARACA

*Autor: A. A.
Tekst članka:*

POVODOM MEĐUNARODNOG DANA PONOSA

Grupa za lezbejska ljudska prava "Labris" i Centar za promociju i razvoj prava seksualnih manjina saopštili su – povodom 27. juna, Međunarodnog dana ponosa, lezbijki, gej muškaraca, biseksualnih i transdžender osoba – da državni organi i institucije, pre svega u domenu zakonodavstva, nisu doprineli ublažavanju i ukidanju diskriminacije nad pripadnicima seksualnih manjina. Članovi ovih udruženja su naveli da se pridružuju svetskim manifestacijama i proslavama najznačajnijeg dana u istoriji lezbijskog i gej pokreta, podsećajući da je organizovanje prve Parade ponosa u Beogradu, 30. juna 2001. godine bilo najotvoreniji izazov i ispit tolerancije našeg društva na različitosti.

U saopštenju se takođe ističe da je, dve godine nakon pokušaja prvog javnog obeležavanja Dana ponosa, posle brutalnosti i nasilja nad učesnicima parade, nemoguće govoriti o poboljšanju situacije i položaja lezbijki i gej muškaraca. Gej i lezbejske organizacije u zemlji ukazale su na elementarnu potrebu poštovanja ljudskih prava svih građana i građanki, bez obzira na rod, etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju ili bilo koje drugo svojstvo koje može biti proizvod za diskriminaciju i netolerantan odnos.

*Politika, 28.06.2003 Strana: A10
Rubrika: Društvo
Antrfile:*

PARADA PONOSA UZ BOLJE OBEZBEĐENJE

*Autor: M. J.
Tekst članka:*

Udruženje „Pride“ najavilo

Beograd - U Beogradu je 10. septembra održana osnivačka skupština udruženja „Pride“, čiji je glavni cilj organizovanje „Parade ponosa“ naredne godine. Organizaciju su osnivali aktivisti i aktivistkinje nekoliko nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava. Organizacija „Pride“ će insistirati na bezbednosti učesnika parade, a u tom cilju će ostvariti intenzivnu saradnju sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Srbije, te vladom grada Beograda. Takođe, biće angažovano i privatno obezbeđenje. Očekuje se i dolazak GLBT aktivista iz regiona, zapadne Evrope, kao i SAD. Za predsednika „Pride“ izabran je Boris Milićević. Sve aktivnosti u pripremi parade aktivisti će obavljati volonterski.

*Danas, 16.09.2003 Strana: 24
Rubrika: Periskop
Antrfile:*

SMS GOVOR MRŽNJE

Autor: QUEERIA LGBT KOORDINATOR PREDRAG M. AZDEJKOVIĆ

Tekst članka:

protest

Kvirija LGBT radna grupa protestuje zbog sadržaja pojedinih SMS poruka koji se od skora prenose preko pojedinih TV stanica (SOS kanal, Nova24, Art...) kao novi vid „zabave“. Pojedine SMS poruke su pune mržnje prema različitim grupama naročito prema gej populaciji. (Kad će sledeća gej parada da vam bacim bombu; Tražim homoseksualca nebitnih godina da mu slomim glavu; itd) Zahtevamo od televizijskih stanica koje pružaju ovakav vid „zabave“ da stanu na put govoru mržnje, omalovažavanju i vređanju tako što takve poruke neće prenositi, jer u suprotnom ćemo ih smatrati saodgovornim u širenju govora mržnje i netolerancije.

Queeria LGBT

Koordinator

Predrag M. Azdejković

Danas, 24.09.2003 Strana: 6

Rubrika: Dijalog

Antrfile:

.....

DANAS „COMING OUT DAY“

Autor: R. D.

Tekst članka:

Beograd - Udruženje za promociju ljudskih prava seksualno različitih „Pride“ danas počinje promotivnu kampanju za Beogradsku paradu ponosa koja će biti održana 17. jula 2004. godine. U tom smislu, kako je najavljeno, danas će biti održan prvi „Coming Out Day“. Akcija je posvećena svim ljudima drugačije seksualne orijentacije da izađu u javnost i sebi i drugima priznaju da su seksualno različiti. Danas, 11. oktobra, pravimo svoj prvi „Coming Out Day“ u srbijansku javnost i pozivamo sve da nas podrže u našoj borbi za ravnopravnost i pravednije društvo. „Coming Out Day“ za nas danas znači povod da javno kažemo: „Neka bude Parada ponosa u Beogradu“. I biće Parada ponosa 17. jula 2004. godine... Ključno pitanje nije da li vi podržavate homoseksualnost ili ne i da li vam se to sviđa ili ne sviđa, već u kakvom društvu želite da živite. Da li želite da živite u društvu u kome su svi ravnopravni, bilo da se radi o LGBT ljudima, radnicima ili Romima, ili želite da živite u rasističkom, nacionalističkom, homofobičnom - represivnom i totalitarnom društvu? U tom smislu ovo pitanje je političko pitanje, a izlazak na Paradu ponosa nije „demonstriranje nečije seksualnosti“ nego zahtev za društvom ravnopravnih i slobodnih ljudi, stoji u saopštenju Udruženja „Pride“.

Danas, 11.10.2003 Strana: 23

Rubrika: Periskop

Antrfile:

.....

PREKINUTI EMITOVANJE HOMOFABIČNE REKLAME

*Autor: R. D.
Tekst članka:*

Zahtev Udruženja za promociju ljudskih prava seksualno različitih „Pride“ kompaniji „Henkel“ Beograd - Udruženje za promociju ljudskih prava seksualno različitih „Pride“ zahteva od nemačke kompanije „Henkel“ da prekine emitovanje reklamnog TV spota za svoj proizvod „Perwoll“.

„Osim što vređa nivo inteligencije gledalaca, prikazujući devojkicu koja u bioskop nosi deterdžent, ova reklama širi ionako previše prisutnu homofobiju u našem društvu“, navodi se u saopštenju Udruženja „Pride“. Udruženje podseća da se u reklami prikazuje mladić koji dolazi u bioskop, seda pored devojkice i pali upaljač kako bi pokazao kako je njegova košulja i dalje crna uprkos čestom pranju. Međutim, ispostavlja se da je košulja počela da bleedi, a ženski glas objašnjava kako se upotrebom „Henkel Pervoll“ deterdženta to ne bi desilo. Sledeći kadar reklame prikazuje mrak u bioskopu. Isti mladić pali upaljač i prestravljen ustanovljava da pored njega sedi krupniji mladić sa dugom kosom. Udruženje „Pride“ upozorava „Henkel“ da je ova reklama u surotnosti sa svim pravilima biznis bontona bilo, gde u svetu, a pogotovo u Nemačkoj. Jasno je da ovakav TV spot ne bi mogao biti emitovan ni na jednoj TV stanici u Nemačkoj. Umesto da donosi moderan biznis pristup u Srbiji „Henkel“ se kupovinom „Merime“ i nastupom na našem tržištu, ipak odlučio za lakšu varijantu - podilaženju ovde preovlađujućem mišljenju, što od svetskog lidera u hemijskoj industriji nismo očekivali, navodi se u saopštenju Udruženja „Pride“.

*Danas, 28.01.2004 Strana: 32
Rubrika: Periskop*

NE PRIHVATAJTE DONACIJE AMERIČKE ADMINISTRACIJE

Autor: PRENETO

Poziv Kvirije nevladinim organizacijama

Beograd - Beogradska nevladina organizacija (NVO) „Kvirija“ (Queeria) pozvala je juče druge nevladine organizacije iz Srbije i regiona da odbiju donacije američke administracije zbog „eskalacije nasilja vojnika SAD nad iračkim ratnim zarobljenicima“. U saopštenju te organizacije navodi se da finansijska sredstva koje NVO dobijaju od administracije SAD i njenih fondacija, na posredan način, znače „podršku politici rata, ubijanja, rušenja i svih oblika nasilja“, jer se novac za donacije izdvaja iz istih fondova iz kojih se finansira kupovina naoružanja za američke oružane snage.

„Omalovažavanje zarobljenika primoravanjem na istopolni odnos, koji zarobljene muškarce stavlja u položaj homoseksualca, smatramo niskim i sramnim činom koji pokazuje nespremnost da se na adekvatan i nenasilan na čin dođe do političkog dogovora“, navodi se u saopštenju, i dodaje da se na taj način posredno širi homofobija. „Kvirija“ ocenjuje da se time ne vrši samo degradacija zarobljenih vojnika, već i društveno marginalizovanih grupa - žena, homoseksualaca, lezbejki, kao i pripadnika nacionalnih manjina.

Nevladina organizacija iz Beograda „Kvirija“ bavi se promocijom prava seksualnih manjina.

Beta

Danas, 18.05.2004 Strana: 19

Rubrika: Globus

Antrfile: